

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Το Ονοματολογικό Ζήτημα
Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας
από την πλευρά του διεθνούς συστήματος:
Μια νεορεαλιστική προσέγγιση

Μεταπτυχιακός Φοιτητής

Ανδρέας Μπελεγρός

2022

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

The intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τη διπλωματική εργασία θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή Αριστοτέλη Τζιαμπίρη, τόσο για την ανάληψη της εποπτείας, όσο και για τις κρίσιμες παρατηρήσεις του κατά τη διάρκεια της συγγραφής. Επίσης ευχαριστώ τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, τον καθηγητή Πέτρο Λιάκουρα και την αναπληρώτρια καθηγήτρια Φωτεινή Ασδεράκη, όχι μόνο για τις πλούσιες επισημάνσεις τους, αλλά και τη δημιουργική διδασκαλία τους καθ' όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος. Γι' αυτό τον λόγο, άλλωστε, είμαι ευγνώμων στο σύνολο των καθηγητών που συμμετείχαν στο Πρόγραμμα. Θα ήθελα να κάνω ειδική αναφορά στον καθηγητή Αθανάσιο Σαμαρά, ο οποίος με γενναιοδωρία μου επέτρεψε να παρακολουθήσω το προπτυχιακό μάθημα Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες, δίνοντάς μου έτσι τα ερεθίσματα να διερευνήσω τη μεθοδολογία που θα ακολουθούσα.

Επίσης θα ήταν παράληψη να μην αναφερθώ σε αυτό το σημείο στους ανθρώπους που δέχθηκαν να παραχωρήσουν συνεντεύξεις για τις ανάγκες αυτής της εργασίας. Κι αυτοί είναι: ο ειδικός απεσταλμένος του Αμερικανού Προέδρου και μετέπειτα ειδικός απεσταλμένος του ΓΓ του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς, ο πρώην Υπουργός Εξωτερικών Νίκος Κοτζιάς, ο πρώην Πρόξενος της Ελλάδας στα Σκόπια και διευθυντής του διπλωματικού γραφείου του Πρωθυπουργού Ανδρέα Παπανδρέου, Πρέσβης επί Τιμή Δημήτρης Καραϊτίδης και, τέλος, ο πρώην Πρέσβης της Ελλάδας στις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ και επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, Πρέσβης επί Τιμή Γεώργιος Σαββαΐδης.

Τέλος χωρίς τις επικοδομητικές συζητήσεις, τις ιδέες και το πολύτιμο υλικό που μου παραχώρησαν οι δημοσιογράφοι Μιχάλης Ιγνατίου και Νίκος Σβέρκος δεν θα είχαν καλυφθεί σημαντικά κενά, ούτε θα είχαν αποφευχθεί πολλές παραλήψεις. Τους ευχαριστώ γι' αυτό.

Σε κάθε περίπτωση, όμως, η ευθύνη για το αποτέλεσμα της εργασίας και, ιδίως, για τις όποιες αστοχίες και σφάλματα βαραίνει εμένα αποκλειστικά.

Στον Δημήτρη Παπαδημητρίου, Πρόεδρο του Levy Economics Institute
- για την επίμονη μεγαλοθυμία

Βρέθηκα στην ανάγκη να βάλω το νοσοκομείο του Δον Χουάν Ταβέρα με τη μορφή μοντέλου, γιατί όχι μόνο ερχότανε να σκεπάσει την πύλη του Βισάγκρα, αλλά και ο θόλος του ανέβαινε με τρόπο που ξεπερνούσε την πόλη· κι έτσι μια που το 'βαλα σα μοντέλο και το μετακίνησα από τον τόπο του, μου φαίνεται προτιμότερο να δείξω την πρόσοψή του παρά τις άλλες του μεριές. Όσο για τη θέση του μέσα στην πόλη, φαίνεται στον χάρτη.

Δομίνικος Θεοτοκόπουλος

Οι θεωρίες, με άλλα λόγια, είναι σαν χάρτες. Και οι δύο στοχεύουν στην απλοποίηση μιας σύνθετης πραγματικότητας, ώστε εμείς να μπορέσουμε να την κατανοήσουμε καλύτερα. Ένας χάρτης εθνικών οδών των Ηνωμένων Πολιτειών, για παράδειγμα, μπορεί να περιλαμβάνει μεγάλες πόλεις, δρόμους, ποτάμια, βουνά και λίμνες. Αλλά θα άφηνε απ' έξω πολλά λιγότερο μόνιμα στοιχεία όπως μεμονωμένα δέντρα, κτίρια ή τα καρφιά στη Γέφυρα Golden Gate. Όπως μια θεωρία, ο χάρτης είναι μια συνοπτική εκδοχή της πραγματικότητας.

John J. Mearsheimer και Stephen M. Walt

Περίληψη

Στόχος της διπλωματικής εργασίας είναι η ερμηνεία μέσω της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής του Kenneth J. Waltz του Ονοματολογικού Ζητήματος, ως απόληξη του Μακεδονικού Ζητήματος, μεταξύ της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας. Εξετάζουμε και συγκρίνουμε συγκεκριμένες περιόδους της εξέλιξης στο διεθνές σύστημα του Ονοματολογικού Ζητήματος από τις αρχές της δεκαετίας του '90 μέχρι την είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στο ΝΑΤΟ. Η εξέταση του Ονοματολογικού Ζητήματος στο διεθνές σύστημα δείχνει ότι η Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής του Kenneth Waltz έχει μεγάλη εξηγητική δύναμη. Ερμηνεύεται σε σημαντικό βαθμό η γέννηση, η εξέλιξή και η επίλυσή του. Δια της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής το Ονοματολογικό Ζήτημα αναλύεται σε συστημικό επίπεδο ως ένα ζήτημα επιβίωσης, αλλά και ασφάλειας και σταθερότητας για τα δύο άμεσα ενδιαφερόμενα μέρη, τα γειτονικά κράτη και τους βασικούς δρώντες του διεθνούς συστήματος. Άλλωστε το Ονοματολογικό Ζήτημα, υπό το πρίσμα που το εξετάζουμε, προέκυψε από τις επιλογές βασικών δρώντων του διεθνούς συστήματος και των άμεσα ενδιαφερόμενων δρώντων, ως αποτέλεσμα των ευρύτερων διεθνών και περιφερειακών εξελίξεων. Η αλλαγή της δομής του διεθνούς συστήματος, η αστάθεια, η βία, η αλληλεπίδραση και η διαχείριση των βασικών δρώντων του διεθνούς συστήματος ήταν οι ανεξάρτητες μεταβλητές που προσδιόριζαν σταθερά την εξέλιξη του ζητήματος αυτού.

Περιεχόμενα

Περίληψη	viii
Περιεχόμενα.....	x
Εισαγωγή.....	12
Μεθοδολογία Εργασίας.....	14
Πρόλογος.....	16
Οντολογία και Επιστημολογία στη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής του Kenneth N. Waltz.....	17
Συγκέντρωση υλικού και κωδικοποίηση δεδομένων.....	19
Περιοδολόγηση	22
Μοντέλο Εξήγησης	22
Επισκόπηση της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής του Kenneth N. Waltz και ερευνητικά ερωτήματα.....	24
Πρόλογος.....	26
Ορισμοί και χαρακτηριστικά βασικών εννοιών στη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής.....	27
Δομή.....	27
Κράτη – Δρώντες.....	28
Σύστημα.....	28
Σχέση	28
Σταθερότητα.....	29
Ισχύς.....	29
Βία.....	30
Έλεγχος.....	30
Νόμοι της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής	30
Σύνοψη της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής.....	37
Ερευνητικά ερωτήματα	41
Χρονικό του Ονοματολογικού Ζητήματος (1870 – 2020).....	44
Περιληπτική εξέλιξη του Μακεδονικού Ζητήματος από το 1870 μέχρι το 1990... ..	46
Συμπεράσματα	56
Ιανουάριος 1990 – Απρίλιος 1993.....	58
Συμπεράσματα	87
Απρίλιος 1993 – Σεπτέμβριος 1995.....	89
Συμπεράσματα	101

Ιούλιος 2003 - Απρίλιος 2008.....	103
Συμπεράσματα	109
Απρίλιος 2008 – Μάρτιος 2020	110
Συμπεράσματα	122
Γενικά Συμπεράσματα	124
Βιβλιογραφία	138

Εισαγωγή

Στις 6 Φεβρουαρίου 2019 η Βόρεια Μακεδονία¹ υπέγραψε το πρωτόκολλο ένταξή της στο NATO και στις 27 Μαρτίου 2020 εντάχθηκε ως το 30^ο μέλος του.

Είχε προηγηθεί στις 12 Ιουνίου 2018 η συνομολόγηση διακρατικής συμφωνίας μεταξύ της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας, η οποία έμεινε γνωστή ως Συμφωνία των Πρεσπών, επιλύοντας το Ονοματολογικό Ζήτημα μεταξύ των δύο χωρών, το οποίο παρέμενε ανοιχτό για τρεις δεκαετίες. Η Συμφωνία των Πρεσπών ήρε τις αντιρρήσεις της Ελλάδας προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος για τη Βόρεια Μακεδονία σε NATO και ΕΕ, προκαλώντας την ικανοποίηση των ΗΠΑ και άλλων δυτικών δυνάμεων, αλλά και τη δυσφορία της Ρωσίας. Στις τρεις δεκαετίες που έμενε ανοιχτό το Ονοματολογικό Ζήτημα στο εσωτερικό της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας διεξαγόταν μακρά και έντονη συζήτηση για τα επιμέρους ζητήματα της διαφοράς. Το είδος των συζητήσεων επικεντρωνόταν σε ζητήματα ταυτότητας, γλώσσας και ονόματος. Ως επακόλουθο αυτού η εκκρεμότητα τις περισσότερες φορές προσεγγιζόταν χωρίς αναφορές στις κινήσεις των βασικών δρώντων του διεθνούς συστήματος που ενδιαφέρονταν επίσης για το θέμα ή χωρίς να λαμβάνεται υπ' όψιν το διεθνές σύστημα ευρύτερα.

Χρησιμοποιώντας τη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής του Waltz² στην παρούσα εργασία ερμηνεύεται η εξέλιξη του Ονοματολογικού Ζητήματος από την πλευρά του διεθνούς συστήματος. Η επιλογή αυτή μάς οδηγεί στο να μην εξετάσουμε τα εσωτερικά ζητήματα που

¹ Η χώρα αυτή ως ομόσπονδο κράτος της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας είχε την ονομασία Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Μετά την ανακήρυξή της ως ανεξάρτητο κράτος το 1990 χρησιμοποίησε τη συνταγματική ονομασία Δημοκρατία της Μακεδονίας για τις διμερείς σχέσεις μέχρι την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών. Το 1993 αναγνωρίστηκε στον ΟΗΕ με προσωρινή ονομασία Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, μια ονομασία που χρησιμοποιούταν στις διμερείς σχέσεις με την Ελλάδα. Μετά τη Συμφωνία των Πρεσπών το 2018 μετονομάστηκε σε Βόρεια Μακεδονία. Για την ανάγκες της εργασίας αυτής χρησιμοποιείται σε όλες τις περιπτώσεις και για όλες τις χρονικές περιόδους το όνομα «Βόρεια Μακεδονία», πλην συγκεκριμένων εξαιρέσεων που αναφέρονται ρητά.

² Σε όλη την εργασία χρησιμοποιείται η μετάφραση της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής του Κωνσταντίνου Κολιόπουλου στο: Waltz, K. N., 2011. *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα.

απασχολούσαν τις μεγάλες δυνάμεις και τις μικρότερες άμεσα εμπλεκόμενες πλευρές, καθώς αυτά περιορίζονταν στο επίπεδο των μονάδων. Αντίθετα, ιχνηλατείται η επίδραση περιορισμών που έθετε το διεθνές σύστημα στις δύο άμεσα ενδιαφερόμενες χώρες, σε τέσσερις χρονικές περιόδους. Παράλληλα είναι σημαντική και η πολιτική αλληλεπίδρασή της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας. Από την αλληλεπίδρασή τους προέκυπταν και πιέσεις που ασκούσαν στο διεθνές σύστημα καθ' όλη τη διάρκεια που το Ονοματολογικό Ζήτημα παρέμενε ανοιχτό. Έτσι απαντάμε στο εξής βασικό ερευνητικό ερώτημα: «Γιατί υπήρξαν οι συγκεκριμένες επιδράσεις του διεθνούς συστήματος στην εξέλιξη του Ονοματολογικού Ζητήματος;». Ερμηνεύοντας το Ονοματολογικό Ζήτημα μέσω της Θεωρίας του Waltz δείχνουμε ότι υπάρχει συστηματική αιτιακή σχέση ανάμεσα στις εξελίξεις στο διεθνές σύστημα και το συγκεκριμένο Ζήτημα, αλλά και ανάμεσα στην αλληλεπίδραση των άμεσα ενδιαφερόμενων δρώντων και το διεθνές σύστημα – ανεξαρτήτως των εσωτερικών διεργασιών στην Ελλάδα και τη Βόρεια Μακεδονία. Σε αυτό το πλαίσιο αναδεικνύονται επίσης αιτιακοί μηχανισμοί στην εξέλιξη του Ζητήματος (μεσολάβηση τρίτων, επίδραση διεθνών Οργανισμών, απευθείας διαπραγμάτευση). Όπως δείχνουμε, για να οδηγηθούμε σε μια συμφωνία, η σταθερότητα στην περιοχή των Βαλκανίων, η μετάβαση του διεθνούς συστήματος σε ένα σύστημα με περισσότερους από έναν διαχειριστές και η άμεση αλληλεπίδραση της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας μέσω της κοινωνικοποίησης/διαπραγμάτευσης ήταν κρίσιμες μεταβλητές, ενώ η αστάθεια σε προηγούμενες περιόδους, η μονοπολικότητα του διεθνούς συστήματος και η απουσία πολιτικής κοινωνικοποίησης οδηγούσαν μεν σε συμβιβασμούς υπό τον φόβο μεγαλύτερης περιφερειακής αστάθειας και εθνικού κόστους, ωστόσο δεν υπήρχε λύση.

Για την υποστήριξη του παραπάνω επιχειρήματος η εργασία είναι χωρισμένη σε τέσσερα μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Στο δεύτερο μέρος γίνεται αναλυτική επισκόπηση της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής του Kenneth Waltz, δίνοντας ορισμούς σε βασικές έννοιες όπως προσδιορίζονται στη Θεωρία και καταγράφοντας προτάσεις που απορρέουν από αυτή. Στο τρίτο μέρος περιγράφεται η εξέλιξη του Ονοματολογικού Ζητήματος σε τέσσερις

περιόδους από το 1990 έως το 2020 από την πλευρά του διεθνούς συστήματος, όπου καταγράφονται πρωτοβουλίες, πιέσεις και διαπραγματεύσεις που σχετίζονταν με βασικούς δρώντες. Στο τέταρτο μέρος στα Γενικά Συμπεράσματα επιχειρείται δια της Μεθόδου του Mill συσχετισμός των συστημικών μεταβλητών που απορρέουν από τη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής, έχοντας ως εξαρτημένη μεταβλητή τον συμβιβασμό/Συμφωνία που λάμβανε χώρα σε κάθε περίοδο.

Μεθοδολογία Εργασίας

Πρόλογος

Τα επίπεδα γενικότητας κατά τον σχεδιασμό της εργασίας είναι τρία σύμφωνα με τον Dimiter Toshkov (Toshkov, 2020, pp. 361-365). Με βάση αυτά τα επίπεδα στην παρούσα εργασία αρχικά, κατά το πρώτο στάδιο, διατυπώνονται οι οντολογικές και επιστημολογικές αφετηρίες, στη συνέχεια, κατά το δεύτερο στάδιο, προσδιορίζεται ο ρόλος της θεωρίας, οι επιστημονικοί στόχοι και τα επιστημονικά ερωτήματα και στο τρίτο στάδιο γίνεται η επιλογή της περίπτωσης και τα τεκμήρια όπως τα συλλέξαμε. Σε αυτό το πλαίσιο στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζεται ο τρόπος συγκέντρωσης των στοιχείων και της περιοδολόγησης, αλλά και το μοντέλο εξήγησης που έχει επιλεγεί. Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται επισκόπηση της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής του Kenneth N. Waltz, δίνονται οι ορισμοί στις βασικές έννοιες όπως αυτοί προκύπτουν από τη Θεωρία, καταγράφονται νόμοι πιθανοκρατικού χαρακτήρα που εξάγονται από τη Θεωρία και επιλέγονται τα επιστημονικά ερωτήματα. Αμέσως μετά, προχωρούμε στην περίπτωση του Ονοματολογικού Ζητήματος. Στο τέλος κάθε περιόδου του Ονοματολογικού Ζητήματος

εξάγονται συμπεράσματα που αφορούν στη συγκεκριμένη κάθε φορά περίοδο, ενώ στο τέλος της εργασίας, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του Mill, αποτυπώνονται γενικά συμπεράσματα για το Ονοματολογικό Ζήτημα, και πάλι από την πλευρά του διεθνούς συστήματος.

Οντολογία και Επιστημολογία στη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής του Kenneth N. Waltz

Ο Νεορεαλισμός εκκινείται από θεμελιοκρατική αφετηρία επειδή επηρεάζεται έντονα από τον θετικισμό, τις φυσικές, και ειδικότερα, τις οικονομικές επιστήμες. Στα πρώτα κεφάλαια της *Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής* ο Waltz παρουσιάζει τις απόψεις του σχετικά με τις έννοιες του νόμου και της θεωρίας, οι οποίες οδήγησαν στη μεθοδολογία βάση της οποίας δόμησε τη δική του Θεωρία.

Απορρίπτει τη μέθοδο της επαγωγής με τη συσσώρευση όλοένα και περισσότερων δεδομένων για την απόκτηση μιας αλήθειας ή την επίτευξη μιας εξήγησης. Αντίθετα, υπερασπίζεται ότι η Θεωρία είναι εκείνη που πρέπει μας οδηγεί στην εμπειρική γνώση, η οποία ακριβώς επειδή είναι αχανής, χρειάζεται, προηγουμένα, εργαλεία προκειμένου να «μπορεί κάποιος να βρει αξιόπιστα τον δρόμο του ανάμεσα σε άπειρα υλικά». Ο Waltz συνεχίζει λέγοντας ότι η αξία των θεωριών εξαρτάται από την εξηγητική δύναμή τους: «οι θεωρίες εξηγούν νόμους», όμως η παραδοχή αυτή δεν τις καθιστά το ίδιο μόνιμες όσο είναι οι νόμοι και σημειώνει πως «οι νόμοι παραμένουν, οι θεωρίες έρχονται και παρέρχονται» (Waltz, 2011, pp. 42-43).

Έτσι, κάνοντας τη διάκριση μεταξύ νόμων και θεωριών, σημειώνει πως:

- οι νόμοι συλλαμβάνουν συνδέσεις αμετάβλητες ή πολύ πιθανές
- οι θεωρίες αποκαλύπτουν τις αιτίες αυτών των συνδέσεων.

Με άλλα λόγια οι θεωρίες αποτελούν προτάσεις που εξηγούν τους νόμους. Και για να συμβεί αυτό οι θεωρίες θα πρέπει να περιέχουν επινοημένες θεωρητικές ιδέες οι οποίες να βρίσκονται σε απόσταση από

την αισθητική εμπειρία μας. Γι' αυτό και, ο Waltz υποστηρίζει ότι οι θεωρητικές ιδέες δεν ανακαλύπτονται, αλλά επινοούνται.

Έτσι, προχωρώντας πιο πέρα, σε μια ακόμη διαφορά μεταξύ των νόμων και των θεωριών, τονίζει πως:

- για τους νόμους ρωτάμε: «είναι αληθείς;»
- για τις θεωρίες ρωτάμε: «πόσο μεγάλη είναι η εξηγητική τους δύναμη;».

Ωστόσο, οι νόμοι εάν είναι αληθείς δεν αλλάζουν, όμως οι θεωρίες όσο και αν γίνονται κατά καιρούς αποδεκτές για την εξήγηση των νόμων, με την πάροδο του χρόνου μπορεί να αλλάζουν ριζικά.

Ο Waltz προσδίδει ιδιαίτερη σημασία στην παράμετρο της εξήγησης, η οποία απορρέει από την επιθυμία να ασκηθεί έλεγχος επάνω σε ένα γεγονός, ή έστω να γνωρίζουμε εάν είναι εφικτό να ασκήσουμε έλεγχο σε ένα γεγονός. Ένας νόμος δεν απαντάει στο γιατί υφίσταται μια σύνδεση, ενώ μια θεωρία προσπαθεί να δώσει απάντηση σε αυτή την ερώτηση. Άρα, ένας νόμος δεν μας βοηθά στο να ασκήσουμε έλεγχο και να παρέμβουμε σε κάποιο γεγονότος, ενώ, υπό το παραπάνω πρίσμα, μια θεωρία μας βοηθά.

Ακόμη, η χρησιμότητα μιας θεωρίας κρίνεται από μια διαδικασία απομόνωσης ενός χώρου από άλλους χώρους τον οποίο εξετάζουμε. Αποτελεί προϋπόθεση η απομόνωση ενός χώρου για την ανάπτυξη μιας θεωρίας. Από εκεί και μετά, η θεωρία μας βοηθά να οργανωθούν τα άπειρα υλικά στο εσωτερικό αυτού του χώρου υποδεικνύοντάς μας ποια από αυτά τα υλικά είναι πιο σημαντικά από άλλα.

Σε κάθε περίπτωση ο Waltz υποστηρίζει ότι:

- οι θεωρίες περιέχουν θεωρητικές (μη πραγματικές) υποθέσεις
- οι θεωρίες θα πρέπει να κρίνονται βάση του τι ισχυρίζονται οι ίδιες ότι εξηγούν και προβλέπουν

Έτσι δεν είναι τα γεγονότα που καθορίζουν τις θεωρίες και γι' αυτό πάνω από μία θεωρίες εξηγούν ένα σύνολο γεγονότων.

Τονίζει ένα ακόμη πρόβλημα, αυτό της διαφωνίας μεταξύ των διάφορων θεωριών για τον ορισμό βασικών εννοιών όπως ισχύς, βία, πόλος, σχέση, δρων, σταθερότητα, δομή, και σύστημα. Άρα ο ίδιος ο

Waltz εφιστά την προσοχή στην περίπτωση σύγκρισης θεωριών, αν οι δύο θεωρίες προσεγγίζουν με τον ίδιο ορισμό τις παραπάνω, ή άλλες, έννοιες. Με δεδομένου, όπως προαναφέραμε, ότι α) λαμβάνουμε υπ' όψιν πως οι θεωρίες εξηγούν νόμους που υφίστανται σε ένα πεδίο, β) απομονώνουμε ένα πεδίο προκειμένου να διεξάγουμε μια έρευνα και γ) έχουμε μια σειρά από συγκεκριμένους όρους που αναπτύσσονται σε αυτό το πεδίο στη διάθεσή μας, από τον Waltz τονίζεται ότι οι θεωρίες φωτίζουν, αφ' ενός, τις σχέσεις των μεταβλητών και, αφ' ετέρου, τους δομικούς περιορισμούς που υφίσταντο σε ένα πεδίο και επενεργούν πάνω στις μεταβλητές.

Σε ότι αφορά στις αναγωγικές θεωρίες ο Waltz εκφράζει την άποψη ότι «οι αναγωγικές εξηγήσεις της διεθνούς πολιτικής είναι ανεπαρκείς», ωστόσο δεν απορρίπτει το ενδεχόμενο ότι «η αποτυχία ορισμένων αναγωγικών προσεγγίσεων δεν αποδεικνύει ότι άλλες αναγωγικές προσεγγίσεις δεν θα επιτύχουν» (Waltz, 2011, p. 101).

Εντούτοις, ακριβώς επειδή επισημαίνει την ανεπάρκεια των αναγωγικών εξηγήσεων, αλλά και των αναλυτικών προσεγγίσεων προχωράει στην εξέταση των συστημικών θεωριών.

Συγκέντρωση υλικού και κωδικοποίηση δεδομένων

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, στην παρούσα εργασία μεθοδολογικά προχωράμε στη βάση των αντίστοιχων αντιλήψεων που έχει προτείνει ο ίδιος ο Waltz. Έτσι πριν αναφερθούμε στη μεθοδολογική προσέγγιση της συγκέντρωσης του υλικού και της κωδικοποίησης των δεδομένων αξίζει να επικαλεστούμε τη γενική παραδοχή του Waltz επ' αυτών: «Το να προχωρά κανείς αναζητώντας συσχετισμούς, χωρίς τουλάχιστον μία αμυδρή παρουσία θεωρίας, είναι σαν να ρίχνει με ένα όπλο προς τη γενική κατεύθυνση ενός αόρατου στόχου. Όχι μόνο θα ξοδεύονταν πολλά πυρομαχικά, προτού ο στόχος χτυπηθεί, αλλά επίσης ακόμα και αν είχαμε “χτυπήσει κέντρο” κανείς δεν θα το ήξερε!» (Waltz, 2011, p. 63).

Προκειμένου, λοιπόν, να συγκεντρωθούν τα στοιχεία στην παρούσα έρευνα ελήφθησαν υπ' όψιν όχι μόνο τα ερευνητικά ερωτήματα, αλλά και το πλαίσιο που τέθηκε από τη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής. Ο Waltz συμφωνεί με την επιστημολογική άποψη ότι ένας μελετητής δύναται αξιόπιστα να ανασυνθέσει την πραγματικότητα βάση της επιλογής και της οργάνωσης του άπειρου υλικού που έχει στη διάθεσή του. Η επιλογή και η οργάνωση αυτού του υλικού όμως μπορεί να γίνει μόνο με την καθοδήγηση μιας θεωρίας, η οποία θα μας οδηγήσει στη σύνταξη μιας εργασίας με περιγραφικούς όρους και θεωρητικές ιδέες. Δηλαδή κι αυτός με τη σειρά του δέχεται πως μια θεωρία μάς υποδεικνύει ποιους παράγοντες να θεωρήσουμε σημαντικότερους από κάποιους άλλους, ποιες σχέσεις τους συνδέουν και ποιον χώρο να απομονώσουμε προκειμένου να εξετάσουμε τι συμβαίνει μέσα σε αυτόν βάση της θεωρίας.

Επιπλέον η συγκέντρωση του υλικού στην παρούσα έρευνα πέρασε μέσα από το φίλτρο των βασικών εννοιών που επιλέχθηκαν και αντλήθηκαν από τη Θεωρία. Ακόμα αντλήθηκαν στοιχεία από τέσσερις χρονικές περιόδους.

Έτσι, επιγραμματικά, τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν αυστηρά με βάση τη θεωρία, τις υποθέσεις/κανονιστικές προτάσεις που προέκυψαν από τη θεωρία και την υπό εξέταση περίπτωση, την εννοιολόγηση, τις χρονικές περιόδους και τη γεωγραφία. Ως προς στις χρονικές περιόδους θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα γεγονότα εξετάζονται σε μικροσκοπικό επίπεδο, δηλαδή εκεί που υπάρχουν καθημερινά συμβάντα, αυτά καταγράφονται αυστηρά ακόμα και σε επίπεδο ημερών. Τέλος, όσον αφορά στη γεωγραφία, πέρα από το γεγονός ότι έχει προσδοθεί στην εργασία ειδικό βάρος στις εξελίξεις στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας, καταγράφονται και οι πιέσεις ή αντιδράσεις των γειτονικών χωρών πέραν αυτών της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της ΕΕ.

Προκειμένου να αποτυπωθεί όσο το δυνατόν ακριβέστερα η εξέλιξη του Ζητήματος πραγματοποιήθηκε έρευνα για την άντληση και διασταύρωση δεδομένων σε δύο ελληνικές εφημερίδες μεγάλης κυκλοφορίας καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου από το 1990 έως το 2018 (Τα Νέα, Το Βήμα), ασχέτως της συνολικής πτώσης των κυκλοφοριών

στον ελληνικό Τύπο, ιδίως από το 2011 και μετά. Έτσι σε μεγάλο βαθμό η εργασία περιέχει περιγραφικά μέρη.

Ο Τύπος μπορεί να αποτελεί ο ίδιος δευτερογενή πηγή πλην εξαιρέσεων (π.χ. συνεντεύξεις, δηλώσεις), ωστόσο στηρίζεται σε πρωτογενείς πηγές, γι' αυτό τον λόγο περιοριστήκαμε σχεδόν αποκλειστικά σε ρεπορτάζ, και όχι σε άρθρα γνώμης. Τα ρεπορτάζ των εφημερίδων χρησιμοποιήθηκαν ως αξιόπιστες πηγές μόνο εάν διασταυρώνονταν σε περισσότερες από μία εφημερίδες ή αν επιβεβαιώνονταν στη συνέχεια από τα ίδια τα γεγονότα ή από μαρτυρίες των πρωταγωνιστών, στις περιπτώσεις που στηρίζονταν σε ανώνυμες πηγές, έστω και αν τα αρχικά ρεπορτάζ είχαν την υπογραφή ορισμένων κατά τεκμήριο αξιόπιστων δημοσιογράφων της κάθε εποχής – αν και τις περισσότερες φορές στην εφημερίδα Τα Νέα τα ρεπορτάζ ήταν ανυπόγραφα, οπότε ο έλεγχος γινόταν ακόμα πιο αυστηρός. Επιπρόσθετα, ελήφθησαν υπ' όψιν μετέπειτα αυτοβιογραφίες, απομνημονεύματα ή προσωπικές συνεντεύξεις των πρωταγωνιστών, καθώς και επίσημα έγγραφα από τους διεθνείς οργανισμούς ή τις κυβερνήσεις. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί πως όλες οι πηγές στις οποίες στηρίχθηκε η έρευνα ήταν εκείνες που στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση είναι διαθέσιμες στην ελληνική ή αγγλική γλώσσα.

Προκειμένου να εμβαθύνουμε στην μελέτη περίπτωσης, προσφύγαμε και σε ποιοτικές μη δομημένες συνεντεύξεις με τον ειδικό απεσταλμένο του Αμερικανού Προέδρου και μετέπειτα ειδικό απεσταλμένο του ΓΓ του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς, τον πρώην Υπουργό Εξωτερικών Νίκο Κοτζιά, τον πρώην Πρόξενο της Ελλάδας στα Σκόπια, πρώην διευθυντή του διπλωματικού γραφείου του Πρωθυπουργού και Πρέσβη επί Τιμή Δημήτρη Καραϊτίδη και, τέλος, τον πρώην Πρέσβη της Ελλάδας στις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, επικεφαλής της ελληνικής αντιπροσωπείας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης και Πρέσβη επί Τιμή Γεώργιο Σαββαΐδη.

Περιοδολόγηση

Η περιοδολόγηση βασίστηκε, επίσης, σε συσχετισμούς που απορρέουν από τη Θεωρία. Συγκεκριμένα για της ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας κρίθηκε απαραίτητο να παρουσιαστεί αναλυτικά η εξέλιξη του Ονοματολογικού Ζητήματος σε τέσσερις φάσεις: από το 1990 έως το 1993, από το 1993 έως το 1995, από το 2003 έως το 2008 και από το 2008 έως το 2020. Πρόκειται για τέσσερις περιόδους που στο τέλος της κάθε μίας υπήρξε μια συγκεκριμένη απόφαση σε επίπεδο διεθνούς συστήματος. Η πρώτη περίοδος καταλήγει στην είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών με προσωρινή ονομασία, η δεύτερη περίοδος καταλήγει στην υπογραφή της Ενδιάμεσης (Μεταβατικής) Συμφωνίας, η τρίτη περίοδος καταλήγει στην απόφαση για τη μη είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στο ΝΑΤΟ και η τέταρτη καταλήγει στην είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στο ΝΑΤΟ. Αυτό έγινε προκειμένου να ελεγχθεί το αν οι σχέσεις οι οποίες εντοπίζονται σε μία περίοδο ισχύουν ή όχι σε άλλες περιόδους. Αρχίζοντας από τη γέννηση του Ονοματολογικού Ζητήματος το 1990 εντοπίζουμε δεδομένα. Επειδή η εργασία υπόκειται στο πρίσμα μιας συστημικής θεωρίας, το επίπεδο ανάλυσης είναι συστημικό/περιφερειακό και, άρα, τα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν ανάγονται μόνο σε αυτό το επίπεδο. Μετά ελέγχουμε την επίδραση των εξελίξεων και των ενδεχόμενων μεταβάσεων του διεθνούς συστήματος στα δεδομένα αυτά στις περιόδους που έχουμε επιλέξει.

Μοντέλο Εξήγησης

Σύμφωνα με τον Hempel προκειμένου να εξηγήσουμε ένα αποτέλεσμα θα πρέπει να το παραγάγουμε από κάποιους γενικούς νόμους οι οποίοι θα συνδέουν αυτό το αποτέλεσμα με κάποιες αιτίες ή με ένα σύνολο αιτιών (Hempel, 1965), ενώ η δομή της επιστημονικής εξήγησης θα απαντηθεί από την αιτιακή ανάλυση (Κιντή, 2021, pp. 196-198). Δεδομένου ότι θα επιχειρήσουμε να απαντήσουμε το γιατί κάτι

συνέβη, θα κινηθούμε στο πρότυπο της επεξηγηματικής έρευνας (Adler & Clark, 2019, p. 21). Η παρούσα εργασία για την εφαρμογή του Δομικού Ρεαλισμού στην περίπτωση του Ονοματολογικού Ζητήματος ανήκει στον κατά Van Evera 5^ο τύπο μιας εργασίας, αυτόν της ιστορικής ερμηνείας, βάση του οποίου χρησιμοποιούμε μια θεωρία προκειμένου να ερμηνεύσουμε σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίπτωση αιτίες, μοντέλα ή συνέπειες (Van Evera, 2003, p. 151).

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τη παραγωγική - νομολογική μορφή επιστημονικής εξήγησης κατά τη μελέτη περίπτωσης, ενδιαφερόμαστε να διεξαγάγουμε αιτιακή ανάλυση μεταξύ των πολιτικών φαινομένων, αποκλειστικά σε συστημικό επίπεδο. Συγκεκριμένα, στην ανάλυση αναζητούμε το αίτιο και το αποτέλεσμα του Ονοματολογικού Ζητήματος σε διεθνές επίπεδο. Με αυτόν τον σκοπό γίνεται χρήση της μεθόδου συμφωνίας και διαφοράς του Mill (Mill, 2011, pp. 450-479).

Ακόμα, οι νόμοι εφαρμογής στην εξηγητέα περίπτωση θα αντλούνται από τους, κατά Hempel, νόμους πιθανοκρατικού χαρακτήρα της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής, όπως θα περιγραφούν παρακάτω στην επισκόπησή της. Λέμε νόμους πιθανοκρατικού χαρακτήρα, καθώς στις κοινωνικές επιστήμες δεν υφίστανται πραγματικοί νόμοι, όμως υφίστανται αιτιακοί μηχανισμοί: μια σειρά από ενδιάμεσα συμβάντα που καθόρισαν την αιτιακή σχέση των γεγονότων (αιτία και αποτέλεσμα), καθώς και αιτιακοί νόμοι που συνδέουν τα ενδιάμεσα αυτά συμβάντα (Little, 2012, pp. 62-70).

Επισκόπηση της Θεωρίας Διεθνούς
Πολιτικής του Kenneth N. Waltz και
ερευνητικά ερωτήματα

Πρόλογος

Ο Kenneth N. Waltz στη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής δέχεται ότι στην διεθνή πολιτική παρουσιάζονται επαναλαμβανόμενα μοτίβα διαχρονικά, τα οποία και προσδιορίζονται από επιστημονικές εξηγήσεις.

Έτσι, σύμφωνα με τον Waltz μια θεωρία διεθνούς πολιτικής αναφέρεται στα:

- αναμενόμενα διεθνή πολιτικά αποτελέσματα
- ανθεκτικότητα των συστημάτων εν όψει απρόβλεπτων πράξεων ορισμένων κρατών
- αναμενόμενες επιδράσεις των συστημάτων στα κράτη

Ακόμη είναι σημαντικό ότι υποστηρίζει πως μια θεωρία διεθνούς πολιτικής μπορεί να επισημάνει, μεν, τα αίτια της επανεμφάνισης του πολέμου και τις συνθήκες εντός των οποίων καθίσταται πιθανός, όμως δεν προβλέπει το ξέσπασμα συγκεκριμένων πολέμων. Έτσι μια θεωρία διεθνούς πολιτικής αναλαμβάνει να εξηγήσει συνέχειες και επανεμφάνισεις, και όχι αλλαγές.

Σε ότι αφορά στις δομές επισημαίνει πως:

- διατηρούνται σταθερές, και
- είναι δυναμικές και ως εκ τούτου μεταβάλλουν τη συμπεριφορά των δρώντων και επηρεάζουν το αποτέλεσμα των αλληλεπιδράσεων.

Συγκεκριμένα, σχετικά με το δεύτερο σημειώνει πως μια θεωρία διεθνούς πολιτικής αναδεικνύει τις πιέσεις που ασκούνται και τις δυνατότητες που αναπτύσσονται, χωρίς όμως να μπορεί να μιλήσει για τον αντίδραση των κρατών από εκεί και πέρα. Οι αντιδράσεις των κρατών δεν εξηγούνται από μια συστημική θεωρία, γι' αυτό και οι ασυνέχειες που εμφανίζονται αναζητούνται στο επίπεδο των μονάδων, εξού και όταν εμφανίζονται ασυνέχειες εμφανίζονται και παρεκκλίσεις από το αναμενόμενο, καθ' ότι κάτι τέτοιο βγαίνει εκτός των ορίων μιας συστημικής θεωρίας.

Λαμβάνοντας υπ' όψιν τα παραπάνω, κομβικά στοιχεία στην κατασκευή μιας θεωρίας δεν αποτελούν απλά οι παρατηρήσεις ή οι διαδικασίες δοκιμής και σφάλματος. Για την κατασκευή μιας θεωρίας θα

πρέπει να παρεμβληθούν μια λαμπρή διαίσθηση και μια δημιουργική ιδέα. Η διαίσθηση και η ιδέα αναδεικνύουν αφανείς σχέσεις ανάμεσα στα γεγονότα, ταξινομεί φαινόμενα και συνδέει αλλαγές σε μια ομάδα φαινομένων με αλλαγές σε μια άλλη ομάδα φαινομένων. Επομένως, η κατασκευή μιας θεωρίας πραγματοποιείται δια της απλούστευσης των πραγμάτων, καθώς η απλούστευση είναι εκείνη που φωτίζει τις αναγκαίες σχέσεις αιτίας και αλληλεξάρτησης και απομονώνει την κινητήρια αρχή.

Η κατασκευή και η επιβεβαίωση μιας θεωρίας καθίσταται μια πολύπλοκη υπόθεση, η οποία γίνεται ακόμα πιο δύσκολη καθώς οι διάφορες θεωρίες χρησιμοποιούν ίδιους όρους με διαφορετικές σημασίες. Αποτελεί βασικό πρόβλημα η διαφωνία μεταξύ των διάφορων θεωριών για τον ορισμό βασικών εννοιών όπως ισχύς, βία, πόλος, σχέση, δρων, σταθερότητα, δομή, και σύστημα.

Ο προσδιορισμός των εννοιών έχει θεμελιακή σημασία γιατί διευκρινίζει εξαρχής τις σχέσεις που υπάρχουν και πώς αυτές οι σχέσεις αναπτύσσονται, διευκρινίζει εξαρχής τη λειτουργία των πραγμάτων, και επομένως, τη δομή του πεδίου της έρευνας. Χωρίς τον προσδιορισμό των βασικών εννοιών δεν μπορούμε να ελέγξουμε κάτι βασικό πριν συνεχίσουμε την έρευνα: αν η δομή του πεδίου επηρεάζει τις μεταβλητές εντός του πεδίου. Είναι κρίσιμο να έχουμε ελέγξει πριν προχωρήσουμε στην αναζήτηση συσχετισμών και ανάλυσης των μεταβλητών μεταξύ τους, το κατά πόσο αυτές επηρεάζονται από τη δομή. Δηλαδή, με άλλα λόγια, να εξετάσουμε πρωτίστως αν υφίστανται δομικοί περιορισμοί.

Ορισμοί και χαρακτηριστικά βασικών εννοιών στη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής

Δομή: Ορίζεται βάσει των κυριότερων πολιτικών μονάδων, δηλαδή των κρατών, και τη διαρρύθμισή τους και ορίζει τις περιοριστικές συνθήκες στη δράση των κρατών σε ένα σύστημα. Η διαρρύθμιση της δομής ορίζεται βάσει της κατανομής των

δυνατοτήτων των κρατών, ενώ θα πρέπει να λαμβάνουμε υπ' όψιν και την αρχή σύμφωνα με την οποία αυτή η διαρρύθμιση προέκυψε. Γι' αυτό δομικές αλλαγές νοούνται μόνο οι αλλαγές στη διαρρύθμιση. Η δομή αποτελεί το συστατικό στοιχείο εκείνο του συστήματος που επιτρέπει να το δούμε ως σύνολο. Να σημειωθεί πως η δομή στη Θεωρία είναι απαλλαγμένη από τις ιδιότητες, τη συμπεριφορά και τις αλληλεπιδράσεις των μονάδων. Δηλαδή είναι απαλλαγμένη από «τα είδη των πολιτικών ηγετών, των κοινωνικών και οικονομικών θεσμών και των ιδεολογικών δεσμεύσεων που μπορεί να έχουν τα κράτη», καθώς και για τις διαφορετικού τύπου σχέσεις τους (Waltz, 2011, p. 180). Οι δομές ανταμείβουν και τιμωρούν συμπεριφορές και για την εξέτασή τους λαμβάνουμε υπ' όψιν την κατανομή των δυνατοτήτων των κρατών εντός του διεθνούς συστήματος, αλλά δεν εξετάζουμε τις σχέσεις μεταξύ τους.

Κράτη – Δρώντες: Οι βασικοί δρώντες ενός διεθνούς συστήματος είναι τα κράτη, αν και δεν είναι οι μόνοι δρώντες. Δεδομένης της αναρχίας που επικρατεί στη διεθνή πολιτική δομή, τα κράτη είναι ορθολογικοί δρώντες, όμοιες μονάδες, πολιτικά αυτόνομες, κυρίαρχες και διαφορετικές μεταξύ τους ως προς τις δυνατότητές τους. Οι αλληλεπιδράσεις των κρατών αποτελούν έναν βασικό παράγοντα συγκρότησης διεθνούς πολιτικής δομής. Η θνησιμότητα των κρατών είναι χαμηλή. Η συμπεριφορά και οι προσδοκίες των δρώντων εξαρτάται από τους περιορισμούς και τις αλλαγές στη δομή του συστήματος. Τα κράτη εκτελούν διαφορετικές αποστολές, οι οποίες εξαρτώνται από τις δυνατότητές τους.

Σύστημα: Ορίζεται από τη δομή και τους δρώντες που αλληλοεπιδρούν. Σε αυτό το πλαίσιο το σύστημα παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά: α) είναι άναρχο και β) είναι σύστημα αυτοβοήθειας. Ωστόσο βλέποντας συνολικά των διεθνές σύστημα με όλες τις μονάδες του, μικρές και μεγάλες, διαπιστώνεται ανισότητα, στην οποία προσδίδονται αρετές. Λόγω ακριβώς αυτής της ανισότητας, αν και κανείς δεν μπορεί να το εγγυηθεί, τουλάχιστον είναι πιο πιθανή η σταθερότητα, η ειρήνη και η ασφάλεια (Waltz, 2011, p. 281).

Σχέση: Η δομή του διεθνούς συστήματος θέτει περιορισμούς και στις σχέσεις των κρατών. Ως εκ τούτου στο διεθνές σύστημα οι αλληλεπιδράσεις των δρώντων εξαρτώνται από τη δομή και τις αλλαγές στη δομή του, ενώ υφίστανται μόνο σχέσεις ισχύος. Η σχέση αλληλεξάρτησης αυξάνει την ανάγκη διαχείρισης και δημιουργεί συνθήκες τριβής. Δηλαδή όσο περισσότερο είναι αλληλεξαρτώμενες οι μονάδες, τόσο

περισσότερο δημιουργείται το πλαίσιο παρακολούθησης της μιας μονάδας από την άλλη, το οποίο χαρακτηρίζεται από καχυποψία. Σε ένα σύστημα αυτοβοήθειας τα οφέλη μιας αλληλεξαρτώμενης σχέσης αποτιμώνται υπό το πρίσμα του ποιος ωφελείται περισσότερο, καθώς το μέρος που θα ωφεληθεί λιγότερο θα ανησυχεί ότι τις αυξημένες – λόγω της συνεργασίας – δυνατότητές του ο ευνοούμενος εταίρος του θα τις στρέψει εναντίον του σε μια άλλη φάση. Οπότε τα κράτη σε μια αλληλεξαρτώμενη σχέση ενδιαφέρονται περισσότερο για τα σχετικά κέρδη, παρά για τα δικά τους κέρδη σε απόλυτους αριθμούς. Επιπλέον, τα κράτη σε μια σχέση με άλλα κράτη ανησυχούν μην καταλήξουν εξαρτώμενα. Ωστόσο για μικρότερα κράτη το κόστος της αποφυγής μιας σχέσης εξάρτησης μπορεί να αποδειχθεί μεγαλύτερο από το κόστος της σύναψης μιας σχέσης εξάρτησης. Γενικά, οι χαλαρές σχέσεις αλληλεξάρτησης στον διεθνή χώρο ερμηνεύονται από το γεγονός ότι το πολιτικό συμφέρον, το οποίο μεταφράζεται σε εγγύηση ασφάλειας, προηγείται του οικονομικού συμφέροντος. Ο βαθμός της αλληλεξαρτώμενης σχέσης περιορίζεται στους βασικούς δρώντες, οι οποίοι σε ένα σύστημα ανισορροπίας, δεδομένων των διευρυμένων δυνατοτήτων τους, αφ' ενός επηρεάζονται λιγότερο από τους υπόλοιπους και αφ' ετέρου μπορούν να ασκήσουν έλεγχο αποτελεσματικότερα.

Σταθερότητα: Ένα διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται ως σταθερό όταν α) παραμένει άναρχο και β) δεν μεταβάλλεται ο αριθμός των βασικών δρώντων. Υπό την προϋπόθεση ότι το σταθερό σύστημα δημιουργεί περισσότερες προσδοκίες για την ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, η σταθερότητα αποτελεί έναν σημαντικό σκοπό. Αυτό δεν σημαίνει ότι η σταθερότητα αποτελεί πάντα τον ύψιστης σημασίας σκοπό για όλους συγκρινόμενο με την αλλαγή του status quo και την άνοδό του στο διεθνές σύστημα. Ειδικώς οι βασικοί δρώντες, πέραν του δικού τους συμφέροντος, ενεργούν και για τη σταθερότητα του διεθνούς συστήματος. Σε ότι αφορά στις μεταξύ τους σχέσεις, αυτό γίνεται στη βάση διατήρησης σταθερών και ειρηνικών σχέσεων, χωρίς όμως να μεταλλάσσεται το σύστημα. Σε ότι αφορά στις σχέσεις τους με μικρότερους δρώντες, οι βασικοί δρώντες εγγυώνται την ασφάλειά τους στον βαθμό που εξασφαλίζεται η διατήρηση της παγκόσμιας τάξης. Αυτό συμβαίνει γιατί οι βασικοί δρώντες ταυτίζουν την ασφάλειά τους με τη διατήρηση της παγκόσμιας τάξης και ως εκ τούτου ενδιαφέρονται για τη σταθερότητα.

Ισχύς: Η ισχύς διατηρεί το σύστημα σταθερό. Ωστόσο όσο η ισχύς εξοπλίζεται, τόσο αυξάνεται το δίλημμα της ασφάλειας. Εκλαμβάνονται ως διαφορετικές έννοιες η χρήση της ισχύος και η χρησιμότητα της ισχύος. Η ισχύς παρέχει τα μέσα για τη διασφάλιση της αυτονομίας μιας μονάδας απέναντι στα στρατιωτικά μέσα μιας άλλης μονάδας και διευρύνει τα περιθώρια της δράσης μιας μονάδας, ανεξαρτήτως αν

παραμένει υπό αμφιβολία η αποτελεσματικότητα της δράσης. Επιπλέον όσοι διαθέτουν περισσότερο ισχύ α) διαθέτουν μεγαλύτερα περιθώρια ασφάλειας σε σχέση με όσους υπολείπονται σε ισχύ και β) διαθέτουν μεγαλύτερα περιθώρια ορισμού τους διεθνούς παιχνιδιού και των όρων του, άρα και εν δυνάμει να ασκήσουν έλεγχο.

Βία: Ενώ η ισχύς διατηρεί το σύστημα σταθερό, η χρήση βίας σηματοδοτεί μία πιθανή κατάρρευση του σταθερού συστήματος. Στην ισχύ στηρίζεται η βία και από τη βία απορρέει ο εξαναγκασμός. Η βία απουσιάζει όταν υπάρχει συντονισμός. Όταν δεν υπάρχει συντονισμός και ένα κράτος αποφασίζει να χρησιμοποιήσει βία ή απειλήσει ότι θα το κάνει, τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα κράτη προετοιμάζονται να κάνουν το ίδιο, μεμονωμένα ή συνδυασμένα. «Στη διεθνή πολιτική η βία δεν είναι απλώς το τελευταίο επιχείρημα, αλλά το πρώτο και μόνιμο επιχείρημα» (Waltz, 2011, p. 243). Άρα, και μόνο η απειλή της βίας λειτουργεί περιοριστικά για ελιγμούς και απαιτήσεις, ενώ αποτελεί κίνητρο επίλυσης διαφορών. Δεδομένου ότι ορισμένα κράτη χρησιμοποιούν βία καθιστά δύσκολο για τα υπόλοιπα κράτη να ξεφύγουν από το ανταγωνιστικό σύστημα.

Έλεγχος: Ισχύς και έλεγχος αποτελούν διαφορετικές έννοιες. Εξισώνοντας τις δύο αυτές έννοιες δεν λαμβάνονται υπ' όψιν περιορισμοί της δράσης, ο οποίος βρίσκονται πέραν από την μέτρηση της ισχύος. Δηλαδή η ισχύς δεν επιφέρει απαραίτητα έλεγχο αξιόπιστα. Ωστόσο προϋπόθεση του ελέγχου είναι η ισχύς. Σχετικά με την αλληλεπίδραση όσων διαθέτουν περισσότερη ισχύ και εκείνων που υπολείπονται να σημειωθεί πως «τα εξαρτημένα μέρη έχουν κάποια επίδραση στα ανεξάρτητα, αλλά τα τελευταία έχουν μεγαλύτερη επίδραση στα πρώτα» (Waltz, 2011, p. 403). Σε κάθε περίπτωση τα αδύναμα έχουν στενότερα περιθώρια από τα πρώτα.

Νόμοι της Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής

Παρακάτω γίνεται επισκόπηση της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής του Kenneth Waltz στη βάση εννέα βασικών νόμων πιθανοκρατικού χαρακτήρα που απορρέουν από αυτή και σχετίζονται με τους

περιορισμούς που θέτει η δομή του διεθνούς συστήματος στους δρώντες και στις πιέσεις των δρώντων προς το διεθνές σύστημα. Στη συνέχεια με βάση τους ορισμούς που δόθηκαν παραπάνω και τους νόμους που ακολουθούν επιχειρείται μια σύνοψη της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής.

Διατακτική αρχή του διεθνούς συστήματος είναι η αναρχία

Η διατακτική αρχή στη Θεωρία του Waltz αποτελεί τη βασική πληροφορία για τη σύνδεση των μερών ενός συστήματος. Η αρχή της διαρρύθμισης της δομής στο διεθνές σύστημα είναι η έλλειψη τάξης και οργάνωσης, δηλαδή η αναρχία. Ένα νευραλγικό χαρακτηριστικό της αναρχίας έγκειται στη σύνδεσή της με τη βία. Όμως, κανονιστικά, στα άναρχα διεθνή συστήματα κανένα από τα μέρη που τα απαρτίζουν δεν έχει δικαίωμα να διατάζει, ούτε έχει την υποχρέωση να υπακούει, δηλαδή τυπικά είναι ίσα μεταξύ τους. Στην αναρχία ακόμα και οι διεθνείς θεσμοί που δημιουργούνται, είτε αποκτούν τις ιδιότητες των κρατών, είτε είναι ανίκανοι να δράσουν εκτός και αν υπάρχει η συναίνεση των κυριότερων κρατών να αναπτυχθεί κάποιου είδους δράσης.

Τα κράτη αποτελούν τις βασικές μονάδες του συστήματος

Σε ότι αφορά στον χαρακτήρα των μονάδων ο Waltz υπερασπίζεται την άποψη ότι τα κράτη θα πρέπει να θεωρηθούν ως οι βασικές μονάδες του συστήματος και μάλιστα είναι «όμοιες μονάδες». Αναφέροντας «όμοιες μονάδες» ξεκαθαρίζει ότι ναι μεν τα κράτη διαφέρουν πολύ, αναφορικά πχ με το μέγεθός τους ή τον πλούτο τους, αλλά όχι και στις αποστολές και τις δυνατότητές τους.

Η επιβίωση των κρατών αποτελεί προαπαιτούμενο άλλων στόχων

Ο Waltz υποθέτει ότι τα κράτη επιδιώκουν πρωτίστως να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους, χωρίς όμως να παραγνωρίζει ότι οι στόχοι των κρατών ποικίλουν. Προχωρά σε αυτή την υπόθεση υπό την έννοια ότι «η επιβίωση είναι προαπαιτούμενο, για την επίτευξη οποιωνδήποτε στόχων μπορεί να έχουν τα κράτη». Δηλαδή από εκεί και μετά οι στόχοι τους εμφανίζουν ποικιλομορφία. Σε κάθε περίπτωση στη Θεωρία Ισορροπίας Ισχύος αποσαφηνίζεται πως τα κράτη «εξισορροπούν τη ισχύ αντί να τη μεγιστοποιούν» και «σπανίως έχουν

την πολυτέλεια να θέσουν ως σκοπό τους τη μεγιστοποίηση της ισχύος», καθώς και πως «η διεθνής πολιτική παραείναι σοβαρή υπόθεση για κάτι τέτοιο» (Waltz, 2011, p. 270)

Η αυτοβοήθεια καθορίζει την επιβίωση, την ευημερία ή τη διάλυση των κρατών

Τα διεθνή συστήματα βασίζονται στην ύπαρξη των μονάδων, όπως στη σύγχρονη εποχή τα κράτη, και η επιβίωση, η ευημερία ή η διάλυσή τους εξαρτάται από την αυτοβοήθεια. Σε ένα σύστημα αυτοβοήθειας τα κράτη διαμορφώνουν ανάλογα τη συμπεριφορά τους, με την οποία όταν είναι να επιλέξουν ανάμεσα στην επιβίωση ή στο ρίσκο του κέρδους επιλέγουν την επιβίωση.

Η κατανομή των δυνατοτήτων των κρατών επηρεάζει τη δομή του συστήματος

Σε ότι αφορά στην κατανομή των δυνατοτήτων, ο Waltz σημειώνει ότι «η δομή ενός συστήματος αλλάζει με τις αλλαγές στην κατανομή των δυνατοτήτων μεταξύ των μονάδων του συστήματος» (Waltz, 2011, p. 214). Διευκρινίζει πως το γεγονός ότι λαμβάνει υπ' όψιν τις δυνατότητες μια μονάδας του διεθνούς συστήματος δεν σημαίνει ότι αποκλίνει από την άποψή του πως οι ιδιότητες των μονάδων δεν θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν κατά τον ορισμό της δομής. Αντίθετα, εξηγώντας περεταίρω επισημαίνει ότι η κατανομή των δυνατοτήτων αποτελεί έννοια συστημικού εύρους και δεν θα πρέπει να καταχωρίζεται στις ιδιότητες των μονάδων. Η δομή προκύπτει «μέσω διακρίσεων που γίνονται μεταξύ των μονάδων σύμφωνα με τις δυνατότητές τους» (Waltz, 2011, p. 215).

Η δομή επιδρά στους δρώντες μέσω της κοινωνικοποίησης και του ανταγωνισμού

Οι επιδράσεις της δομής προκαλούνται με δύο τρόπους: α) μέσω της κοινωνικοποίησης των δρώντων και β) μέσω του ανταγωνισμού μεταξύ τους. Σε ότι αφορά στην κοινωνικοποίηση ο Waltz εξηγεί πως τα μέλη π.χ. ενός ζεύγους δεν επηρεάζει απλά το ένα το άλλο, αλλά και τα δύο επηρεάζονται παράλληλα από την αλληλεπίδρασή τους. Με αυτόν

τον τρόπο τα μέλη έχουν γίνει μέρη ενός συστήματος. Το γεγονός ότι τα μέρη έχουν δημιουργήσει αυτό το παιχνίδι, δεν αναιρεί ότι το παιχνίδι αυτό υποκινεί και διαμορφώνει τη συμπεριφορά τους (Waltz, 2011, p. 172). Κατ' επέκταση η κοινωνικοποίηση μιας ομάδας ωθεί τα μέλη της να υπακούσουν στους κανόνες της. Αναφορικά με τα μέλη που παρουσιάζουν αποκλίνουσα συμπεριφορά παρατηρεί ότι ακόμα και «η λοιδορία μπορεί να συμμορφώσει τους αποκλίνοντες ή να τους εξωθήσει να εγκαταλείψουν την ομάδα» (Waltz, 2011, p. 173). Από την άλλη πλευρά, σε ότι αφορά στον ανταγωνισμό, σημειώνει επίσης ότι αυτός δημιουργεί μια τάξη εντός της οποίας τα μέρη προσαρμόζουν τις αποφάσεις και τις πράξεις τους στις πλέον αποδεκτές πρακτικές (Waltz, 2011, p. 176). Έτσι, παρατηρεί ότι η κοινωνικοποίηση και ο ανταγωνισμός δομούν διαδικασίες οι οποίες περιορίζουν την ποικιλία των συμπεριφορών και των αποτελεσμάτων των δρώντων. Και σημειώνει: «τα κράτη μπορούν να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους λόγω της δομής που συγκροτούν λόγω της αλληλεπίδρασης με τα άλλα κράτη» (Waltz, 2011, p. 206). Με αυτή την έννοια η δομή που αναπτύσσεται επιβραβεύει ή καταδικάζει συμπεριφορές. Υπό αυτό το πρίσμα « το παιχνίδι που θα πρέπει να κερδηθεί ορίζεται από τη δομή, η οποία καθορίζει το είδος του παίχτη που αναμένεται να ευδοκιμήσει» (Waltz, 2011, p. 205).

Αντίδοτο σε μια δομική επίδραση αποτελεί μόνο μια άλλη δομική επίδραση

Σε ότι αφορά στη σχέση των δομών και των στρατηγικών των μονάδων συμπεραίνεται το εξής: η διάσταση μεταξύ κινήτρων των μονάδων του διεθνούς συστήματος από τη μια πλευρά, και αποτελεσμάτων που δύναται να καταφέρουν από τη άλλη, υφίσταται γιατί στο μεταξύ υπεισέρχεται ο παράγοντας δομή. Και άρα, δεδομένης μιας συγκεκριμένης κατανομής δυνατοτήτων μεταξύ των μονάδων, καμία αλλαγή στη συμπεριφορά μιας μονάδας δεν μπορεί να επιφέρει διαφορετικά αποτελέσματα, εκτός και αν αλλάξει η κατανομή δυνατοτήτων ή επιβληθούν υποχρεώσεις που δεν υπήρχαν πριν, δηλαδή σε κάθε περίπτωση να υπάρξει κάποια δομική αλλαγή. Έτσι, «η μόνη

θεραπεία για μια ισχυρή δομική επίδραση είναι η δομική αλλαγή» (Waltz, 2011, p. 238).

Οι ενέργειες των κρατών δημιουργούν ισορροπίες ισχύος

Οι περιορισμοί του διεθνούς συστήματος υφίστανται για όλα τα κράτη και προσδιορίζουν τις ενέργειές τους. Ο δομικός ρεαλισμός του Waltz διακηρύττει πως η διεθνής πολιτική δεν αποτελεί ένα απλό άθροισμα της εξωτερικής πολιτικής συν τη διεθνή συμπεριφορά των κρατών, ούτε μπορεί να κατανοηθεί διερευνώντας το εσωτερικό των κρατών. Με άλλα λόγια επισημαίνει πως η απάντηση στο γιατί τα σχέδια των κρατών δεν υλοποιούνται, δεν μπορεί να αναζητηθεί στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, αφού οι αποφάσεις του κάθε κράτους τελικά λαμβάνονται βάσει της παρουσίας των άλλων κρατών και της αλληλεπίδρασης που ασκείται μεταξύ τους (Waltz, 2011, p. 153). Το αποτέλεσμα που αναμένεται να προκύψει από τις ενέργειές τους είναι η δημιουργία ισορροπιών ισχύος είτε δια της εξισορρόπησης, είτε δια της πρόσδεσης ενός δρώντα στο άρμα του ισχυρότερου. Κι αυτό γιατί στον διεθνή χώρο οι ρυθμίσεις και οι συμβιβασμοί γίνονται μέσω αμοιβαίας προσαρμογής. Δύο είναι τα προαπαιτούμενα για να υφίσταται η πολιτική ισορροπία της ισχύος: η επιδίωξη επιβίωσης των κρατών και η αναρχία στο διεθνές σύστημα.

Κράτη με μεγάλη ισχύ είναι διαχειριστές του συστήματος

Τη διαχείριση του συστήματος αναλαμβάνουν κράτη με μεγάλη ισχύ, τα οποία ταυτίζουν τα συμφέροντά τους με το σύστημα και, άρα, έχουν την ευχέρεια να δράσουν υπέρ του. Στη διεθνή πολιτική τα βασικά κράτη – δρώντες είναι και οι διαχειριστές της. Ένα κράτος με τις μεγαλύτερες δυνατότητες ενεργεί με αυτόν τον τρόπο επειδή, όπως και τα υπόλοιπα, επιθυμεί ένα σύστημα «εύτακτο και ειρηνικό», με τη διαφορά σε σχέση με τις υπόλοιπα, ότι αυτό το κράτος μπορεί να ενεργήσει προς όφελος του συστήματος, παρά το μεγάλο κόστος που καταβάλλει (Waltz, 2011, p. 411). Αυτά συμβαίνουν όταν πληρούνται δύο προϋποθέσεις: α) οι μεγάλες δυνάμεις έχουν μπει σε περίοδο σταθερότητας των διμερών ισορροπιών τους και β) οι υπόλοιπες δυνάμεις του συστήματος απέχουν πολύ σε σχετική ισχύ από τις μεγάλες.

Υπό αυτές τις προϋποθέσεις μια μεγάλη δύναμη θα αναζητήσει απόλυτα κέρδη ασκώντας την ηγεσία συμμαχιών, στο πλαίσιο της οποίας δεν αποκλείεται κάποια από τις μικρότερες δυνάμεις να αποκομίζει δυσανάλογα κέρδη. Όσον αφορά στη διαχείριση συλλογικών υποθέσεων, ο Waltz καταγράφει δύο ειδών δυσκολίες: α) για το κοινό καλό θα πρέπει να επιβληθούν υποχρεώσεις που θα σεβαστούν όλες οι μονάδες και β) για το κοινό καλό ορισμένα αγαθά ή υπηρεσίες απολαμβάνονται από όλους ανεξαρτήτως αν όλοι συμμετέχουν στο κόστος, έτσι όλοι έχουν κάθε λόγο να μη συμμετέχουν στο κόστος εάν ένας το καταβάλει και άρα αυτά τα αγαθά ή υπηρεσίες τελικά είτε δεν θα προσφέρονται επαρκώς, είτε δεν θα προσφέρονται καθόλου. Οι δυσκολίες αυτές σε εθνικό επίπεδο ξεπερνιούνται μέσω της κυβερνητικής λύσης. Κάτι τέτοιο, όμως, σε διεθνές επίπεδο, όπου επικρατεί η αναρχία, δεν μπορεί να συμβεί. Εκεί οι μονάδες που έχουν τις μεγαλύτερες δυνατότητες αναλαμβάνουν ειδικές ευθύνες προς το συμφέρον του συστήματος, το οποίο αφ' ενός ορίζεται από τις ίδιες και αφ' ετέρου σε ακραίες μόνο περιπτώσεις που μια μονάδα απορροφά το σύστημα, το δικό της συμφέρον ταυτίζεται με το συμφέρον του συστήματος. Ένας μεγάλος αριθμός δυνάμεων που θα αναγνωρίζονται μεγάλες καθιστά τα ενδιαφέροντά τους περιφερειακά, και όχι πλανητικά. Γι' αυτό ο Waltz θεωρεί πως σε ένα διπολικό σύστημα το οι δύο μεγάλες δυνάμεις αναλαμβάνουν έργα σε υποθέσεις που εξελίσσονται σε ολόκληρο των πλανήτη. Τα έργα αυτά τα προσδιορίζει, με φθίνουσα σειρά, ως εξής: 1) μεταλλαγή ή διατήρηση του συστήματος, 2) διατήρηση της ειρήνης και 3) διαχείριση των κοινών οικονομικών και άλλων προβλημάτων.

Οι αλλαγές στην πολικότητα επηρεάζουν τον τρόπο που τα κράτη θωρακίζουν την ασφάλειά τους.

Από στρατιωτική άποψη οι χώρες έχουν μεγαλύτερο αριθμό αλληλεξάρτησης σε έναν πολυπολικό κόσμο απ' ότι σε έναν διπολικό. Παρακάτω καταδεικνύονται οι διαφορές ενός πολυπολικού και ενός διπολικού κόσμου. Ένα βασικό χαρακτηριστικό του πολυπολικού συστήματος αποτελεί η αβεβαιότητα για το ποιος αποτελεί κίνδυνο και ποιος ασχολείται με τα προβλήματα της διεθνούς πολιτικής. Έπειτα στο

πολυπολικό σύστημα εμφανίζεται σύγχυση των αντιδράσεων των βασικών δρώντων, καθώς τα ζωτικά συμφέροντά τους δεν προσδιορίζονται πάντα με σαφήνεια και ο κίνδυνος διαχέεται. Η αποσκίρτηση ενός μέρους από ένα μπλοκ απειλεί την ασφάλεια των υπόλοιπων μερών του μπλοκ. Η απόκτηση πλεονεκτικής θέσης έναντι ενός άλλου κράτους συχνά γίνεται με τρόπο που να μην προκαλεί κοινή δράση από άλλα κράτη. Επικρατεί αλληλεξάρτηση μεν, αλλά και διάχυση των κινδύνων. Πηγή κινδύνου αποτελεί ο λανθασμένος υπολογισμός από το σύνολο ή μέρος του συνόλου των κύριων δρώντων. Η διαπραγματεύση είναι δύσκολη. Το κάθε μέρος ανησυχεί για τους συνδυασμούς που μπορούν να επιτευχθούν και να επηρεάσουν τη θέση του. Η αλληλεξάρτηση των μερών μιας ομάδας κρατών εκτρέφει την εχθρότητα και τον φόβο. Μια συμφωνία δύο μερών μπορεί να διαταραχθεί από τις ενέργειες τρίτων μερών.

Από την άλλη πλευρά βασικό χαρακτηριστικό του διπολικού κόσμου όπως καταγράφεται στη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής του Waltz είναι το γεγονός ότι είναι γνωστό ποιος αποτελεί κίνδυνο και ποιος ασχολείται με τα προβλήματα. Ακόμη η απώλεια για τη μία δύναμη αποτελεί κέρδος για την άλλη δύναμη. Στον διπολικό κόσμο εμφανίζεται υψηλή ευαισθησία αντίδρασης σε μια κρίση. Δεν υπάρχουν περιφέρειες, το ενδιαφέρον των δύο δυνάμεων στρέφεται παντού στο κόσμο. Οι δύο δυνάμεις επικεντρώνονται στις δικές τους δυνατότητες, αφού οι σύμμαχοί τους δεν συνεισφέρουν πολλά. Η συνεισφορά των υποδεέστερων έχουν μικρή σημασία και η αλληλεξάρτηση είναι χαμηλή. Πηγή κινδύνου αποτελεί η υπερβολική αντίδραση του ενός ή και των δύο εκ των κύριων δρώντων. Η δυναμική ενός διπολικού συστήματος επενεργεί διορθωτικά και η εξωτερική κατάσταση κυριαρχεί. Σε ζητήματα υψίστης σημασίας δεν υπάρχει δυνατότητα επιλογών και το ένα μέρος συνδιαλέγεται με το άλλο. Η ένταση είναι υψηλή, αλλά επειδή δεν υπάρχει δυνατότητα επίκλησης τρίτων μερών, μετριάζεται. Οι ισχυρές πιέσεις του συστήματος καθιστούν τις δύο μεγάλες δυνάμεις συντηρητικές σε συμφωνίες.

Σύνοψη της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής

Ο Νεορεαλισμός του Waltz διακηρύττει πως από την εποχή του Θουκυδίδη μέχρι τον 20^ο αιώνα η αναρχία στη διεθνή πολιτική «εξηγεί την εντυπωσιακή ομοιότητα στην ποιότητα του διεθνούς βίου στο πέρασμα του χρόνου» (Waltz, 2011, pp. 154-155). Ωστόσο η απάντηση στο γιατί τα σχέδια των κρατών δεν υλοποιούνται, δεν μπορεί να αναζητηθεί στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, καθώς οι αποφάσεις κάθε κράτους «διαμορφώνονται από την ίδια την παρουσία των άλλων κρατών καθώς και από τις αλληλεπιδράσεις τους» (Waltz, 2011, p. 153), όπως αναφέρει χαρακτηριστικά.

Στο ίδιο πλαίσιο η κατάσταση της αναρχίας αποτελεί αντικειμενική συνθήκη μέσα στην οποία τα κράτη, ως ανεξάρτητη ύπαρξη, υπάρχουν, δρουν, συντονίζονται ή ανταγωνίζονται. Τα φαινόμενα που αντιμετωπίζουν οι κρατικές οντότητες ως οι βασικοί δρώντες του συστήματος, αποτελούν εξωτερικά γεγονότα. Στη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής ο κάθε δρων δεν επιδρά απλώς πάνω σε έναν άλλον δρώντα, αλλά «και οι δύο επηρεάζονται από την κατάσταση που δημιουργεί η αλληλεπίδρασή τους» (Waltz, 2011, p. 171). Αυτή η κατάσταση βρίσκεται πέραν των στρατηγικών στόχων των δρώντων. Ως συνέχεια αυτού στη Θεωρία προβλέπεται σαφής διαχωρισμός μεταξύ των αλλαγών στο επίπεδο του συστήματος, στις οποίες και επικεντρώνεται, και των αλλαγών στο επίπεδο των μονάδων.

Στη διατύπωση της Θεωρίας Ισορροπίας Ισχύος, ως περεταίρω ανάπτυξη της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής, ο Waltz εξηγεί τους περιορισμούς του διεθνούς συστήματος που παρουσιάζονται για όλα τα κράτη. Η Θεωρία Ισορροπίας της Ισχύος εξηγεί τα αποτελέσματα που παράγουν οι διαχρονικές μέθοδοι εξωτερικής πολιτικής λόγω των δομικών περιορισμών του διεθνούς συστήματος. Τα αποτελέσματα αυτά μπορεί να μην εντοπίζονται στα κίνητρα των κρατών, ούτε να αποτελούν σκοπό τους.

«Η διεθνής πολιτική μπορεί να μελετηθεί βάσει της λογικής των συστημάτων που έχουν μικρό αριθμό» (Waltz, 2011, p. 280), τονίζει ο Waltz και με αυτόν τον τρόπο ξεκαθαρίζει ότι το διεθνές σύστημα προσεγγίζεται, τουλάχιστον από την άποψη των μεγάλων δυνάμεων, στη

βάση της λογικής των οικονομολόγων όταν προσεγγίζουν ένα ολιγοπώλιο. Ωστόσο βλέποντας συνολικά των διεθνές σύστημα με όλες τις μονάδες του, μικρές και μεγάλες, διαπιστώνεται ανισότητα, στην οποία ο Waltz προσδίδει αρετές. Όπως εξηγεί λόγω ακριβώς αυτής της ανισότητας, αν και κανείς δεν μπορεί να το εγγυηθεί, τουλάχιστον είναι πιο πιθανή η σταθερότητα, η ειρήνη και η ασφάλεια.

Επειδή η δομή του συστήματος διαμορφώνεται στη βάση των διακρίσεων των δυνατοτήτων τους μεταξύ των μονάδων, τα κράτη οδηγούνται σε αποφάσεις που στηρίζονται στην κατάστασή τους. Άρα επικρατεί μια συνθήκη αυτοβοήθειας, όπου προέχει ο σκοπός της επιβίωσης από τον σκοπό του κέρδους.

Έτσι, συμπεραίνεται ότι επειδή ακριβώς οι μονάδες ενός συστήματος διαχειρίζονται ευκολότερα τις υποθέσεις τους με τους παραπάνω σκοπούς σε μικρότερα συστήματα, τα μικρότερα συστήματα είναι και τα σταθερότερα. Την πρόταση αυτή ο Waltz την διατυπώνει υπό δύο προϋποθέσεις: πρώτον, το ότι λέμε πως τα μικρότερα συστήματα είναι και σταθερότερα δεν σημαίνει ότι κατ' ανάγκη το πλέον σταθερό σύστημα είναι το διπολικό και δεύτερον, σε ότι αφορά στους σκοπούς, το να λέμε ότι το μικρότερο είναι και καλύτερο σύστημα σε σχέση με τη σταθερότητα δεν σημαίνει πως οι σκοποί που επιτυγχάνονται είναι και οι σκοποί που επιδιώκουν όλοι. Και αναφέρει το εξής παράδειγμα: «Κάποιος μπορεί να πιστεύει ότι ένας διπολικός κόσμος είναι το καλύτερο σύστημα και, παρά ταύτα, να προτιμά έναν κόσμο με μεγαλύτερο αριθμό δυνάμεων. Για παράδειγμα, η ενότητα της Ευρώπης ή η άνοδος της δικής του χώρας μπορεί να θεωρούνται ως σημαντικότεροι σκοποί από τη σταθερότητα και την ειρήνη» (Waltz, 2008, p. 290). Ωστόσο, επισημαίνει, πως σε κάθε περίπτωση αυτό που μας ενδιαφέρει στο διεθνές σύστημα δεν είναι το πόσο αποτελεσματικά είναι τα μέλη του σε σχέση με τους σκοπούς που επιδιώκουν, αλλά επικεντρωνόμαστε στη μοίρα τους.

Σε αυτό το σημείο υπεισέρχεται και ο παράγοντας αλληλεξάρτηση, ο οποίος όσο πιο χαλαρός είναι τόσο απομακρύνεται το ενδεχόμενο πολέμου, καθώς, όπως εξηγείται στη Θεωρία, όσο περισσότερο συνδέονται οι μονάδες, τόσο περισσότερες τριβές αναπτύσσονται και, έτσι, αυξάνεται και το ενδεχόμενο σύρραξης. Την αλληλεξάρτηση

ο Waltz δεν την εκλαμβάνει με την απλή, οικονομική έννοια της ευαισθησίας, δηλαδή με την έννοια ότι κάτι συμβαίνει κάπου στον πλανήτη επηρεάζει μια μονάδα του διεθνούς συστήματος που μπορεί να βρίσκεται στην άλλη μεριά του πλανήτη. Εξετάζει τις επιδράσεις της αλληλεξάρτησης στους δρώντες, άρα την προσεγγίζει υπό την έννοια της τρωτότητας. Σε μια θεωρία που ελέγχει το διεθνές σύστημα από την πλευρά της δομής, η οικονομική αλληλεξάρτηση έχει διαφορετικές συνέπειες στην εξωτερική πολιτική των κρατών, ανάλογα με τις δυνατότητές τους – οπότε έχει μεγάλη σημασία να διερευνώνται οι ανισότητες μεταξύ των κρατών, και άρα η δομή. Όσο μεγαλύτερη ευαισθησία (και άρα προσαρμοστικότητα) επιδεικνύουν τα κράτη, τόσο πιο πολύ ελαχιστοποιείται η τρωτότητα εξ αιτίας των διεθνών αλλαγών που απορρέουν από τις οικονομικές αλληλεξαρτήσεις. Επομένως η δομή και οι δυνατότητες των κρατών προσδιορίζουν το πόσο ανεξάρτητα είναι τα κράτη. Στην πραγματικότητα, σημειώνει ο Waltz, οικονομική αλληλεξάρτηση σημαίνει ότι τα μέρη είναι αμοιβαίως εξαρτώμενα, άρα κόστος και όφελος από την αλληλεξάρτηση να μοιράζονται στα μέρη εξίσου. Ως εκ τούτου, επειδή ακριβώς όσο μεγαλύτερη είναι μια χώρα, τόσο περισσότερο οικονομικά ανεξάρτητη είναι, άρα εξάγεται και το συμπέρασμα πως όσο αλλάζει η πολικότητα, δηλαδή όσο μειώνεται ο αριθμός των μεγάλων δυνάμεων, τόσο η οικονομική αλληλεξάρτηση περιορίζεται.

Σε ότι αφορά στην πολικότητα, για τον Waltz έχει σημασία ο αριθμός των μεγάλων δυνάμεων, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι οι δυνάμεις αυτές δεν αντικαθίστανται μέσα στο χρόνο από άλλες. Έχει σημασία ο αριθμός να παραμένει ο ίδιος, όμως δεν δέχεται και όλες τις αλλαγές των αριθμών, ως αλλαγές του συστήματος.

Σε κάθε περίπτωση αναγνωρίζει ότι τα διπολικά συστήματα έχουν άλλες ιδιότητες από τα πολυπολικά, κι αυτό εντοπίζεται στην έννοια της εξισορρόπησης. Η εξισορρόπηση στο διπολικό σύστημα αποτελεί προϊόν των προσπαθειών των δύο κύριων μερών του, σε ένα σύστημα με πάνω από δύο μέρη η εξισορρόπηση αποτελεί προϊόν της αυξημένης ευελιξίας.

Από την άλλη πλευρά, σε ότι αφορά στην ευελιξία που αυξάνεται όσο αυξάνεται και ο αριθμός των κυριότερων μερών του πολιτικού

συστήματος, ο Waltz, υιοθετώντας τη Θεωρία της Συλλογικής Δράσης του Olson έχει να παρατηρήσει ότι, αναφορικά με τις συμμαχίες που συνάπτονται, «η αντίληψη μιας κοινής μοίρας μπορεί να μην οδηγήσει σε δίκαιο καταμερισμό έργων – ή να μην οδηγήσει σε κανένα έργο» (Waltz, 2011, p. 344)

Άρα, σημειώνει αφ' ενός πως η ευελιξία συνδέεται με την αύξηση του αριθμού των κυρίων δυνάμεων και επομένως τον πολλαπλασιασμό περιπλοκών και αβεβαιοτήτων και αφ' ετέρου πως μια δύναμη δεν είναι δυνατόν να καλύψει δύο αντικρουόμενες ανάγκες, δηλαδή την κάλυψη των δικών της συμφερόντων και τη σταθερότητα του συστήματος. Με άλλα λόγια σημειώνει πως «η ευελιξία των συνασπισμών περιορίζει τις επιλογές πολιτικής» (Waltz, 2011, p. 345)

Επιπλέον η δυνατότητα συμμαχιών, ανοίγει τον δρόμο, υπό συνθήκες πιθανής στρατιωτικής ήττας, τα κράτη να εξετάζουν όλους τους πιθανούς συνασπισμούς. Οι συνασπισμοί, όμως, επιφέρουν ζητήματα διαχείρισής τους, καθώς είναι αποτέλεσμα συμβιβασμών. Όπως εξηγεί, όταν υπάρχει κοινός φόβος έναντι μιας απειλής τότε η συμμαχία διατηρείται, ενώ ότι κυριαρχούν θετικά συμφέροντα, τότε εμφανίζονται αποκλίσεις.

Άρα, επειδή ακριβώς προκύπτουν ζητήματα διαχείρισης των συνασπισμών σε έναν πολυπολικό κόσμο, ο Waltz σημειώνει πως σε έναν διπολικό, όπου οι δύο κύριες δυνάμεις εξαρτώνται κυρίως από τους εαυτούς τους, είναι πιο εύκολο να γίνουν ορθοί υπολογισμοί σε ότι αφορά στην αξιοπιστία της ισχύος, και συνεπώς η αβεβαιότητα μειώνεται. Τα προβλήματα διαχείρισης στον πολυπολικό κόσμο προκαλούν περιορισμούς στις ηγέτιδες δυνάμεις των μπλοκ. Περιορισμοί δεν εκλείπουν για τους επικεφαλής των δύο μπλοκ στον διπολικό κόσμο. Η διαφορά είναι ότι στον πολυπολικό κόσμο οι περιορισμοί προκύπτουν από τους συμμάχους, ενώ στον διπολικό από τον αντίπαλο.

Πάντως η αλλαγή στην κατάταξη των κρατών στο διεθνές σύστημα γίνεται με αργούς ρυθμούς, όπως με αργούς ρυθμούς αλλάζουν και οι συντελεστές της ισχύος στα κράτη, εκτός και αν προηγηθεί πόλεμος. Επομένως εξάγει και το συμπέρασμα πως «στις διεθνείς υποθέσεις η

στρατιωτική δύναμη παραμένει ο τελικός διαιτητής» (Waltz, 2011, p. 375).

Ερευνητικά ερωτήματα

Πριν διατυπώσουμε τα ερευνητικά ερωτήματα κρίνεται σκόπιμο να επαναλάβουμε σε αυτό το σημείο τις επισημάνσεις του Waltz ότι από τους περιορισμούς της δομής δεν μπορούν να εξηγηθούν οι αντιδράσεις των κρατών ούτε κάτι τέτοιο βρίσκεται στην περιοχή των προθέσεων της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής. Είναι διαφορετική μια θεωρία «διεθνούς πολιτικής» και είναι διαφορετική μια θεωρία «εξωτερικής πολιτικής». Μια θεωρία διεθνούς πολιτικής άπτεται της εξωτερικής πολιτικής των κρατών, αλλά εξηγεί ορισμένες μόνον πτυχές αυτής της πολιτικής. Μπορεί να μας πει μόνο ποιες είναι οι διεθνείς συνθήκες που θα πρέπει να αντιμετωπίσουν οι εθνικές πολιτικές.

Θα πρέπει να έχουμε υπ' όψιν μας πως ο ίδιος ο Waltz παραδέχεται ότι η εξέταση της δομής ενός διεθνούς συστήματος δεν εξηγεί τα πάντα. Γενικά, σημειώνει πως τέσσερα είναι τα στοιχεία από τα οποία επηρεάζονται η σταθερότητα και η ειρήνη του κόσμου και αποτελούν τα στοιχεία εκείνα που θα πρέπει να εξεταστούν προκειμένου να ελεγχθούν τα αποτελέσματα: οι δυνατότητες, οι ενέργειες, οι αλληλεπιδράσεις των κρατών και η δομή του συστήματος. Τονίζει, λοιπόν, πως η Θεωρία του επικεντρώνεται στις επιδράσεις της δομής του συστήματος, κι αυτό επειδή οι επιδράσεις αυτές «συνήθως παραβλέπονται ή παρεξηγούνται» (Waltz, 2011, p. 364).

Ως εκ τούτου χρησιμοποιώντας της Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής του Waltz θα ερμηνεύσουμε περιορισμούς και ενέργειες αναφορικά με το Ονοματολογικό Ζήτημα μεταξύ Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας εντός συγκεκριμένου ιστορικού και πολιτικού πλαισίου, ούτως ώστε να διαπιστώσουμε την επίδραση που έθετε το διεθνές σύστημα στις δύο άμεσα ενδιαφερόμενες χώρες, στις τέσσερις χρονικές περιόδους. Παράλληλα θα ερμηνεύσουμε το είδος της αλληλεπίδρασης της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας και πώς από την αλληλεπίδρασή τους

προέκυπταν πιέσεις που ασκούσαν στο διεθνές σύστημα καθ' όλη τη διάρκεια που το Ονοματολογικό Ζήτημα παρέμενε ανοιχτό.

Από αυτή τη διαδικασία θα αναζητήσουμε απάντηση στο εξής βασικό ερευνητικό ερώτημα: «Γιατί υπήρξαν συγκεκριμένες επιδράσεις του διεθνούς συστήματος στην εξέλιξη του Ονοματολογικού Ζητήματος;». Προκειμένου να το πραγματοποιήσουμε αυτό προσδιορίζουμε ακόμη δύο βοηθητικά ερωτήματα: α) «Τι οδήγησε στη δημιουργία του Ονοματολογικού Ζητήματος στις αρχές τις δεκαετίας του '90;» και β) «Ποια η πίεση της αλληλεπίδρασης των δύο άμεσα ενδιαφερόμενων δρώντων επάνω στο Ονοματολογικό Ζήτημα»;

Με άλλα λόγια ερμηνεύοντας το Ονοματολογικό Ζήτημα μέσω τις Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής του Waltz θα διερευνήσουμε εάν υπάρχει συστηματική αιτιακή σχέση ανάμεσα στις εξελίξεις στο διεθνές σύστημα και το συγκεκριμένο Ζήτημα, αλλά και ανάμεσα στην αλληλεπίδραση των άμεσα ενδιαφερόμενων δρώντων και το διεθνές σύστημα – ανεξαρτήτως των εσωτερικών διεργασιών στην Ελλάδα και τη Βόρεια Μακεδονία. Στην εργασία θα αναζητήσουμε επίσης αιτιακούς μηχανισμούς στην εξέλιξη του Ζητήματος (μεσολάβηση τρίτων, επίδραση διεθνών Οργανισμών, απευθείας διαπραγμάτευση).

Παραφράζοντας την ακροτελεύτια πρόταση της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής και εξειδικεύοντάς την στο Ονοματολογικό Ζήτημα, θα λέγαμε ότι στην παρούσα εργασία, το ιδωμένο από την πλευρά της Θεωρίας πρόβλημα που αντιμετωπίσαμε δεν ήταν το να ειπωθεί το πώς έγινε η διαχείριση του κόσμου με επίκεντρο τα Βαλκάνια, συμπεριλαμβανομένων των συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων, αλλά το να ειπωθεί το πώς η αποτελεσματικότητα των μεγάλων δυνάμεων να διαχειριστούν εποικοδομητικά το Ονοματολογικό Ζήτημα μεταβαλλόταν, καθώς τα συστήματα άλλαζαν³.

³ Ο Waltz ολοκληρώνει τη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής γράφοντας: «Το πρόβλημα, ιδωμένο υπό το φως της θεωρίας, δεν είναι το να ειπωθεί πώς θα γίνει η διαχείριση του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων των μεγάλων δυνάμεων του, αλλά το να ειπωθεί πώς η πιθανότητα ότι οι μεγάλες δυνάμεις θα διαχειριστούν εποικοδομητικά τις διεθνείς υποθέσεις μεταβάλλεται, καθώς τα συστήματα αλλάζουν» (Waltz, 2011, p. 436).

Χρονικό του Ονοματολογικού Ζητήματος (1870 – 2020)

Περιληπτική εξέλιξη του Μακεδονικού Ζητήματος από το 1870 μέχρι το 1990

Το Μακεδονικό Ζήτημα εξελίχθηκε από το 1870 έως το 1990 στο πλαίσιο δύο διεθνών συστημάτων, ενός πολυπολικού (με διαφορετικές πολικότητες ανά χρονικές περιόδους) – έως το 1945 – και ενός διπολικού – από το 1945 και μετά.

Το 1815 τελειώνουν οι Ναπολεόντειοι Πόλεμοι και με το Συνέδριο της Βιέννης εγκαθίσταται μια νέα διεθνής τάξη. Η Βρετανία και η Ρωσία έβλεπαν τον νέο κόσμο που αναδύθηκε με παγκόσμιους όρους σε αντίθεση, για παράδειγμα, με την Αυστρία του Μέττερνιχ που τον προσέγγιζε μόνο με ευρωπαϊκούς και οθωμανικούς όρους, και ακόμα, στο νέο αυτόν κόσμο η Ρωσία αδυνατώντας να πετύχει μια ηγεμονία στην Ευρώπη τάχθηκε υπέρ της σταθερότητας εκεί και στράφηκε προς την Οθωμανική Αυτοκρατορία, συμφωνώντας με αυτόν τον τρόπο με τη Βρετανία πως οι επιδιώξεις τους στην Ευρώπη υπόκειντο σε περιορισμούς, οι οποίοι δεν υφίσταντο εκτός Ευρώπης (Watson, 2010, pp. 415-416).

Σε αυτό το πλαίσιο «οι ουσιαστικότερες αλλαγές που συνέβησαν στην Ευρώπη οφείλονται περισσότερο στο Ανατολικό Ζήτημα παρά στις επαναστάσεις του 1848» (Miller, 2018, p. 243). Το κεντρικό θέμα, δε, του Ανατολικού Ζητήματος αποτέλεσε το Μακεδονικό Ζήτημα.

Το ενδιαφέρον των βασικών δρώντων να θέσουν νέους περιορισμούς στις εξελίξεις στα Βαλκάνια αποτυπώνεται γλαφυρά σε μια αποστροφή του Μπίσμαρκ από την πλευρά της Γερμανίας για τους λαούς των Βαλκανίων: «Θα πρέπει κάποιος να δώσει σε αυτούς τους κλεφτοκοτάδες να καταλάβουν μια και καλή ότι οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δεν έχουν καμιά υποχρέωση να ανέχονται τους πτόθους και τις αντιδικίες τους»⁴. Έτσι οι βασικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος με τις παρεμβάσεις τους ήταν κι αυτοί υπεύθυνοι για τη δημιουργία του Μακεδονικού Ζητήματος (Zotiades, 1961, pp. 10-11). Η γέννηση του Μακεδονικού Ζητήματος χρονολογείται από το 1870, με την έκδοση του φερμανίου που αφορούσε στην ίδρυση της βουλγαρικής Εξαρχίας – που θα ενεργούσε ως εργαλείο εθνικού προσηλυτισμού – με την ενθάρρυνση της Ρωσίας, ως ζήτημα ανταγωνισμού μεταξύ Ελλήνων, Σέρβων και Βουλγάρων (Zotiades, 1961, p. 9).

4 Οπ. αναφ.: Kissinger, 1995, p. 179

Από τον 19^ο αιώνα ξεκίνησε η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εκμεταλλευόμενη το γεγονός αυτό η Ρωσία ασκούσε πιέσεις να αποκτήσει πλεονεκτική θέση στο διεθνές σύστημα επιδιώκοντας την έξοδό της στο Αιγαίο Πέλαγος και τη Μεσόγειο με την κάθοδό της στα Στενά του Βοσπόρου, αλλά και εμμέσως με τη δημιουργία της Μεγάλης Βουλγαρίας που, για λίγο πέτυχε, με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου το 1876. Η Αυστρία ανησυχώντας για τους πιθανούς συνδυασμούς που θα μπορούσαν να δημιουργηθούν από την επιδίωξη αυτή της Ρωσίας και στο πλαίσιο της στρατηγικής της να ελέγξει τον Δούναβη και τα Δαρδανέλια δεν επιθυμούσε ισχυρά σλαβικά κράτη στην περιοχή υπό τον έλεγχο της Ρωσίας, κάτι στο οποίο την ενθάρρυνε η Γερμανία του Μπίσμαρκ. Η Βρετανία, από την πλευρά της, δεν επιθυμούσε την ισχυροποίηση της Ρωσίας, πόσο μάλλον δια μέσου ενός άλλου ισχυρού κράτους στην περιοχή, όπως τη Βουλγαρία, αφού επιδίωκε να την κρατήσει μακριά από την Κωνσταντινούπολη, τα Στενά και τη Μεσόγειο Θάλασσα, αλλά και να διατηρηθεί η ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με την οποία αφ' ενός είχε αναβαθμισμένη αλληλεξάρτηση και αφ' ετέρου, όπως προαναφέραμε, δεχόταν έντονες πιέσεις και κλυδωνιζόταν.

Το τέλος του Κριμαϊκού Πολέμου και η Συνθήκη Ειρήνης των Παρισίων το 1856 σηματοδότησε τον αποκλεισμό της Ρωσίας από τα Στενά, η οποία εγγυήθηκε την ανεξαρτησία και την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Κριμαϊκός Πόλεμος επηρέασε βαθιά την Ευρώπη και από εκείνη τη στιγμή και μετά όλες οι ευρωπαϊκές δυνάμεις θεωρούνται αναθεωρήτριες, πλην της Αυστρίας και της Βρετανίας (Miller, 2018). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι ακριβώς εκείνη την περίοδο, μέχρι στις αρχές της δεκαετίας του 1870, ολοκληρώθηκαν δύο καίρια γεγονότα για το μέλλον του διεθνούς/ευρωπαϊκού συστήματος της εποχής εκείνης: η γερμανική και ιταλική ενοποίηση. Τα δύο αυτά γεγονότα αναβάθμισαν ακόμα περισσότερο, πρωτίστως, τη Γερμανία και, δευτερευόντως, την Ιταλία, στο διεθνές σύστημα της εποχής.

Παράλληλα, η Ρωσία εκμεταλλευόμενη τον σύντομο Γαλλο – Πρωσικό Πόλεμο του 1870-1871 δήλωσε την πρόθεσή της για την αναθεώρηση της Συνθήκης των Παρισίων κάτι που πέτυχε πράγματι με τη Συνθήκη του Λονδίνου του 1871. Κατά τα έτη 1872 και 1873 η

Γερμανία, η Ρωσία και η Αυστρία συντονίστηκαν, για λίγο, κάτω από τη Συμμαχία των Τριών Αυτοκρατοριών, χωρίς όμως να υπογραφεί εκείνη τη στιγμή ανάμεσά τους κάποιου είδους συγκεκριμένης συμφωνίας. Μέχρι το 1878 η κατάσταση στα Βαλκάνια θα άλλαζε για πάντα. Το 1876 η Εξέγερση στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη η οποία είχε την υποστήριξη της Σερβίας και ο Σερβο-Τουρκικός Πόλεμος, καθώς και ο Ρώσο – Τουρκικός Πόλεμος το 1877 διαμόρφωσαν τη νέα κατάσταση.

Με την κατάληξη του Ρωσο – Τουρκικού Πολέμου των ετών 1877 – 1878, τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου το 1878 και, αμέσως μετά, το Συνέδριο του Βερολίνου την ίδια χρονιά, φάνηκε πως ο ανταγωνισμός των μεγάλων δυνάμεων στον χώρο των Βαλκανίων αναζωπυρώνεται, με αποτέλεσμα – παρά τις τροποποιήσεις της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου στο Συνέδριο του Βερολίνου – να προσφερθεί στην πράξη κάλυψη στις βουλγαρικές επιδιώξεις, είτε άμεσα, είτε έμμεσα.

Σε εκείνα τα χρόνια η νέα κατάσταση στα Βαλκάνια που είχε στο επίκεντρό της το Μακεδονικό Ζήτημα, από την πλευρά του διεθνούς συστήματος είχε ως εξής: η Ρωσία υποδαύλιζε τον εκβουλαρισμό των πληθυσμών, η Βρετανία διατηρούσε φιλοοθωμανική στάση προκειμένου να περιορίσει την κάθοδο των Ρώσων στα Στενά και να αποδυναμώσει την Οθωμανική Αυτοκρατορία, η Πύλη ενθάρρυνε τους Βουλγαρικούς Εξαρχικούς πυρήνες στις ελληνικές πόλεις τουλάχιστον μέχρι να ενδυναμώσουν τόσο πολύ που να αποτελούν απειλή και για την ίδια, ενώ η Αυστρία στο πλαίσιο του σχεδίου «Drang nach Osten» κρατούσε εχθρική στάση απέναντι στο ελληνικό στοιχείο λόγω των βλέψεων της στη Θεσσαλονίκη (Βακαλόπουλος, 1993, pp. 75-100). Ακόμα η Σερβία δεν αισθανόταν άνετα με την κατοχή της Αυστρίας στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη μετά το Συνέδριο του Βερολίνου και η Βουλγαρία διεκδικούσε την επαναφορά της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου.

Το 1881 η Ρωσία, η Αυστρία και η Γερμανία στο πλαίσιο της Συμμαχίας των Τριών Αυτοκρατοριών συγκατένευσαν, αρχικώς, στη Βουλγαρική προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας (πραγματοποιήθηκε το 1886), σε μια προσπάθεια σταθεροποίησης του περιφερειακού συστήματος των Βαλκανίων και την αποδυνάμωση της Βρετανίας στην περιοχή, με τον όρο ότι η Βουλγαρία θα σταματούσε εκεί και θα εγκατέλειπε τις βλέψεις της προς τη γεωγραφική περιοχή της

Μακεδονίας. Ένα χρόνο μετά, το 1882 η Γερμανία μπήκε στην Τριπλή Συμμαχία με την Αυστρία και την Ιταλία υπογράφοντας σχετική συνθήκη.

Η περιοχή παρέμενε θέατρο ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων. Η αποσκίρτηση της Ρωσίας από τη Συμμαχία των Τριών Αυτοκρατοριών αποδείχθηκε θέμα χρόνου. Παράλληλα, κομβική μετατόπιση στο διεθνές σύστημα αποτέλεσε η διάρρηξη των σχέσεων Ρωσίας και Βουλγαρίας. Η δεύτερη ανέπτυξε στενές σχέσεις με την Αυστρία δεχόμενη να περάσει το Όριαντ Εξπέρς από την επικράτειά της και προσάρτησε, τελικά, το 1886 την Ανατολική Ρωμυλία, με αποτέλεσμα η Ρωσία να θορυβηθεί με την εδαφική επέκτασή της.

Ως επόμενο βήμα κεντρική επιδίωξη της Βουλγαρικής πλευράς αναδύθηκε η διοικητική αυτονομία της περιοχής της Μακεδονίας. Ήταν μια κίνηση τακτικής με απώτερο στόχο να καταλήξει στην προσάρτηση της νέας αυτής κρατικής οντότητας κατά τα πρότυπα της Ανατολικής Ρωμυλίας, εν ευθέτω χρόνο. Η Ελλάδα αντιτασσόταν εξ αρχής σε έναν τέτοιο σχεδιασμό. Εκείνη την περίοδο, άλλωστε, ξεκίνησε ένας νέος κύκλος έντασης ανάμεσα στην Ελλάδα, τη Βουλγαρία και τη Σερβία για τον έλεγχο της Μακεδονίας, οι οποίες διέχεαν τον κίνδυνο ανάφλεξης προς το διεθνές σύστημα.

Μετά τη διάρρηξη των σχέσεων Ρωσίας και Βουλγαρίας ανέκυψε ζήτημα ελέγχου της Βουλγαρίας ανάμεσα στην Αυστρία και την Ρωσία, καθώς καμία χώρα δεν αναγνωριζόταν πλέον ως αδιαφιλονίκητος διαχειριστής. Παρεμβαίνοντας η Γερμανία με τη Συνθήκη Αντασφάλισης του 1887 που σύναψε με την Ρωσία, επιδίωξε την απομάκρυνση του ενδεχομένου της απευθείας πολεμικής σύγκρουσης μεταξύ Ρωσίας και Αυστρίας. Με τις περεταίρω πιέσεις της Αυστρίας προς την Πύλη, η Βουλγαρία κατάφερε να διεισδύσει, δια του εκβουλγαρισμού, σημαντικά στη Μακεδονία. Οι πιέσεις αυτές ήταν αποτέλεσμα του συνεχιζόμενου ανταγωνισμού Αυστρίας και Ρωσίας για τον έλεγχο της επιρροής της Βουλγαρίας.

Το 1890 η Γερμανία εγκαταλείπει τη Συνθήκη Αντασφάλισης με τη Ρωσία ανοίγοντας έτσι τον δρόμο στη δεύτερη, το 1894, να συνάψει με τη Γαλλία Συνθήκη Συμμαχίας, η οποία αποτέλεσε τον προάγγελο της Τριπλής Συνεννόησης. Η Βρετανία, η Γαλλία και η Ρωσία με την Τριπλή Συνεννόηση προκάλεσαν τη δημιουργία της συμμαχίας των Κεντρικών

Δυνάμεων, της Γερμανίας, Αυστρίας, Βουλγαρίας και Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, προς εξισορρόπηση. Προσδευτικά η Βρετανία ήρε τις διαφωνίες της για τη διατήρηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η αγγλορωσική συνεννόηση για το θέμα αυτό διευκόλυνε προς στιγμήν τη Ρωσία να φέρει κοντά τη Σερβία και τη Βουλγαρία στο θέμα του Μακεδονικού Ζητήματος και να αποδεκτούν εκατέρωθεν τον διαμελισμό και τον καταμερισμό των εδαφών με τους πληθυσμούς τους. Επιπλέον από το 1897 και μετά η Αυστρία και η Ρωσία συμφώνησαν για τη διατήρηση του πολιτικού status quo της περιοχής, κάτι που ήταν έξω από τις επιδιώξεις της Βουλγαρίας, η οποία όμως δεν είχε τη δυνατότητα αντίδρασης.

Στα εδάφη αυτά αναγνωρίζεται πλέον ότι στο τέλος του 19^{ου} αιώνα οι Σλαβόφωνοι επειδή δεν είχαν καθαρή ελληνική, βουλγαρική ή σερβική εθνική συνείδηση, επειδή ήταν έντονη η κακοδιοίκηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και επειδή βρίσκονταν προ του κινδύνου να βρεθούν ερήμην στη μία ή άλλη εθνική πλευρά, μια στενή ομάδα διανοουμένων θα επιδράσει σημαντικά στις ιδέες των επόμενων δεκαετιών, καθώς είχε την ιδέα της σλαβομακεδονικής εθνογένεσης. Η προσέγγιση αυτή έμπαινε σφήνα στην γεωπολιτικές επιδιώξεις της Σερβίας, της Βουλγαρίας (και της Ελλάδας), αλλά και των μεγάλων δυνάμεων (Σφέτας, 2003, p. 65).

Στο κλίμα διαμόρφωσης αυτών των εξελίξεων ξέσπασε το 1903 η εξέγερση του Ίλιντεν. Την ελληνική απάντηση στο Ίλιντεν αποτέλεσε ο Μακεδονικός Αγώνας (Βακαλόπουλος, 1993, p. 213). Η ελληνική αντάρτικη δράση από το 1904 και μετά αρχικά προκάλεσε την έντονη τουρκική αντίδραση με τη μορφή διωγμών του ελληνικού στοιχείου. Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις με τη σειρά τους ασκούσαν και αυτές πιέσεις προς την Πύλη προκειμένου να εντείνει τη δράση της κατά των ελληνικών αντάρτικων πυρήνων, τουλάχιστον από το 1906 και έπειτα. Παρ' όλα αυτά στο τέλος της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού Αγώνα, το 1908, η ελληνική θέση στη Μακεδονία είχε ισχυροποιηθεί και το Μακεδονικό Ζήτημα είχε πλέον ενταχθεί στο ευρύτερο όραμα της Μεγάλης Ιδέας για την Ελλάδα.

Σε αυτό το πλαίσιο σημαντικό στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν για εκείνη την εποχή δεν αποτελεί μόνο η έναρξη της Βρετανο –

Ρωσικής προσέγγισης όπως ήδη αναφέρθηκε, αλλά και τα εξής γεγονότα: το 1905 η αυξανόμενη ένταση της Αυστρίας με τη Σερβία οδήγησε το Βελιγράδι στη σύναψη συμφωνιών με τη Γαλλία και τη Ρωσία, ενώ το 1908 επίσης η Αυστρία αποφάσισε να προσαρτήσει και επίσημα τη Βοσνία – Ερζεγοβίνη. Η προσάρτηση αυτή θορύβησε τη Ρωσία, η οποία αμέσως ανέπτυξε δράση και πάλι στα Βαλκάνια μέσω των σλαβόφωνων πληθυσμών και ενίσχυσε την προσέγγισή της με τη Βρετανία. Την ίδια χρονιά η Βουλγαρία ανακήρυξε την ανεξαρτησία της πλέον.

Οι Βαλκανικοί Πόλεμοι στους οποίους αποτέλεσε μέλος της έριδος η γεωγραφική περιοχή της Μακεδονίας δεν άργησαν να ξεσπάσουν. Με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου που συνομολογήθηκε το 1913 η Ελλάδα και η Σερβία αποκόμισαν σημαντικά εδαφικά οφέλη, σε αντίθεση με τη Βουλγαρία που περιορίστηκε στη Μακεδονία του Πιρίν. Αποτέλεσμα των Βαλκανικών Πολέμων υπήρξε και η ανεξαρτησία της Αλβανία το 1912.

Τα αποτελέσματα των Βαλκανικών Πολέμων αποτέλεσαν πίεση στο διεθνές σύστημα. Αναλύοντας τις συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί πριν από τον Ά Παγκόσμιο Πόλεμο ο Waltz (Waltz, 2011, pp. 341-349) σημειώνει πως αν η Αυστρία ξεκινούσε τον πόλεμο η Γερμανία έπρεπε να ακολουθήσει, αφού μια ήττα της Αυστρίας εκείνη την στιγμή θα την άφηνε μόνη της στην Ευρώπη. Αντίστοιχα, προσθέτει, πως αν η Γαλλία ήταν αυτή που θα ξεκινούσε τον πόλεμο, η Ρωσία θα έμπαινε σε αυτόν, αφού μια ήττα της Γαλλίας από τη Γερμανία θα ήταν ήττα της Ρωσίας. Ακόμα αναφέρει ότι στα ανταγωνιστικά μπλοκ το πιθανότερο είναι η πολιτική τους να καθοριστεί από το ασθενέστερο ή πιο τυχοδιωκτικό μέλος ενός μπλοκ, αφού δεν υπάρχει η πολυτέλεια της εγκατάλειψης του ασθενέστερου σε αυτές τις περιπτώσεις. Γενικότερα στις παραμονές του Ά Παγκοσμίου Πολέμου τα δύο μπλοκ χαρακτηρίζονταν από ακαμψία πλέον και δεν μπορούσαν να απορροφήσουν την ασταθή πολιτική σκηνή των Βαλκανίων.

Η ενίσχυση, λοιπόν, της Σερβίας με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου του 1913 ανησύχησε την Αυστρία και ένα χρόνο μετά, το 1914, οι δύο χώρες ενεπλάκησαν σε μια πολεμική σύγκρουση που παρέσυρε τα δύο ανταγωνιστικά μπλοκ και έβαλε όλο τον κόσμο σε έναν πόλεμο. Μετά την επίθεση της Αυστρίας στη Σερβία, η Γερμανία κήρυξε τον πόλεμο στη Ρωσία και τη Γαλλία, ενώ η Βρετανία κήρυξε τον πόλεμο στη Γερμανία.

Κατά τη διάρκεια του Ά Παγκοσμίου Πολέμου η Βουλγαρία συμμετείχε με το μέρος των Κεντρικών Δυνάμεων, με την προσδοκία ότι θα προσαρτήσει τη Μακεδονία (Zotiades, 1961, p. 18), ενώ μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους είχε συνάψει Συνθήκη Αμυντικής Συνεργασίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αντίθετα, η Ελλάδα έλαβε μέρος στον πόλεμο στο πλευρό της Τριπλής Συνεννόησης.

Η κατάληξη των Βαλκανικών Πολέμων σε συνδυασμό με την κατάληξη του Ά Παγκοσμίου Πολέμου ήταν μια αποδυναμωμένη Βουλγαρία, μια ενδυναμωμένη και ιδιαίτερα φιλόδοξη Σερβία, μια Ελλάδα που είχε επεκτείνει τα σύνορά της στο διπλάσιο και μια αποδεκατισμένη Οθωμανική Αυτοκρατορία που απώλεσε εξ ολοκλήρου και για πάντα τα ευρωπαϊκά εδάφη της. Έτσι τόσο με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου το 1913, όσο και του Νεϊγί το 1919, η Ελλάδα απέκτησε το 51,56% της Μακεδονίας, δηλαδή το σύνολο της αρχαίας Μακεδονίας, η Σερβία πήρε το 38,32% (σημερινή Βόρεια Μακεδονία), η Βουλγαρία το 10% και το Μαυροβούνιο κάτι λιγότερο από 1% (Κοτζιάς, 2020, p. 160). Το 1922, ένα νέο κράτος το Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων (Γιουγκοσλαβία) δημιουργείται και αποκτά διεθνή αναγνώριση ως αποτέλεσμα του Ά Παγκοσμίου Πολέμου.

Κατά τη διάρκεια ο όρος Μακεδονία χρησιμοποιούταν από όλες τις πλευρές για γεωγραφικό προσδιορισμό και μόνο. Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου μόνο επανήλθε η ιδέα της αυτονομίας ενός «Μακεδονικού» κράτους ως πολιτική πλατφόρμα σε κύκλους της Κομμουνιστικής Διεθνούς (Κοφός, 1986, pp. 157-158).

Το 1934 η Ελλάδα, η Γιουγκοσλαβία, η Τουρκία και η Ρουμανία συνομολογούν το Βαλκανικό Σύμφωνο τετραμερούς συνεννόησης στην Αθήνα. Το Βαλκανικό Σύμφωνο ήταν αποτέλεσμα της επιθυμίας των τεσσάρων αυτών κρατών να εξασφαλίσουν την εδαφική τους ακεραιότητα, «έναντι όχι μόνον των ενδοβαλκανικών διασπαστικών ροπών, αλλά και πάσης εξωτερικής πιέσεως» (Σβολόπουλος, 1974, p. 22). Επρόκειτο για μια προσπάθεια να διευθετηθούν οι σχέσεις μεταξύ των κρατών των Βαλκανίων χωρίς την ορατή συμμετοχή των μεγάλων δυνάμεων. Όμως η μη πρόσκληση συμμετοχής προς την Αλβανία από τους Τέσσερις, αλλά πολύ περισσότερο η απροθυμία συμμετοχής της Βουλγαρίας που ακόμα αρνούσαν να αποδεχθεί τη δυσμενή γι' αυτήν

έκβαση των Βαλκανικών Πολέμων και του Ά Παγκοσμίου Πολέμου αποτελούσαν τις βασικές αδυναμίες του Συμφώνου που φανέρωναν αφ' ενός ότι οι ανταγωνισμοί κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου ήταν ακόμα ζωντανοί και αφ' ετέρου ότι η έλλειψη συντονισμού των περιφερειακών δυνάμεων απέφραξε τον δρόμο άσκησης πιέσεων από τις μεγάλες δυνάμεις, όπως επισημαίνει ο Σβολόπουλος.

Στο μεταξύ σε επίπεδο διεθνούς συστήματος, το στοίχημα της συλλογικής ασφάλειας της Κοινωνίας των Εθνών απέτυχε και το 1937 η Γερμανία αποσύρεται από τη Συνθήκη των Βερσαλλιών, με την οποία είχε λήξη ο Ά Παγκόσμιος Πόλεμος. Το 1939 ξεκινά ο Β Παγκόσμιος Πόλεμος η Γερμανία εισβάλλει στη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια του Πολέμου η Βουλγαρία εισέρχεται στο τότε γιουγκοσλαβικό τμήμα της Μακεδονίας, ενώ στην Ελλάδα η Ανατολική Μακεδονία βρέθηκε κι αυτή υπό βουλγαρική κατοχή.

Ο Β Παγκόσμιος Πόλεμος δεν επέφερε αλλαγές συνόρων στην περιοχή της Μακεδονίας. Σε επίπεδο διεθνούς συστήματος δημιουργήθηκαν σφαίρες επιρροής, καθ' ότι προέκυψαν μόνο δύο μεγάλες δυνάμεις, οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση που έβλεπαν και οι δύο με παγκόσμιους όρους το σύστημα.

Έτσι, το 1945, η δομή του διεθνούς συστήματος αλλάζει και από πολυπολικό μεταβάλλεται, για πρώτη φορά, σε διπολικό. Το πλαίσιο του διπολικού κόσμου έθετε, λοιπόν, ξανά νέους περιορισμούς σε όλες τις δυνάμεις της περιοχής που ενδιαφέρονταν για το Μακεδονικό Ζήτημα. Οι νέοι περιορισμοί του διπολικού κόσμου συνέβαλαν πράγματι στη σταθερότητα, υπό το πρίσμα του Μακεδονικού Ζητήματος τουλάχιστον. Το Μακεδονικό Ζήτημα, σε αντίθεση με την περίοδο του πολυπολικού κόσμου, δεν αποτέλεσε σε καμία φάση του καθ' όλη τη μετέπειτα εξέλιξη του ουσιαστικό πεδίο εμπλοκής των μεγάλων δυνάμεων, μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Το γεγονός αυτό ερμηνεύεται από την προσέγγιση πως οι μεταβολές στα μπλοκ ως μέσο ρύθμισης που προσφέρει ευελιξία στο πολυπολικό σύστημα δεν υφίσταντο πλέον, γιατί στο διπολικό σύστημα οι ανισορροπίες διορθώνονται «μέσω των εσωτερικών προσπαθειών» των βασικών δρώντων (Waltz, 2011, pp. 340 - 341).

Στην έναρξη του Ψυχρού Πολέμου συντελέστηκε και η επόμενη σημαντική μετάβαση στην εξέλιξη του Μακεδονικού Ζητήματος: η

ίδρυση της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, στην οποία ένα από τα έξι ομόσπονδα κράτη που θα την αποτελούσαν θα ήταν και η Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας – μετέπειτα Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Σε αναζήτηση της ασφάλειας και, κατ' επέκταση, περισσότερων συντελεστών ισχύος, η απόφαση ίδρυσής της αναφερόταν σε «Μακεδονικό» κράτος και αντίστοιχο ενιαίο έθνος για πρώτη φορά, που θα λειτουργούσε ως πυρήνας επανένωσης κάτι που αφορούσε τόσο το ελληνικό, όσο και βουλγαρικό τμήμα της Μακεδονίας (Κοππά, 1994, p. 41). Τα σχέδια του Βελιγραδίου, όμως, προκάλεσαν την αντίδραση της Μόσχας, καθώς θα ανατρεπόταν εις βάρος της η ισορροπία ισχύος στα Βαλκάνια με μια τόσο ισχυρή Γιουγκοσλαβία και αυτό είχε ως αποτέλεσμα την ρήξη Σοβιετικής Ένωσης και Γιουγκοσλαβίας (Σιούσιουρας, 2009, p. 593). Εν τω μεταξύ είχε προηγηθεί το 1946 μια Γιουγκοσλαβο – Βουλγαρική προσέγγιση που ανησύχησε τη Ρωσία για δύο λόγους: α) για να μην περιοριστεί η σοβιετική επιρροή στα Βαλκάνια και β) για να μη θεωρηθεί από την πλευρά των ΗΠΑ ότι η προσέγγιση αυτή στρεφόταν κατά της Ελλάδας με τη σύμφωνη γνώμη της Μόσχας (Σφέτας, 2003, p. 236). Η αποπομπή της Γιουγκοσλαβίας από την σοβιετική τροχιά επιρροής το 1948 λόγω των ενεργειών του Βελιγραδίου σε διεθνές επίπεδο που έθεταν σε κίνδυνο τόσο τη θέση της Μόσχας όσο και τις σχέσεις της Μόσχας με την Ουάσιγκτον, έθεσαν σε νέα φάση το Μακεδονικό Ζήτημα. Επιπλέον, μετά από αυτό, η Γιουγκοσλαβία εξωθήθηκε προς την αμερικανική οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, υπό τον όρο το Βελιγράδι να σεβαστεί την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 οι σχέσεις των ΗΠΑ με τη Γιουγκοσλαβία χαρακτηρίζονταν από εποικοδομητική σταθερότητα λόγω της αμερικανικής βοήθειας, κάτι που επηρέασε θετικά και τις σχέσεις της με την Ελλάδα. Το 1952 είναι η χρονιά που η Ελλάδα προσχωρεί στη συμμαχία του NATO. Περεταίρω στόχος της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή κατά τα πρώτα ψυχροπολεμικά χρόνια ήταν η διαμόρφωση ενός άξονα Ελλάδας – Γιουγκοσλαβίας – Τουρκίας, κάτι που δεν υλοποιήθηκε τελικά, παρά το θνησιγενές Βαλκανικό Σύμφωνο του 1953. Η προσέγγιση της Γιουγκοσλαβίας με τη Δύση προκάλεσε την αλλαγή στάσης της Σοβιετικής Ένωσης. Αυτή η αλλαγή στάσης της

Σοβιετικής Ένωσης προκάλεσε με τη σειρά της την ανάκληση της στενής προσέγγισης της Γιουγκοσλαβίας με τη Δύση και την αναζήτηση ενός σημείου ισορροπίας στο κέντρο του διπολικού συστήματος με την υιοθέτηση της εξωτερικής πολιτικής των ίσων αποστάσεων. Στο πλαίσιο αυτό υπεγράφησαν δύο διακηρύξεις μεταξύ Σοβιετικής Ένωσης και Γιουγκοσλαβίας, η Διακήρυξη του Βελιγραδίου (1955) και η Διακήρυξη της Μόσχας (1956), όπου αποκαθίσταται πολιτικά το Βελιγράδι από την πλευρά της Μόσχας. Η αποκατάσταση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την για πρώτη φορά αναγνώριση «Μακεδόνων» στη Βουλγαρία σε σχετική απογραφή κατόπιν πολιτικών πιέσεων της Μόσχας προς τη Σόφια (Σφέτας, 2007, p. 18).

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 ο ανταγωνισμός των δύο πόλων έχει αυξηθεί με αποτέλεσμα τη αποτροπή πίεσης σε ζητήματα χαμηλότερης διεθνούς πολιτικής. Εκείνη την περίοδο την προσδιορίζουν μια σειρά από γεγονότα: η αντισοβιετική εξέγερση στην Ουγγαρία και η σοβιετική εισβολή, η κρίση του Σουέζ, η δεύτερη κρίση του Βερολίνου, η απόφαση των ΗΠΑ για εγκατάσταση πυραύλων μέσου βεληνεκούς στα κράτη μέλη του NATO και η αντίδραση της Σοβιετικής Ένωσης, η ρήξη Σοβιετικής Ένωσης και Κίνας, η κατάρριψη αμερικανικού κατασκοπευτικού αεροπλάνου από τη Σοβιετική Ένωση και η Κρίση των πυραύλων της Κούβας. Σε επίπεδο Δυτικών Βαλκανίων και Ανατολικής Μεσογείου σημαντικές ήταν οι εξελίξεις στο Κυπριακό, ως απότοκες της ενίσχυσης της ασφάλειας του NATO με την υπογραφή των Συμφωνιών Ζυρίχης – Λονδίνου και οι εξελίξεις στις Σοβιετικο – Αλβανικές σχέσεις, ως απότοκες της Σοβιετικο – Γιουγκοσλαβικής προσέγγισης, με την έναρξη της σταδιακής απομάκρυνσης της Αλβανίας από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και την προσέγγισή της με την Κίνα. Έτσι, η επανεκκίνηση του Μακεδονικού Ζητήματος ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Γιουγκοσλαβία στις αρχές της δεκαετίας του '60 τελικά θα επικαθοριστεί από τις σχέσεις των ΗΠΑ με τη Γιουγκοσλαβία, η οποία πήρε τα χαρακτηριστικά του παραπάνω γενικότερου διεθνούς κλίματος και που είχε ως αποτέλεσμα την εμβάθυνση της κοινωνικοποίησης Μόσχας – Βελιγραδίου. Από την άλλη πλευρά, η επίθεση του Συμφώνου της Βαρσοβίας στην Τσεχοσλοβακία, το 1968 πια, και η καταδίκη αυτής από την Γιουγκοσλαβική πλευρά, προκάλεσε την αντίδραση των χωρών του

Συμφώνου, με ιδιαίτερης σημασίας για το θέμα την αντίδραση της Βουλγαρίας, η οποία εκλήφθη από τη Γιουγκοσλαβία ως εδαφική απειλή με πρόσχημα το Μακεδονικό Ζήτημα. Σε κάθε περίπτωση και στη διένεξη αυτή μεταξύ Γιουγκοσλαβίας και Βουλγαρίας για το Μακεδονικό Ζήτημα η Σοβιετική Ένωση διατηρούσε ουδέτερη στάση και συνιστούσε στη Σόφια υπομονή (Σφέτας, 2018, p. 89).

Στα πλαίσια της έντασης της Γιουγκοσλαβίας με τη Δύση και της προσέγγισης της Γιουγκοσλαβίας με τη Σοβιετική Ένωση, η έγερση του Μακεδονικού Ζητήματος περιοριζόταν σε διμερείς συζητήσεις και δεν λάμβανε χαρακτήρα διεθνούς ασφάλειας. Οι αναφορές σε «μακεδονική μειονότητα» από την πλευρά της Γιουγκοσλαβίας υποδαύλιζαν, μεν, την αμφιβολία στις σχέσεις της Ελλάδας με τη Γιουγκοσλαβία, όμως, το Μακεδονικό Ζήτημα στο βαθμό που αφορούσε τις δύο αυτές χώρες, με την πάροδο του χρόνου, αν και από καιρού εις καιρόν ετίθετο σε υψηλό επίπεδο, ελάμβανε έναν ακαδημαϊκό χαρακτήρα (Σφέτας, 2018, p. 119) έως την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

Συμπεράσματα

Κατά την περίοδο του πολυπολικού κόσμου μέχρι το τέλος του ΄Β Παγκοσμίου Πολέμου η συνεχής αλλαγή συνδυασμών συμμαχιών των μεγάλων δυνάμεων προκαλούσαν επιπλέον εντάσεις μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ των υπολοίπων. Όταν ανέκυπτε το Μακεδονικό Ζήτημα το δεύτερο μισό του 19^ο αιώνα η Ρωσία ασκούσε πιέσεις να βρει έξοδο στη Μεσόγειο, ενθαρρύνοντας της επεκτατική διάθεση της Βουλγαρίας, η οποία εκδηλωνόταν με διάφορους τρόπους, όπως με τις επιχειρήσεις εκβουλγαρισμού του πληθυσμού μέσω της βουλγαρικής Εξαρχίας. Το γεγονός αυτό προκαλούσε την ανησυχία της Αυστρίας και της Βρετανίας, οι οποίες όμως δεν έφταναν στο σημείο να δημιουργήσουν κοινό μέτωπο για να αντιμετωπίσουν αυτή τη συμπεριφορά. Η κατανομή των δυνατοτήτων των βασικών δρώντων επιδρούσε πάνω στο Μακεδονικό Ζήτημα. Στη φάση του πολυπολικού κόσμου αυτό έγινε φανερό καθώς το Μακεδονικό Ζήτημα αντιμετωπιζόταν ως μέρος του ευρύτερου

Ανατολικού Ζητήματος και της τελικής διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επομένως η δομή του πολυπολικού κόσμου επιδρούσε άμεσα στο Μακεδονικό Ζήτημα. Τα βαλκανικά κράτη, δε, επηρεαζόμενα από το διεθνές σύστημα ασκούσαν πιέσεις και αλληλοεπιδρούσαν στη βάση των περιορισμών που τους έθετε προηγούμενα. Υφίσταντο τις συνέπειες όταν το αγνοούσαν ή όταν προχωρούσαν σε λάθος επιλογές.

Όταν δεν ήταν εφικτή η ωμή προσάρτηση εδαφών, ο προσηλυτισμός πληθυσμών αποτελούσε τρόπο αύξησης των συντελεστών ισχύος για τις βαλκανικές δυνάμεις. Επειδή η διατήρηση της ισχύος του κράτους προϋποθέτει την εθνική κοινότητα, η ποσοτική συνιστώσα της ισχύος ενός έθνους είναι το μέγεθος του πληθυσμού, οπότε η κατανομή ισχύος συνδέεται και με την αύξηση του πληθυσμού (Morgenthau, 2018, pp. 203,205,245). Ο προσεταιρισμός των πληθυσμών με αδιευκρίνιστη εθνική συνείδηση από τα κυρίαρχα έθνη των Βαλκανίων αύξανε άμεσα τη διείσδυση στην κάθε περιοχή που διέμεναν αυτοί και, συνεπώς, σε πολλές περιπτώσεις ο ανταγωνισμός επ' αυτού του θέματος ήταν αμείλικτος, επίμονος και μακροχρόνιος μέχρι ακόμα και ενάμιση αιώνα μετά τη γέννηση του Ζητήματος. Ακόμα και μετά τη λύση που επέφερε η Συμφωνία των Πρεσπών μεταξύ Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας, κάτι τέτοιο φάνηκε με τις προστριβές της Βουλγαρίας και της Βόρειας Μακεδονίας. Η προσέγκυση των πληθυσμών από τις βαλκανικές δυνάμεις που κατέληγαν στον εθνικό αυτοπροσδιορισμό τους στην περίπτωση του Μακεδονικού Ζητήματος εξελίχθηκαν στον βασικότερο συντελεστή ασφάλειας και πίεσης προς το διεθνές σύστημα, σε ό,τι αφορά στα άμεσα ενδιαφερόμενα μέρη.

Κατά τον διπολικό κόσμο, εξ αιτίας του γεγονότος ότι οι δύο μεγάλες δυνάμεις, ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση, βασίζονταν κυρίως στις δικές τους δυνάμεις, δεν εξαρτώνταν από τη συνεισφορά των υποδεέστερων δρώντων, και επομένως είχαν τη δυνατότητα άσκησης μεγαλύτερης πίεσης προς αυτούς, εάν η συμπεριφορά τους επηρέαζε δια της τριγωνικότητας των σκοπών τις σχέσεις της μιας μεγάλης δύναμης με την άλλη μεγάλη δύναμη. Είχαν, ακόμα, στρέψει το ενδιαφέρον τους σε άλλα ζητήματα και θεωρούσαν το Μακεδονικό Ζήτημα ήσσονος σημασίας που θα πρέπει να παραμένει εν υπνώσει προς χάριν της σταθερότητας. Την ίδια αυτή περίοδο η Γιουγκοσλαβία διατηρούσε μια

εσωτερική ιεραρχία ανάμεσα στα ομόσπονδα κράτη. Σε ότι αφορά στην επιβίωση των κρατών, στον διπολικό κόσμο δεν ετίθετο ζήτημα άμεσης επιβίωσης των βαλκανικών κρατών, όπως συνέβαινε κατά τον πολυπολικό κόσμο, όπου οι αλλαγές των συνόρων ήταν συχνές. Η μόνη εξαίρεση ίσως εντοπιζόταν στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας. Στη γιουγκοσλαβική ομοσπονδία εκδηλωνόταν συχνά ανησυχία επιβίωσης είτε λόγω εσωτερικής αποσύνθεσης, είτε λόγω πιθανής σοβιετικής επίθεσης. Αν και η δεύτερη πιθανότητα δεν συνδέθηκε ποτέ με το Μακεδονικό Ζήτημα, η πρώτη πιθανότητα που σχετιζόταν με την επιβίωση της Ομοσπονδίας προκαλούσε συχνά την έγερση ζητημάτων «μακεδονικού» χαρακτήρα κατόπιν πιέσεων των Σκοπίων προς το Βελιγράδι. Οι πιέσεις αυτές είχαν προκαλέσει κάποιες κρίσεις περιορισμένου διμερούς χαρακτήρα, χωρίς να αποκτήσουν συστημικό εύρος. Να σημειωθεί πως η Ελλάδα δεν είχε θέσει καν ζήτημα ονομασίας της ομόσπονδης δημοκρατίας. Άλλωστε η δημιουργία ενός ομόσπονδου κράτους, της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας εντός της γιουγκοσλαβικής ομοσπονδία, είχε μετατρέψει το Μακεδονικό Ζήτημα – σε ότι θα αφορούσε στην Ελλάδα – σε ελληνογιουγκοσλαβικό. Αυτό όμως δεν σήμαινε πως το Βελιγράδι δεν ενεργούσε στη βάση σφαιρικών αντιλήψεων διεθνούς και εξωτερικής πολιτικής, οι οποίες επηρεάζονταν σε ένα βαθμό και από τα Σκόπια. Παρ' όλα αυτά κατά τη διάρκειά του Ψυχρού Πολέμου το συγκεκριμένο ζήτημα δεν βρέθηκε στην πρώτη γραμμή της διεθνούς πολιτικής. Η Δύση δεν θεωρούσε ότι η Ελλάδα κινδυνεύει, ενώ την ίδια περίοδο οι ΗΠΑ επιδίωκαν την ουδετεροποίηση της Γιουγκοσλαβίας. Σε κάθε περίπτωση η Γιουγκοσλαβία είχε ανάγκη καλής γειτονίας με την Ελλάδα στο πλαίσιο της ισορροπίας που αναζητούσε μεταξύ των δύο διαχειριστών του συστήματος (Κοτζιάς, 2020, pp. 179-180).

Ιανουάριος 1990 – Απρίλιος 1993

Στις αρχές τις δεκαετίας του 1990 η κατάρρευση του σοβιετικού κόσμου σηματοδοτεί το τέλος του διπολισμού και την έναρξη μιας νέας

εποχής που αναζητούσε τη νέα μορφή του διεθνούς συστήματος. Στον ευρωπαϊκό χώρο σε πρώτη φάση η αλλαγή εκφράστηκε από την επανένωση των δύο Γερμανιών. Το 1991 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατέληξε στο Μάαστριχτ την ομώνυμη κομβική Συνθήκη που δημιουργούσε την προοπτική για ένωση των κρατών – μελών που συμμετείχαν σε αυτό.

Σε αυτό το πλαίσιο η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και τα προβλήματα που αναδύθηκαν, όχι μόνο αντικατόπτριζαν με τον πιο δραματικό τρόπο την αναζήτηση νέων ισορροπιών ισχύος στην περιοχή, αλλά αποτέλεσαν τον καθρέφτη της αναζήτησης ισορροπιών ισχύος σε επίπεδο διεθνούς συστήματος. Από τις 20 μέχρι τις 22 Ιανουαρίου 1990 συγκαλείται η 14^η ειδική σύνοδος της Ένωσης Γιουγκοσλάβων Κομμουνιστών, από την οποία ξεκίνησε η διάλυσή της, αφού διεκόπη και στην πραγματικότητα δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Δύο ημέρες μετά, στις 24 Ιανουαρίου, στο Κόσοβο ξεκινούν διαδηλώσεις όπου ανάμεσα στα αιτήματα υπήρξε και η ανακήρυξη της «Αλβανικής Δημοκρατίας του Κοσόβου». Λίγους μήνες μετά, στην Κροατία, τον Μάιο του 1990 Κροάτες και Σέρβοι συμμετέχουν σε σοβαρά επεισόδια κατά τη διάρκεια ποδοσφαιρικού αγώνα στο στάδιο του Ζάγκρεμπ. Μόλις τον Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς κηρύσσουν την αυτονομία τους οι Σέρβοι της Κράινα. Στη Σλοβενία, στις 23 Δεκεμβρίου 1990 με δημοψήφισμα αποφασίζεται η ανεξαρτησία της χώρας. Στη Σερβία, στα μέσα Μαρτίου 1991, σειρά μεγάλων διαδηλώσεων ζητούν μεταρρυθμίσεις, ενώ στις 16 Μαρτίου 1991 αναλαμβάνει Πρόεδρος του συλλογικού Προεδρείου της Γιουγκοσλαβίας ο Κροάτης Στίπε Μέσιτς στο πλαίσιο της εκ περιτροπής Προεδρίας, με την αντίθεση της Σερβίας, του Μαυροβουνίου και της Βοϊβοστίνια. Κατ' ουσία είχε χαθεί κάθε έλεγχος της πολιτικής κατάστασης και το συλλογικό Προεδρείο δεν θα λειτουργούσε ποτέ ξανά. Αιματηρές συγκρούσεις λαμβάνουν χώρα στην Κροατία, όπου στις 19 Μαΐου 1991 με δημοψήφισμα στο οποίο δεν έλαβαν μέρος οι Σέρβοι της Κράινα, αποφασίζεται η ανεξαρτησία της. Οι εξελίξεις πλέον απασχολούν σοβαρά τη διεθνή κοινότητα και στις 21 Ιουνίου 1991 ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Τζέιμς Μπίκερ επισκέπτεται το Βελιγράδι, όπου εξέφρασε την επιθυμία των ΗΠΑ για τη μη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. «Η ενότητα της Γιουγκοσλαβίας είναι σημαντική για τις ΗΠΑ», τόνισε και

εξήγησε: «διότι εξασφαλίζεται έτσι καλύτερα ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και διασφαλίζονται οι όροι για την αποστολή οικονομικής βοήθειας από τη Διεθνή Κοινότητα». Ως εκ τούτου ανέφερε ότι αφ' ενός οι ΗΠΑ δεν θα αναγνωρίσουν μια ανεξάρτητη Σλοβενία και, γενικά, θα αντιταχθούν σε μονομερείς ενέργειες⁵.

Στα Απομνημονεύματά του ο Κίρο Γκλιγκόροφ εκφράζει την πεποίθηση ότι σε πρώτη φάση, τουλάχιστον μέχρι το φθινόπωρο του 1991, οι ισχυροί του κόσμου είχαν αποφασίσει να ασχοληθεί κυρίως η ΕΕ με τη Γιουγκοσλαβική κρίση και τις επιπτώσεις της στην ευρωπαϊκή ασφάλεια. Όπως σημειώνει, σε συνάντηση που είχε στις 29 και 30 Μαΐου 1991 με τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζακ Ντελόρ και τον Πρόεδρο της Κοινότητας Ζακ Σαντέρ προέκυψε ότι, πέραν των ΗΠΑ, και η θέση της ΕΕ εκείνη την εποχή ήταν η μη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και η ανακήρυξή της ως συνδεδεμένο μέλος της ΕΕ με πολιτική, και όχι κανονική διαδικασία. Στο πνεύμα της μη διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας ο Γκλιγκόροφ επιβεβαιώνει πως είχαν προσχωρήσει τόσο οι ΗΠΑ, όσο και η Γαλλία όπως προέκυψε από τις συναντήσεις του Κίρο Γκλιγκόροφ με τους Υπουργούς Εξωτερικών των δύο αυτών χωρών, τον Ιούνιο και το Ιούλιο του 1991, αντίστοιχα. Στην ίδια κατεύθυνση βρισκόταν και η Μόσχα όπως προκύπτει από τις επαφές που είχε ο Πρόεδρος της Βόρειας Μακεδονίας με τον Ρώσο πρέσβη στο Βελιγράδι (Γκλιγκόροφ, 2000, pp. 167-169).

Εκείνο το καλοκαίρι (1991) ο Κίρο Γκλιγκόροφ πραγματοποιεί την πρώτη του επίσημη επίσκεψη ως Πρόεδρος της Βόρειας Μακεδονίας στην Άγκυρα, ύστερα από πρόσκληση του Τούρκου Προέδρου Τουργκούτ Οζάλ. Στην επίσκεψη αυτή τέθηκαν τα θεμέλια της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας του κράτους από την Τουρκία λίγους μήνες μετά.

Εν τω μεταξύ, στις 26 Ιουνίου 1991 η Σλοβενία και η Κροατία κηρύσσουν την ανεξαρτησία τους παρά τις διεθνείς πιέσεις. Ο Ομοσπονδιακός Γιουγκοσλαβικός Στρατός επιχειρεί επέμβαση στη Σλοβενία όπου συναντά την αντίσταση των σλοβενικών στρατευμάτων με αποτέλεσμα την απομόνωση της Λουμπλιάνα και δεκάδες θανάτους⁶. Η αντίδραση των ΗΠΑ ήταν να εκφράσουν αποδοκιμασία στην

⁵ Οπ. αναφ. στο *TA NEA*, 22 Ιουνίου 1991, σελ. 14

⁶ Οπ. αναφ. στο *TA NEA*, 8 Ιουνίου 1991, σελ. 21

ανεξαρτητοποίηση των δύο χωρών και να δηλώσουν ότι θα αγνοήσουν «μονομερείς αποφάσεις»⁷. Ωστόσο, τον Αύγουστο του 1991 η ΕΕ λαμβάνει την πρωτοβουλία για μια Διάσκεψη για την ειρήνη στη Γιουγκοσλαβία υπό τον Βρετανό πολιτικό, λόρδο Πίτερ Κάριγκτον, η οποία θα λειτουργούσε παράλληλα με την Επιτροπή Διαιτησίας υπό τον Πρόεδρο του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γαλλίας, Ρομπέρ Μπαντινιέρ. Η Επιτροπή αυτή θα αξιολογούσε τις αιτήσεις αναγνώρισης ανεξαρτησίας των πρώην Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών, ενώ η Διάσκεψη για την ειρήνη στη Γιουγκοσλαβία θα ενεργοποιούσε μια διαδικασία διαιτησίας. Η Διάσκεψη πολύ γρήγορα θα βρεθεί μπροστά σε αδιέξοδο, λόγω κυρίως της άρνησης του Μιλόσεβιτς να δεχθεί τις προβλέψεις της “Γενικής Συμφωνίας” Κάριγκτον για τις μειονότητες.

Στο μεταξύ, στην Ελλάδα στο υπουργικό συμβούλιο της 4^{ης} Σεπτεμβρίου 1991 αποφασίστηκε – ως προς την αναγνώριση της Βόρειας Μακεδονίας: να μην γίνει δεκτή η αναγνώρισή της αν δεν αλλάξει ονομασία, αν δεν πάψει να προβάλλει εδαφικές διεκδικήσεις και αν δεν αποδεχτεί τη μη ύπαρξη «Μακεδονικής μειονότητας».

Στις 8 Σεπτεμβρίου 1991 διενεργείται δημοψήφισμα στη Βόρεια Μακεδονία, υπό το ερώτημα: «είστε υπέρ του ανεξάρτητου κράτους Μακεδονία, με δικαίωμα να ενταχθεί σε μια ένωση κυρίαρχων κρατών της Γιουγκοσλαβίας». Το 90,5% των πολιτών της χώρας εκφράστηκε θετικά και εννέα ημέρες μετά, στις 17 Σεπτεμβρίου 1991 το Κοινοβούλιο της Βόρειας Μακεδονίας με Διακήρυξη δηλώνει ότι το ανεξάρτητο κράτος βασίζει τη διεθνή υπόστασή του «στην τήρηση των διεθνών κανόνων για τις σχέσεις μεταξύ των κρατών» και εκφράζει την επιθυμία να ενταχθεί στην ΕΕ και να συμμετάσχει σε διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες στην περιοχή. Ο τότε Πρόεδρος της Βόρειας Μακεδονίας Κίρο Γκλιγκόροφ θεωρούσε ιδιαίτερα σημαντική τη συγκεκριμένη Διακήρυξη λίγο μετά το δημοψήφισμα, καθώς αυτή αποτέλεσε το πλαίσιο των περεταίρω κινήσεων στο διεθνές σύστημα (Γκλιγκόροφ, 2000, π. 124). Στις 20 Νοεμβρίου 1991 ψηφίζεται το Σύνταγμα της «Δημοκρατίας της Μακεδονίας».

7 Ο.π.

Στις 2 Δεκεμβρίου 1991 ο Κίρο Γκλιγκόροφ στέλνει επιστολή προς τους αρχηγούς κρατών της ΕΕ ζητώντας την αναγνώριση της ανεξαρτησίας της χώρας του, σημειώνοντας πως η Βόρεια Μακεδονία είχε αρνηθεί να εμπλακεί στο πόλεμο που εξελισσόταν στην Γιουγκοσλαβία, αλλά η ανεξαρτησία δεν θα μπορούσε να είναι «ολοκληρωμένη και ασφαλής», αν δεν τύχαινε της αναγνώρισης και των άλλων κρατών (Γκλιγκόροφ, 2000, pp. 176-177). Δύο ημέρες μετά την επιστολή ένα ελληνικό Phantom εισήλθε στον εναέριο χώρο της Βόρειας Μακεδονίας και πέταξε πάνω από το Μοναστήρι προκαλώντας ανησυχία στην ηγεσία της χώρας (Τζίμας, 2018, p. 21). Μία ημέρα μετά, στις 5 Δεκεμβρίου ο Κίρο Γκλιγκόροφ δέχεται για πρώτη φορά τον Έλληνα πρέσβη στο Βελιγράδι, Ελευθέριο Καραγιάννη και τον γενικό πρόξενο στα Σκόπια, Δημήτρη Καραϊτίδη, όπου συμφωνείται η συνάντηση τεχνικών κλιμακίων από τις δύο πλευρές στις 2 Ιανουαρίου (Γκλιγκόροφ, 2000, p. 186). Ωστόσο, λόγω του περιστατικού με το ελληνικό μαχητικό ο Γκλιγκόροφ λίγα εικοσιτετράωρα μετά από αυτό, στις 7 Δεκεμβρίου 1991, στη συνάντησή του με τον ειδικό απεσταλμένο των Ηνωμένων Εθνών Σάιρους Βανς ζήτησε για πρώτη φορά αποστολή ειρηνευτικών δυνάμεων (Γκλιγκόροφ, 2000, p. 178).

Στις 12 Δεκεμβρίου 1991 ο Έλληνας πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Μητσοτάκης συναντήθηκε με τον Αμερικανό Πρόεδρο Τζορτζ Μπους. Κατά την συνάντησή τους ο Αμερικανός Πρόεδρος διαβεβαίωσε τον Έλληνα πρωθυπουργό ότι δεν πρόκειται οι ΗΠΑ να αναγνωρίσουν τις τέως Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες. Ο Έλληνας πρωθυπουργός από την πλευρά του εξέφρασε την άποψη ότι στη Γιουγκοσλαβία θα πρέπει να διατηρηθεί κάποιας μορφής ενότητα και πως σε περίπτωση αναγνώρισεων η Βόρεια Μακεδονία δεν θα μπορούσε να μείνει με την Σερβία, γεγονός που θα μπορούσε να μετατοπίσει τον πόλεμο στον νότο (Τζίμας, 2018). Σε αυτή τη συνάντηση η Ελλάδα δια του πρωθυπουργού εξέφρασε την ετοιμότητά της να μεσολαβήσει στον Μιλόσεβιτς, τον οποίο ωστόσο ο Πρόεδρος των ΗΠΑ χαρακτήρισε «μη αναδομημένο κομμουνιστή (unreconstructed communist)» (Ζαχαράκης, 2008, p. 465), κάτι που όπως αποδείχθηκε στη συνέχεια αντικατόπτριζε το κλίμα που είχε πλέον δημιουργηθεί για τον Σέρβο Πρόεδρο στις ΗΠΑ.

Πέντε ημέρες μετά, στις 16 Δεκεμβρίου 1991, το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ συνεδριάζει και εκδίδει την απόφαση της 17^η Δεκεμβρίου 1991, στην οποία θέτει τρεις όρους προκειμένου να αναγνωριστούν οι πρώην γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες. Οι όροι αυτοί υπονοούσαν την περίπτωση της Βόρειας Μακεδονίας, χωρίς να την αναφέρουν ρητά, και μπήκαν στο κείμενο της απόφασης μετά από παρέμβαση του τότε υπουργού Εξωτερικών Αντώνη Σαμαρά: «Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη της ζητούν επίσης από κάθε γιουγκοσλαβική Δημοκρατία πριν από την αναγνώριση, να δεσμευτεί ότι θα υιοθετήσει συνταγματικές και πολιτικές εγγυήσεις που εξασφαλίζουν ότι δεν έχει εδαφικές διεκδικήσεις κατά γειτονικού κράτους μέλους της Κοινότητας και ότι δε θα διεξάγει εχθρική προπαγάνδα εναντίον γειτονικού κράτους μέλους, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης ονομασίας που συνεπάγεται εδαφικές διεκδικήσεις»⁸.

Στις 19 Δεκεμβρίου 1991 η Βουλή της Βόρειας Μακεδονίας εγκρίνει «Δήλωση για τη Διεθνή Αναγνώριση της Μακεδονίας», όπως δέχεται τα παραπάνω κριτήρια και όρους που έθεσε το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ και την επόμενη ημέρα ο Υπουργός Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας Ντέγκο Μαλένσκι καταθέτει γραπτό αίτημα προς την ΕΕ για αναγνώριση της ανεξαρτησίας της χώρας, δίνοντας έμφαση στο ότι η χώρα του δεν έχει ούτε εδαφικές διεκδικήσεις, ούτε πρόθεση να αναμιχθεί στο εσωτερικό άλλων κρατών.

Ο ορισμός των περιορισμών των κινήσεων από το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών της Κοινότητας είχε ως αποτέλεσμα τροποποιήσεις στο Σύνταγμα της Βόρειας Μακεδονίας και μάλιστα σε λιγότερο από ένα μήνα, προκειμένου να προλάβει την 15^η Ιανουαρίου, ημερομηνία κατά την οποία το Συμβούλιο των ΥΠΕΞ είχε προσδιορίσει ως ημερομηνία αναγνώρισης των πρώην γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών. Στις 6 Ιανουαρίου 1992, έπειτα από παρότρυνση του λόρδου Κάριγκτον προς τον Κίρο Γκλιγκόροφ η Βόρεια Μακεδονία ψήφισε τις τροποποιήσεις στις οποίες δηλώνει ότι δεν έχει εδαφικές διεκδικήσεις έναντι άλλων κρατών, σέβεται την κυριαρχία και δεν θα παρεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις τους.

⁸ Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 52

Πάντως λίγο μετά την αίτηση αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της Βόρειας Μακεδονίας προς την ΕΕ, στις 6 Ιανουαρίου 1992, ο Κίρο Γκλιγκόροφ συναντάται στην Αχρίδα με τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Σε εκείνη τη συνάντηση ο Σέρβος ηγέτης εκφράζει την απογοήτευσή του για τις προσπάθειες ανεξαρτητοποίησης του ομόσπονδου αυτού κράτους προσπαθώντας να τον μεταπείσει. Αφού οι προσπάθειές του απέβησαν άκαρπες, αποχωρώντας σημείωσε προς τον συνομιλητή του ότι οι δύο πλευρές θα παραμείνουν στρατηγικοί εταίροι σε δύο ζητήματα: στην οικονομία και το Αλβανικό (Τζίμας, 2014, p. 55).

Την παραμονή της πρωτοχρονιάς η κόκκινη σημαία κατεβαίνει από το Κρεμλίνο, δίνοντας τέλος και σε συμβολικό επίπεδο στην 74χρονη κομμουνιστική περίοδο.

Ενδεικτικό της κατάστασης που άρχισε να επικρατεί στη διεθνή κοινότητα σε ότι αφορά στο Ονοματολογικό Ζήτημα ήταν ότι στο πρωτοχρονιάτικο μήνυμά του ο Πάπας το διάβασε και στο «σκοπιανό γλωσσικό ιδίωμα»⁹.

Στις 14 Ιανουαρίου ο Έλληνας πρωθυπουργός επισκέπτεται το Βελιγράδι, τη Βόννη και τη Ρώμη και συναντά τους Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, Χέλμουτ Κολ και Τζούλιο Αντρεότι, αντίστοιχα. Σε αυτές τις συναντήσεις η ελληνική διπλωματία προωθεί την ιδέα της συγκρότησης της «μικρής Γιουγκοσλαβίας» με τη συμμετοχή των ομόσπονδων κρατών: Σερβία, Μαυροβούνιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνη και Βόρεια Μακεδονία, κάτι που δεν βρίσκει σύμφωνες τη Γερμανία και την Ιταλία.

Την επόμενη ημέρα στις 15 Ιανουαρίου η Βουλγαρία γίνεται η πρώτη χώρα που αναγνωρίζει την ανεξαρτησία (όχι όμως και «μακεδονική εθνότητα») της Βόρειας Μακεδονίας με το τότε συνταγματικό της όνομα: «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Ο φόβος της Σόφιας μην αναδυθεί μια «μικρή Γιουγκοσλαβία», όπως προωθούσε η Ελλάδα, στη μετά τη σοβιετική εποχή που θα έφτανε μέχρι τα σύνορα με τη Βουλγαρία υπήρξε βασικό κίνητρο ασφάλειας για την απόφαση του Βούλγαρου Προέδρου Ζέρου Ζέλιεφ. Ο φόβος αυτός σε συνδυασμό με τις πληροφορίες συγκέντρωσης δυνάμεων του ομοσπονδιακού γιουγκοσλαβικού στρατού στη μεθόριο με τη Βουλγαρία¹⁰ οδήγησαν τελικά στην αναγνώριση. Η αυτονομία της Βόρειας Μακεδονίας, χωρίς όμως την αναγνώριση «μακεδονικής εθνότητας» ήταν ένα ζητούμενο για την Βουλγαρία,

9 οπ. αναφ. στο *TA NEA*, 3 Ιανουαρίου 1992, σελ. 5

10 οπ. αναφ. στο *TA NEA*, 16 Ιανουαρίου 1992, σελ. 8

πίσω από το οποίο μπορεί κανείς να διακρίνει τη σταθερή επιδίωξη της Σόφιας για βαθμιαία ενσωμάτωση της Βόρειας Μακεδονίας στη Βουλγαρία, κατά το πρότυπο της ανατολικής Ρωμυλίας (Παπακωνσταντίνου, 1992). Η Βουλγαρία δημιουργεί προσκόμματα στην ευρωπαϊκή πορεία της Βόρειας Μακεδονίας μετά την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών, ακριβώς διότι δεν δέχεται να αναγνωρίσει «μακεδονική εθνότητα», έστω υπό τους όρους που επέβαλε η συγκεκριμένη συμφωνία. Πάντως σε συνέντευξή του εκείνες τις ημέρες ο Βούλγαρος Προεδρος Ζέρου Ζέλιεφ, μετά τη βουλγαρική αναγνώριση το 1992, επικαλέστηκε ρητά τον φόβο αποσταθεροποίησης της περιοχής: «Σαν χώρα η οποία βρίσκεται στο κέντρο των Βαλκανίων είναι φυσικό πως εκείνα που γίνονται στην περιοχή μας δεν μπορεί να μη θίγουν και την ασφάλειά μας (...) Αν παρόμοια σύρραξη (ενν. όπως στην Κροατία) αναφλεγεί στα ίδια τα σύνορά μας, που αναμφισβήτητα θα αποσταθεροποιήσει την κατάσταση, θα προκαλέσει προβλήματα με τους φυγάδες και θα δημιουργήσει απρόβλεπτες συνέπειες», σημείωσε και προέβλεψε – όπως αποδείχθηκε εύστοχα: «Η λογική των εξελίξεων στην Ευρώπη μάς παρέχει την πεποίθηση πως και άλλα κράτη της ηπείρου μας θα αναγνωρίσουν τη Μακεδονία και τις άλλες δημοκρατίες της πάλαι ποτέ Γιουγκοσλαβίας στο συντομότερο χρονικό διάστημα. Το γεγονός αυτό αποτελεί πράξη σταθεροποίησης της καταστάσεως στην περιοχή»¹¹ Η Αθήνα αντέδρασε έντονα στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Βόρειας Μακεδονίας με το τότε συνταγματικό της όνομα και απείλησε με αντίποινα, επικαλούμενη την ιδιότητά της ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ο υπουργός Εξωτερικών Αντώνης Σαμαράς κάλεσε τον Βούλγαρο επιτετραμμένο στην Αθήνα, στον οποίο επέδωσε διάβημα διαμαρτυρίας, σημειώνοντας: «Η Βουλγαρία θα πρέπει να βλέπει πλέον την Ελλάδα ως εμπόδιο στον ευρωπαϊκό της προσανατολισμό»¹².

Στις 11 Ιανουαρίου η Επιτροπή Διαιτησίας (Μπαντεντέρ) εκδίδει το πόρισμά της, στο οποίο στην πραγματικότητα διαπιστώνεται ότι η Βόρεια Μακεδονία συμμορφώθηκε με την ανακοίνωση του Συμβουλίου των ΥΠΕΞ, ως προς τις εδαφικές διεκδικήσεις και τη σύνδεση αυτών με το συνταγματικό της όνομα, καθώς και την παρέμβαση στο εσωτερικών τρίτων χωρών¹³. Τελικά στις 15 Ιανουαρίου 1991 αναγνωρίζονται από την Κοινότητα η Σλοβενία και η Κροατία, αλλά όχι η Βόρεια Μακεδονία.

Στις 25 Ιανουαρίου 1992 ο υπουργός Εξωτερικών Αντώνης Σαμαράς επισκέπτεται την Ουάσιγκτον και συναντάται με τον Αμερικανό ομόλογό του Τζέιμς

11 οπ. αναφ. στο *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 2 Φεβρουαρίου 1992, σελ. 16

12 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 16 Ιανουαρίου 1992, σελ. 8

13 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 65-71.

Μπίκερ. Κατά τη συζήτηση περί της ανάγκης ύπαρξης μιας «μικρής Γιουγκοσλαβίας» ο Μπίκερ εξέφρασε την άποψη ότι «οι Μουσουλμάνοι της Βοσνίας και οι “Μακεδόνες” θα είναι πολύ απρόθυμοι να παραμείνουν ως μειονότητες σε μια οντότητα υπό τους Σέρβους που έχουν πολύ “κακό φάκελο” (record) σχετικά με τις μειονότητες» (Ζαχαράκης 2008: 468).

Στις 2 Φεβρουαρίου 1992 στο Νταβός συναντιέται ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης με τον Τούρκο πρωθυπουργό Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ, ενημερώνει τον Έλληνα ομολόγο του ότι η Τουρκία πρόκειται να αναγνωρίσει τη Βόρεια Μακεδονία με το τότε συνταγματικό της όνομα, παρά τις παραινέσεις του Έλληνα ομολόγου του να μην βιαστεί και να περιμένει πρώτα της αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας¹⁴. Στις 5 Φεβρουαρίου, μόλις τρεις ημέρες μετά, η Τουρκία αναγνωρίζει τη Βόρεια Μακεδονία με το τότε συνταγματικό της όνομα. Την ίδια περίοδο κλιμακώνονται οι εντάσεις ανάμεσα στις αρχές της Βόρειας Μακεδονίας και του ομοσπονδιακού στρατού. Οι αρχές της Βόρειας Μακεδονίας δεν επέτρεπαν την απομάκρυνση στρατιωτικών μέσων και τεχνικών εγκαταστάσεων και παρατηρούνται μετακινήσεις ομοσπονδιακών στρατιωτικών μονάδων στη χώρα αυτή, με αποτέλεσμα να υφίσταται ανοιχτό ενδεχόμενο εξάπλωσης της πολεμικής σύρραξης. Χαρακτηριστικό του κλίματος ήταν

η αποστολή δύο ομοσπονδιακών στρατιωτικών αεροπλάνων τα οποία κάνοντας επίδειξη δύναμης πέταξαν χαμηλά πάνω από τα Σκόπια σπάζοντας το φράγμα του ήχου. Ο Κιρο Γκλιγκόροφ δήλωσε στον απεσταλμένο του ΟΗΕ λόρδο Κάριγκτον ότι ήταν πεπεισμένος πως η κρίση θα μπορούσε να ξεπεραστεί με την αναγνώριση της χώρας ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας» από όλους στη Γιουγκοσλαβία¹⁵, τονίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη σημασία αναγνώρισης της ανεξαρτησίας από τα υπόλοιπα ομόσπονδα κράτη με ένα όνομα σχεδόν αδιαφοροποίητο με εκείνο του γιουγκοσλαβικού πρόσφατου παρελθόντος της. Επιπλέον η ένταση που είχε προκύψει καταδείκνυε την άρνηση της Βόρειας Μακεδονίας να συμμετέχει σε μια «μικρή Γιουγκοσλαβία», όπως επιθυμούσε η Σερβία και προωθούσε η Ελλάδα εκείνη την εποχή.

Στις 17 Φεβρουαρίου 1992 στο Συμβούλιο των ΥΠΕΞ της Κοινότητας αποφασίστηκε τελικά η επανεξέταση του ζητήματος μετά τις ελληνικές αντιδράσεις¹⁶.

14 οπ. αναφ. στο *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 9 Φεβρουαρίου 1992, σελ. 16

15 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 8 Φεβρουαρίου 1992, σελ. 8

16 Τρεις ημέρες πριν στις 14 Φεβρουαρίου 1992 είχε διοργανωθεί το ιστορικό συλλαλητήριο στη Θεσσαλονίκη, όπου κατέδειξε πως η εσωτερική αντίδραση στην Ελλάδα απέναντι στην εξέλιξη που είχαν πάρει τα πράγματα και στη στάση της διεθνούς κοινότητας ήταν πολυεπίπεδη στο εσωτερικό της χώρας.

Στις 10 Μαρτίου 1992 ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Αντώνης Σαμαράς συναντάται στις Βρυξέλλες ξανά με τον Αμερικανό ομόλογό του Τζέιμς Μπίκερ. Η αμερικανική πλευρά είχε πλέον κατασταλάξει για τη στάση που θα κρατούσε απέναντι στις πρώην Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες. Σε εκείνη τη συνάντηση ο Μπίκερ επισφράγισε την αμερικανική μετατόπιση στο θέμα σε σχέση με τον Νοέμβριο της προηγούμενης χρονιάς. Μίλησε στον ομόλογό του «για κινδύνους αποσταθεροποίησης σε περίπτωση υπέρμετρης αδράνειας» και πρόσθεσε πως «οι ΗΠΑ επιδιώκουν πραγματικά ειρηνική εξέλιξη στη Γιουγκοσλαβία και φοβούνται ότι, αν δεν αναγνωρίσουν όσα κράτη πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις, θα ενθαρρύνουν την αστάθεια» (Ζαχαράκης 2008: 469).

Στις 22 Μαρτίου 1992, ωστόσο, οι ΗΠΑ με έναν πολιτικό ελιγμό δίνουν πίστωση χρόνου στην Ελλάδα, προκειμένου να βρει λύση με τη γείτονα χώρα. Ο Αμερικανός Πρόεδρος Τζορτζ Μπους με επιστολή προς τον Έλληνα πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών Τζέιμς Μπίκερ με επιστολή του προς τους ομολόγους του στην ΕΕ, γνωστοποιούν την πρόθεσή τους να αναγνωρίσουν Κροατία, Σλοβενία και Βοσνία – Ερζεγοβίνη, αλλά όχι τη Βόρεια Μακεδονία εφ' όσον δεν θα έχει επιτευχθεί συμφωνία με την Ελλάδα. Συνιστώντας, δε, παράλληλα στην Αθήνα να επιλύσει τις διαφορές της με τα Σκόπια. Είχε προηγηθεί τηλεφωνική επικοινωνία Μπους – Μητσοτάκη, καθώς και πίεση της ελληνικής ομογένειας προς τον Λευκό Οίκο. Στις 21 Μαρτίου ο Πρόεδρος της Σερβίας Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς επισκέφθηκε την Ελλάδα, όπου είχε συνάντηση με τον Έλληνα πρωθυπουργό. Εκεί ετέθη το ζήτημα να μεσολαβήσει ο Σέρβος Πρόεδρος στον Κίρο Γκλικόροφ προκειμένου να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις των δύο πλευρών για οριστική λύση¹⁷. Η Ελλάδα είχε ζητήσει πίστωση χρόνου από τις ΗΠΑ, ο οποίος να μην της είχε δοθεί, όμως υπό τον όρο να ξεκινήσουν άμεσα διαπραγματεύσεις ανάμεσα στις δύο πλευρές με την προοπτική άμεσης διευθέτησης των διμερών τους ζητημάτων.

Παρά τον πολιτικό ελιγμό της Αμερικανικής πλευράς, το Βερολίνο έμεινε σταθερό στις θέσεις του. Μετά την τηλεφωνική επικοινωνία που είχαν στις 27 Μαρτίου 1992 ο καγκελάριος Χέλμουτ Κολ με τον Κίρο Γκλικόροφ, εκδόθηκε ανακοίνωση από την καγκελαρία που εμμέσως πλην σαφώς κρατούσε αποστάσεις από τον αμερικανικό ελιγμό: «η Γερμανία επιμένει στη θέση της, δηλαδή στον σεβασμό κάθε λαού της Γιουγκοσλαβίας»¹⁸. Την ίδια ημέρα αποχωρεί πλήρως ο Γιουγκοσλαβικός Εθνικός

17 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 23 Μαρτίου 1992, σελ. 8

18 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 28 Μαρτίου 1992, σελ. 11

Στρατός από τη Βόρεια Μακεδονία, μετά τη σχετική συνεννόηση που είχε προηγηθεί μεταξύ Βελιγραδίου και Σκοπίων.

Στις 3 Απριλίου 1992 η υποεπιτροπή Εξωτερικών της Βουλής των ΗΠΑ σε ψήφισμά της αποφασίζει να μη συμπεριλάβει στο αίτημα για αναγνώριση από την Αμερικανική κυβέρνηση των Γιουγκοσλαβικών Δημοκρατιών την αναγνώριση της Βόρειας Μακεδονίας με το συνταγματικό της όνομα, κατόπιν πιέσεων του ελληνικού λόμπι και σε συνέχεια της επιστολής Μπίικερ¹⁹. Ο Κίρο Γκλιγκόροφ, ωστόσο, εξακολούθησε σε δηλώσεις του να εμφανίζεται αισιόδοξος για τις αναγνωρίσεις που περιμένει η χώρα του, δηλώνοντας στις 4 Απριλίου 1992: «Η διαδικασία αναγνωρίσεων δεν είναι πλέον δυνατόν να σταματήσει. Η διεθνής αναγνώριση δεν είναι μόνον η τελική φάση μιας ιστορικής εξέλιξης, αλλά και θα αποτελέσει παράγοντα σταθερότητας στην περιοχή»²⁰. Στις 7 Απριλίου με ανακοίνωση του Λευκού Οίκου αναφέρεται για πρώτη φορά η χώρα ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας», επισημαίνοντας ότι «η κυβέρνηση των ΗΠΑ θα συνεχίσει να εργάζεται εντατικά μαζί με τις χώρες – μέλη της ΕΟΚ για να βρεθεί λύση, όσο το δυνατόν συντομότερα, στα εκκρεμή ζητήματα ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Δημοκρατία της Μακεδονίας»²¹. Την επόμενη ημέρα, 8 Απριλίου 1992 με προσωπικό μήνυμα προς τον Κίρο Γκλιγκόροφ ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Μπους χαιρετίζει τις υποχρεώσεις που ανέλαβε η Βόρεια

Μακεδονία σε ότι αφορά στην απουσία οποιονδήποτε εδαφικών διεκδικήσεων και δεσμεύεται για την ανανέωση των οικονομικών προνομίων από τις ΗΠΑ που απολάμβανε η Γιουγκοσλαβία: «Ελπίζω σε συνεχή ανάπτυξη εγκάρδιων και παραγωγικών σχέσεων μεταξύ του λαού της “Δημοκρατίας Μακεδονίας” και των ΗΠΑ»²².

Εν τω μεταξύ την 1^η Απριλίου 1992 ο Πορτογάλος υπουργός Εξωτερικών Πινέιρο είχε προτείνει ένα πακέτο λύσης που για πρώτη φορά ελάμβανε υπ’ όψιν τις ενστάσεις της ελληνικής πλευράς να συνδεθούν τα ζητήματα ασφάλειας που προκύπταν με το όνομα Μακεδονία. Το «πακέτο Πινέιρο», όπως έγινε γνωστό, περιελάμβανε: σχέδιο συμφωνίας με το οποίο επιβεβαιώνονταν τα υφιστάμενα σύνορα με την εγγύηση της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, περεταίρω απαλείψεις στο Σύνταγμα της Βόρειας Μακεδονίας αναφορών που η ελληνική πλευρά θεωρούσε ότι υπονοούσαν εδαφικές διεκδικήσεις και σχέδιο επιστολής όπου η Βόρεια Μακεδονία θα αποκήρυσσε

19 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 4 Απριλίου 1992, σελ. 8

20 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 5 Απριλίου 1992, σελ. 7

21 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 8 Απριλίου 1992, σελ. 5

22 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 10 Απριλίου 1992, σελ. 5

ζητήματα μακεδονικής μειονότητας και απορρέοντα από αυτά θέματα εχθρικής προπαγάνδας στο εσωτερικό της Ελλάδας²³

Ο Πινέρο ακόμα πρότεινε αλλαγή του ονόματος με επιθετικό προσδιορισμό, όπου προτεινόταν το «Νέα Μακεδονία».

Οι αντιδράσεις στο Πακέτο Πινέρο ήταν εκ δια μέτρου διαφορετικές από τις δύο πλευρές. Η Βόρεια Μακεδονία αποδέχθηκε το Πακέτο, ενώ στην Ελλάδα συγκλήθηκε Συμβούλιο πολιτικών αρχηγών (13 Απριλίου 1992). Στο ανακοινωθέν που εκδόθηκε αμέσως μετά σημειώνεται: «Η Ελλάδα θα αναγνωρίσει ανεξάρτητο κράτος των Σκοπίων μόνο εάν τηρηθούν και οι τρεις όροι που έθεσε η ΕΟΚ, στις 16 Δεκεμβρίου 1991, με την αυτονόητη διευκρίνιση ότι στο όνομα του κράτους αυτού δεν θα υπάρχει η λέξη Μακεδονία». Την ίδια ημέρα ο Έλληνας πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Μητσοτάκης αποπέμπει τον υπουργό Εξωτερικών Αντώνη Σαμαρά και αναλαμβάνει ο ίδιος το υπουργείο.

Στις 21 Απριλίου 1992 ο Πορτογάλος υπουργός Εξωτερικών Πινέρο διαμήνυσε στον Έλληνα πρωθυπουργό και, πλέον, υπουργό Εξωτερικών, ότι «αν η περί Μακεδονίας απόφαση εξηρτάτο από τη Λισαβόνα και την Αθήνα, δεν θα υπήρχε πρόβλημα. Οι επόμενες κινήσεις μου όμως καθορίζονται από τη γνώμη των μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών και των Ηνωμένων Πολιτειών»²⁴. Στις 22 Απριλίου 1992 ο Αμερικανός Πρόεδρος Τζορτζ Μπους συναντήθηκε με τον προεδρεύοντα στην ΕΚ Πορτογάλο πρωθυπουργό Ανιμπάλ Καβάκο Σίλβα κατά την οποία άσκησε πίεση προς την Κοινότητα για άμεση λύση στο ζήτημα των Σκοπίων.

Πάντως η όποια αμερικανική πρωτοβουλία θα εξελισσόταν αυτό θα γινόταν μετά τις αμερικανικές εκλογές του Νοεμβρίου, καθώς το ελληνοαμερικανικό λόμπι συνέχιζε να πιέζει και η ψήφος των Ελλήνων ομογενών ήταν σημαντική, ενώ οι ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες εμφανίζονταν όλο και πιο άγονες δεδομένου ότι στο τέλος της ημέρας καμία από τις 12 χώρες δεν επιθυμούσε την διατάραξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής της Κοινότητας, έστω κι αν αυτή τελούσε σε αδράνεια. Χαρακτηριστική επ' αυτού είναι η αποστροφή του Βρετανού υπουργού Εξωτερικών Χερτζ κατά την ομιλία του στη Βουλή των Κοινοτήτων την 21^η Μαΐου: «Προς το παρόν η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συζητεί επί της Μακεδονίας, μιας από τις δημοκρατίες της τέως Γιουγκοσλαβίας, και υπάρχει έντονο ενδιαφέρον σε ένα κράτος μέλος γι' αυτό. Είμαι βέβαιος ότι θα ήταν λάθος την παρούσα στιγμή να εξωθήσουμε στην αναγνώριση, με κατά πλειοψηφία ψήφο, της Μακεδονίας υπό το παρόν της όνομα, εναντίον της γεμάτης πάθος αντιδράσεως της Ελλάδος. Η αρχή πρέπει να είναι μία, να

23 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 87-90.

24 *Οπ. αναφ. στο ΤΟ ΒΗΜΑ*, 26 Απριλίου 1992, σελ. 13

συμφωνούμε και να δρούμε μαζί αν μπορούμε, αν όχι τα κράτη μέλη είναι ελεύθερα να δρουν κεχωρισμένα»²⁵.

Μετά τη συνάντηση Μπους – Καβάκο Σίλβα οι ΗΠΑ εξέφρασαν την απογοήτευσή τους για το γεγονός ότι η ελληνική κυβέρνηση εξακολουθεί να παρέχει πολιτική στήριξη στη Σερβία του Μιλόσεβιτς²⁶. Ο Πρόεδρος Κίρο Γκλιγκόροφ σε δηλώσεις του στις 27 Απριλίου 1992 εν όψει του άτυπου Συμβουλίου των υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ ενίσχυσε κι αυτός με τη σειρά του την άποψη αυτή λέγοντας ότι η χώρα του βρισκόταν «υπό την απειλή της Σερβίας και της Ελλάδας». Επιπλέον προειδοποίησε ότι αν δεν αναγνωριστεί η ανεξαρτησία της χώρας του το συντομότερο δυνατόν τότε θα μετατραπεί σε πεδίο σύγκρουσης όπως έγινε στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη²⁷.

Ο Έλληνας πρωθυπουργός την 1^η Μαΐου 1992, μία ημέρα πριν από τη σύγκληση του Συμβουλίου των υπουργών Εξωτερικών της ΕΕ πραγματοποίησε επίσκεψη στο Βελιγράδι, όπου είχε συνάντηση με τον Σέρβο Πρόεδρο Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς. Εκεί πράγματι επιβεβαιώθηκε ότι οι ελληνικές προσπάθειες σύγκλιναν στο να δεχθεί η ΕΚ ότι η «νέα Γιουγκοσλαβία» αποτελεί συνέχεια της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας με τα δικαιώματα και τις διεθνείς υποχρεώσεις που συνεπάγονταν, όπως προωθούσε ο Σέρβος Πρόεδρος. Ο Έλληνας πρωθυπουργός δήλωσε, μάλιστα, από το Βελιγράδι ότι φιλοδοξεί «να βοηθήσει την ΕΟΚ να μην κάνει λάθος» στο ζήτημα της νέας κρατικής υπόστασης της Γιουγκοσλαβίας. Επρόκειτο για ένα γεγονός σε μια σειρά από άλλα παρόμοια, όπου παρ' ότι ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης δήλωνε πως σε κάθε περίπτωση η Ελλάδα θα ακολουθήσει της αποφάσεις της Κοινότητας, αυτό δεν αναιρούσε την διεθνή πεποίθηση πως η Αθήνα διατηρούσε για τον εαυτό της μια διαφορετική, αντιπαραγωγική στάση στη διαμόρφωση της νέας περιφερειακής κατάστασης μετά την πολιτική ασυνέχεια που είχε προκύψει με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβία.

Στις 2 Μαΐου 1992 στην απόφαση του άτυπου Συμβουλίου των Υπουργών Εξωτερικών της ΕΚ στο Γκιμαράες υιοθετείται το Πακέτο Πινέιρο και καταγράφεται πως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και τα κράτη μέλη «είναι διατεθειμένοι να αναγνωρίσουν αυτό το κράτος ως ανεξάρτητο και κυρίαρχο κράτος, μέσα στα υπάρχοντα σύνορά του και υπό όνομα το οποίο μπορεί να είναι αποδεκτό απ' όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη»²⁸. Στο Γκιμαράες, πάντως, το Ηνωμένο Βασίλειο, με την ένθερμη υποστήριξη της Γαλλίας, άνοιξε και το ζήτημα της αναθεώρησης της Κοινοτικής πολιτικής έναντι της Τουρκίας,

25 Οπ. αναφ. στο *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 31 Μαΐου 1992, σελ. 28

26 Οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 23 Απριλίου 1992, σελ. 25

27 Οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 28 Απριλίου 1992, σελ. 8

28 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 94

την ένταξή της στην Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση και την ενεργοποίηση του 4^{ου} χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου²⁹.

Σχολιάζοντας την απόφαση του Γκιμαράες ο Κίρο Γκλιγκόροφ επέμεινε πως δεν επίθετο ζήτημα αλλαγής του ονόματος της χώρας και πως η συγκεκριμένη απόφαση ήταν προϊόν «τελεσιγράφου» της Αθήνας προς τις χώρες της ΕΚ³⁰. Κατά τη συνάντηση που είχε ο Κίρο Γκλιγκόροφ λίγο αργότερα με τον Αμερικανό υπουργό Εξωτερικών Τζέιμς Μπέικερ, του επισήμανε από την πλευρά του τον κίνδυνο αποσταθεροποίησης τόσο της χώρας του, όσο και της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων από τη συνεχιζόμενη αναβολή της αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της Βόρειας Μακεδονίας (Γκλιγκόροφ, 2000).

Σε συνέντευξη Τύπου στις 24 Μαΐου 1992 ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών Μπέικερ αναφέρθηκε στην Ελλάδα επικρίνοντάς την για τις ειδικές σχέσεις της με τη Σερβία: «Χρειάζεται ισχυρή πυγμή. Πρέπει να αφαιρέσουμε κάθε διεθνή αξιοπιστία από τον Μιλόσεβιτς, γι' αυτό πρέπει να απομονωθεί η Σερβία. Η Ευρώπη πρέπει να υιοθετήσει αυστηρές κυρώσεις. Όμως η Ελλάδα και η Γαλλία τάσσονται εναντίον μιας σκληρής γραμμής και ζητούν μόνο την ηθική καταδίκη», δήλωσε³¹.

Η κατάσταση στα Βαλκάνια ανησυχούσε όλοένα και περισσότερο τις ΗΠΑ. Οι πρόσφυγες, μουσουλμάνοι και Κροάτες, από τη Βοσνία και την Ερζεγοβίνη πληθαίνουν συνεχώς, ενώ η Σερβία ετοιμαζόταν για ένοπλη σύγκρουση στο Κοσσυφοπέδιο. Στην ίδια συνέντευξη Τύπου ο Μπέικερ άφησε για πρώτη φορά ανοιχτό το ενδεχόμενο στρατιωτικής επέμβασης στη Σερβία. Σε ερώτηση αν εξετάζουν οι ΗΠΑ μία τέτοια περίπτωση απάντησε πως είναι «πολύ υποθετική», και πρόσθεσε: «Βέβαια είχαμε να αντιμετωπίσουμε πολλά παρόμοια υποθετικά ερωτήματα και πριν από τον πόλεμο στον Κόλπο εναντίον του Ιράκ, το 1991»³². Έξι ημέρες μετά, στις 30 Μαΐου στην απόφαση 757 το Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ με την υπερψήφιση της Ρωσίας και την απουσία της Κίνας, επιβάλλει την άμεση εφαρμογή ολικού εμπορικού,

29 Στα Απομνημονεύματά του ο Κίρο Γκλιγκόροφ παρατηρεί ότι στην Ανακοίνωση των 12 στο Γκιμαράες για πρώτη φορά εμφανίζεται ο όρος «πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας».

30 Οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 7 Μαΐου 1992, σελ. 8

31 Οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 26 Μαΐου 1992, σελ. 71

32 Οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 25 Μαΐου 1992, σελ. 19

αεροπορικού και πετρελαϊκού εμπάργκο στη Σερβία και το Μαυροβούνιο³³.

Στις 23 Ιουνίου 1992 ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Κωνσταντίνος Μητσοτάκης εν όψει της επικείμενης συνεδρίασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στη Λισαβόνα (26-27 Ιουνίου) σε επιστολή του προς τους ηγέτες των υπολοίπων κρατών μελών ζητάει μια ξεκάθαρη στάση ασκώντας περαιτέρω πιέσεις³⁴. Ανάμεσα σε άλλα, αναφέρει: «πρέπει να δράσουμε και να αναλάβουμε την ευθύνη για την επέκταση των συγκρούσεων στα Βαλκάνια που είναι βέβαιο πως θα προκύψει από την αδράνεια και θα εντείνει τις τριβές μεταξύ Ελλάδας και Σκοπίων». Προτείνει την αναγνώριση της Βόρειας Μακεδονίας με όποιο όνομα επιλέξουν που δεν θα περιλαμβάνει το όνομα Μακεδονία, κάνοντας την παραχώρηση εντός της χώρας να επιτρέπεται η χρήση οποιουδήποτε ονόματος και σημειώνει: «οποιαδήποτε άλλη ενέργεια ή περαιτέρω αδράνεια θα επιφέρει ευρύτερες συγκρούσεις στα Βαλκάνια, αστάθεια στην Ελλάδα, ακόμα και δυσαρμονία μέσα στην Κοινότητα». Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας τονίζει ακόμα: «Δεν ξέρω τι θα μπορούσαμε να είχαμε πράξει νωρίτερα για να εμποδίσουμε την αιματοχυσία στη Βόρεια Γιουγκοσλαβία, αλλά γνωρίζω ότι μπορούμε να αποφύγουμε επέκταση προς το Νότο αν ενεργήσουμε τώρα στο ζήτημα των Σκοπίων».

Στη δήλωση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου τέσσερις ημέρες μετά εκφράζεται η πρόθεση του Συμβουλίου να αναγνωρίσει τη χώρα αυτή «υπό μια ονομασία που δεν θα περιλαμβάνει τον όρο Μακεδονία» και αναφέρει πως τα σύνορα της χώρας αυτής «είναι απαραβίαστα και εγγυημένα³⁵».

Η πίεση που άσκησε η Δήλωση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισαβόνας πυροδότησε ραγδαίες εξελίξεις. Ο Κίρο Γκλιγκόροφ στις 28 Ιουνίου 1992 απευθύνθηκε στον εσωτερικό πολυεθνικό πληθυσμό της χώρας προκειμένου να συγκρατήσει τυχόν φυγόκεντρες τάσεις. Η Βουλή της Βόρειας Μακεδονίας στις 3 Ιουλίου 1992 σε ψήφισμά της προειδοποίησε ότι με την απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

33 United Nation, Security Council resolution 757 (1992) [Yugoslavia], 30 May 1992, S/RES/757(1992), διαθέσιμο στο: <https://digitallibrary.un.org/record/142881?ln=en> [ανακτημένο 29 Μαρτίου 2021]

34 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 97-99.

35 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 100-102.

«δημιουργείται ένα προηγούμενο με εξαιρετικά βαριές διεθνείς συνέπειες» (άρθρο 1). Ακόμα στο άρθρο 6 του Ψηφίσματος επαναλαμβάνει τη σύνδεση ανάμεσα στο όνομα της χώρας και στην ίδια την επιβίωσή της: «Η ονομασία Μακεδονία αποτελεί βάση για την ονομασία ενός λαού – του Μακεδονικού λαού, που αποτελεί πλειοψηφία στη Δημοκρατία της Μακεδονίας και με την άρνηση αυτής της ονομασίας γίνεται διάκριση εις βάρος αυτού του λαού και των εθνοτήτων που συμβιώνουν μ' αυτόν. Δε θα υπηρετήσει την επίτευξη ειρηνική και σταθερής συνολικής ανάπτυξης της Δημοκρατίας της Μακεδονίας και τη διατήρηση της κυριαρχίας και ανεξαρτησίας της, που έχει επιτευχθεί με ειρηνικό και δημοκρατικό τρόπο»³⁶.

Στις 7 Ιουλίου 1992 η κυβέρνηση τεχνοκρατών του Νικόλα Κλιούσεφ παραιτήθηκε και ήταν η πρώτη κυβερνητική κρίση που είχε να αντιμετωπίσει το νεοσύστατο κράτος.

Ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών Ντάγκλας Χερντ (το Ηνωμένο Βασίλειο είχε αναλάβει εν τω μεταξύ από την 1^η Ιουλίου 1992 την Προεδρία της ΕΕ) σε επιστολή του προς τον Γκλιγκόροφ προσπαθεί να διασκεδάσει τις εντυπώσεις που προκάλεσε στην Βόρεια Μακεδονία η απόφαση του Συμβουλίου της Λισαβόνας χαρακτηρίζοντάς της ως «βραχυπρόθεσμη πρόταση με την οποία θα μπορούσε να επιτευχθεί πρόοδος και η Κοινότητα θα μπορέσει να συνεχίσει τη σύσφιγξη των πολιτικών και οικονομικών δεσμών με τη Μακεδονία» (Λυγερός, 2008, π. 114).

Στις 30 Ιουλίου 1992 ο Πρόεδρος της χώρας Κίρο Γκλιγκόροφ απέστειλε επιστολή στον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ στην οποία ζητούσε την είσοδο της χώρας του στα Ηνωμένα Έθνη με τη συνταγματική της ονομασία. Στην επιστολή ο Γκλιγκόροφ, αφού πρώτα διαβεβαιώνει ότι έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες της ανεξαρτησίας και κυριαρχίας της χώρας και κοινοποιεί τη δέσμευση της χώρας από τις Αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, τονίζει ότι «η εισδοχή της Δημοκρατίας της Μακεδονίας στα Ηνωμένα Έθνη ως κράτους μέλους θα αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό βήμα προς την ειρηνική επίλυση της κρίσης στην περιοχή της πρώην Γιουγκοσλαβίας»³⁷.

36 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 103-105.

37 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 106-107.

Να σημειωθεί ότι όλο αυτό το διάστημα η αμερικανική πλευρά δεν είχε πάρει ακόμα ξεκάθαρη θέση απέναντι στην Απόφαση της Λισαβόνας. Η συγκεκριμένη Απόφαση ήταν προϊόν της προσπάθειας διατήρησης των εσωτερικών ισορροπιών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και δεν αποτελούσε αυθεντική πρόθεση υποστήριξης των ελληνικών θέσεων όλων των κρατών μελών της, η οποία να απηχούσε και την πρόθεση και των υπόλοιπων βασικών δρώντων του συστήματος.

Τη Δευτέρα 3 Αυγούστου 1992 καταγράφεται μια πρώτη κίνηση μετατόπισης της Νέας Γιουγκοσλαβίας (Σερβία, Μαυροβούνιο) προς την ξεκάθαρη υποστήριξη των θέσεων της Βόρειας Μακεδονίας. Η μετατόπιση αυτή σημειώθηκε ως απότοκη της πίεσης που δέχθηκε το Βελιγράδι τόσο από το εμπάργκο που επέβαλε το Συμβούλιο Ασφαλείας, όσο και από την Απόφαση της Λισαβόνας όπου με την σύμφωνη γνώμη της Ελλάδας έμενε ανοιχτό το ενδεχόμενο για στρατιωτική επέμβαση. Συγκεκριμένα, σε συνάντηση που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στον Πρόεδρο της Βόρειας Μακεδονίας Κίρο Γκλιγκόροφ με τον νέο πρωθυπουργό της Νέας Γιουγκοσλαβίας Μίλαν Πάντιτς στην Αχρίδα, ο δεύτερος δήλωσε την πρόθεση να αναγνωρίσει τη Βόρεια Μακεδονία με το τότε συνταγματικό της όνομα. Από την πλευρά του ο Κίρο Γκλιγκόροφ ανέφερε πως προϋπόθεση να ανταποδώσει και να αναγνωρίσει η Βόρεια Μακεδονία τη Σερβία θα ήταν η εκπλήρωση όλων των προϋποθέσεων που είχαν θέσει «τα Ηνωμένα Έθνη για την άρση των εναντίον της κυρώσεων»³⁸.

Την επόμενη ημέρα, 4 Αυγούστου 1992, η Ρωσία δια του Προέδρου της Μπόρις Γέλτσιν, δηλώνει πρόθεση να αναγνωρίσει κι αυτή με τη σειρά της τη Βόρεια Μακεδονία με το τότε συνταγματικό της όνομα. Σε επίσκεψη του Γέλτσιν στη Σόφια και κατά τη συνέντευξη Τύπου με τον Βούλγαρο Πρόεδρο, ο Ρώσος Πρόεδρος δήλωσε: «απευθύνω έκκληση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα να υποστηρίξει και να αναγνωρίσει τη Δημοκρατία της Μακεδονίας». Και συμπλήρωσε ότι «θα χυθεί λιγότερο αίμα αν αναγνωριστεί η Μακεδονία»³⁹.

Μετά τη ρωσική αναγνώριση ο εκπρόσωπος του γερμανικού υπουργείου Εξωτερικών άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο αναθεώρησης της

38 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 4 Αυγούστου 1992, σελ. 5

39 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 5 Αυγούστου 1992, σελ. 5

Απόφασης της Λισαβόνας χαρακτηρίζοντάς την «θεωρητική δυνατότητα» της βρετανικής Προεδρίας⁴⁰. Να σημειωθεί ότι μέχρι εκείνη τη στιγμή είχαν αναγνωρίσει τη Βόρεια Μακεδονία με το τότε συνταγματικό της όνομα η Βουλγαρία, η Τουρκία, η Σλοβενία, η Κροατία, καθώς και οι Φιλιππίνες και η Λιθουανία.

Ύστερα από την επίσημη αναγνώριση από τη Μόσχα η Άγκυρα έσπευσε να χαιρετίσει την ρωσική πρωτοβουλία. Η Τουρκία όλο εκείνο το διάστημα είχε σπεύσει να εκμεταλλευτεί τις αλλαγές που συντελούνταν στο περιφερειακό σύστημα των Βαλκανίων. Ο Τούρκος υπουργός Εξωτερικών Τσετίν είχε άλλωστε από τις αρχές εκείνου του Αυγούστου δηλώσει πως ίσως χρειαστεί «μια περιορισμένη στρατιωτική επέμβαση» στην περιοχή της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης υπέρ των μουσουλμάνων και κατά των Σέρβων⁴¹.

Εκείνο το καλοκαίρι, στις 11 Αυγούστου 1992 οι αντιδράσεις ολοκληρώνονται από την πλευρά της Βόρειας Μακεδονίας με την καθιέρωση νέας σημαίας με τον Ήλιο της Βεργίνας από τη Βουλή της χώρας.

Έξι ημέρες μετά, στις 5 Αυγούστου 1992, έπειτα από πρωτοβουλία του Προέδρου της Βουλγαρίας Ζέλιου Ζέλιεφ, σε ταξίδι του στη Σόφια ο Πρόεδρος της Ρωσίας Γιέλτσιν ανακοινώνει την αναγνώριση της Βόρειας Μακεδονίας με το συνταγματικό της όνομα και στις 6 Αυγούστου 1992 ο υφυπουργός Εξωτερικών της Ρωσίας Βιτάλι Τσούρκιν με επιστολή του στον Γκλιγκόροφ επισημοποιεί την αναγνώριση. Λίγες ημέρες μετά, στις 12 Αυγούστου 1992, ο Ρώσος υφυπουργός Εξωτερικών επισκέπτεται την Ελλάδα και δηλώνει ότι η αναγνώριση ήταν προαποφασισμένη και πως η Αθήνα ήταν ενήμερη γι' αυτό: «η Ρωσία ήταν ιδιαίτερα ειλικρινής προς την Ελλάδα γιατί ήδη από το Μάιο κατέστησε τις προθέσεις της σαφείς, αλλά σεβόμενη την ελληνική ευαισθησία και τις θέσεις της Κοινότητας αναβάλαμε την απόφαση μας».

Τον ίδιο μήνα (Αύγουστος 1992) οι ΗΠΑ προχωρούν σε διάβημα προς την Ελλάδα στο οποίο διαμαρτύρονταν ότι παραβίαζε το εμπάργκο έναντι της Σερβίας, δια της Βόρειας Μακεδονίας, εν μέσω ενός συνολικού κλίματος διεθνώς που έδειχνε την Ελλάδα για παραβίαση τέτοιων κοινών

40 οπ. αναφ. στο *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 9 Αυγούστου 1992, σελ. 12

41 οπ. αναφ. στο *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 9 Αυγούστου 1992, σελ. 12

αποφάσεων. Η αντίδραση της Αθήνας ήταν η διακοπή της προμήθειας πετρελαίου προς τη Βόρεια Μακεδονία. Τότε η Τουρκία ανακοίνωσε την αποστολή 20.000 τόνους πετρελαιοειδών προς τη Βόρεια Μακεδονία, κάτι που έκανε και η Βουλγαρία. Στις 8 Σεπτεμβρίου εκδίδεται Γενικός Κανονισμός από το Συμβούλιο Υπουργών στο οποίο καθορίζεται η επανάληψη του εμπορίου με τις πρώην Δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, άρα και με τη Βόρεια Μακεδονία, με τον χαρακτηρισμό όμως «έδαφος της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Στις 12 Οκτωβρίου κατά τη συνεδρίαση της Ομάδας Μεσόγειος του Συμβουλίου των Υπουργών προτείνεται από τη Βρετανική Προεδρία η τροποποίηση του Γενικού Κανονισμού της 8^{ης} Σεπτεμβρίου ώστε να γίνονται δεκτά έγγραφα από τη Βόρεια Μακεδονία με το συνταγματικό της όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Η Ελλάδα αρνήθηκε την τροποποίηση, επέμεινε να παραμείνει ο χαρακτηρισμός «έδαφος της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» όπως είχε αποφασίσει το Συμβούλιο των Υπουργών και το θέμα πήγε στη συνεδρίαση του Συμβουλίου στο Μπέρμιγχαμ που πραγματοποιήθηκε στις 21 Οκτωβρίου 1992. Εκεί η Ελλάδα συναίνεσε στην τροποποίηση του εφαρμοστικού κανονισμού στην οποία προβλεπόταν η απάλειψη της απαγόρευσης τα κράτη μέλη να αποδέχονται τελωνειακές σφραγίδες και κυρώσεις με το συνταγματικό όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας», ωστόσο παρέμεινε η αναφορά «έδαφος της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας». Η Βόρεια Μακεδονία αρνήθηκε να συναινέσει σε αυτή την εξέλιξη με αποτέλεσμα το εμπόριο μεταξύ των δύο χωρών να διακοπεί.

Αξίζει να αναφερθούν δύο σημαντικά περιστατικά που σημειώθηκαν στις 26 Αυγούστου 1992 στο περιθώριο της Διάσκεψης του Λονδίνου για τη Γιουγκοσλαβία: α) σε συνέντευξη Τύπου ο Λόρενς Ιγκλμπέργκερ, επικεφαλής της αμερικανικής αντιπροσωπείας ανακοίνωσε ότι η Βόρεια Μακεδονία θα αποκτούσε το καθεστώς της προνομιούχου χώρας σε σχέση με το εμπόριο με τις ΗΠΑ, και β) υπογράφηκε μεταξύ Βόρειας Μακεδονίας και Τουρκίας πρωτόκολλο για τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων (Γκλιγκόροφ, 2000, p. 213).

Σε δηλώσεις του ο υπουργός Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας Ντιένγκο Μαλέσκι ανέφερε ότι έναν ενδεχόμενο οικονομικό αποκλεισμό

από την ΕΟΚ η χώρα του δεν θα μπορούσε να αντέξει και αναγνώρισε ότι θα ήταν δύσκολη μια αναγνώριση της χώρας με το συνταγματικό όνομα δια μέσω της Κοινότητας (Λυγερός, 2008, ρ. 134). Επίσης των Σεπτέμβριο του 1992 στην περιοχή του Κουμάναβο στη Βόρεια Μακεδονία έγιναν κινήσεις από τους Σέρβους της περιοχής που προϋδέαζαν αυτονομηση, με τη διενέργεια άτυπων τοπικών δημοψηφισμάτων, τα οποία επιβάρυναν το πολιτικό κλίμα στη χώρα ακόμα περισσότερο μετά την Απόφαση της Λισαβόνας.

Ο οικονομικός αποκλεισμός που είχε επιβάλλει η Ελλάδα στη Βόρεια Μακεδονία, επιδείνωνε την κατάσταση στη χώρα αυτή. Στις 22 Σεπτεμβρίου 1992 επισκέφτηκαν την Αθήνα οι δύο συμπρόεδροι της Διεθνούς Διάσκεψης της Γενεύης για τη Γιουγκοσλαβία του ΟΗΕ, λόρδος Όουεν και Σάιρους Βανς. Μετά τη συνάντησή τους με τον Έλληνα πρωθυπουργό κατέστησαν σαφές ότι τα Ηνωμένα Έθνη προετοιμάζονται να παράσχουν οικονομική υποστήριξη στη Βόρεια Μακεδονία προκειμένου «να εξαλείψει κάποια από τα οικονομικά προβλήματα». Κάτι τέτοιο θα σήμαινε de facto αναγνώριση του κράτους αυτού από τον ΟΗΕ. Αμέσως μετά τη συνάντηση των δύο πλευρών το ελληνικό υπουργείο Εξωτερικών με ανακοίνωσή του γνωστοποίησε το τέλος του οικονομικού αποκλεισμού της Βόρειας Μακεδονίας⁴², χωρίς όμως ο αποκλεισμός να σταματήσει άμεσα καθώς υπήρξε πρόβλημα με το όνομα που θα αναγράφεται στις σφραγίδες κατά τη διέλευση στα σύνορα των δύο χωρών.

Την επόμενη ημέρα, 23 Σεπτεμβρίου 1992, ο υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Λόρενς Ιγκλεμπέργκερ σχολίασε για πρώτη φορά μετά από τρεις μήνες την απόφαση της Λισαβόνας και με μια σιβυλλική δήλωση κράτησε σαφείς αποστάσεις: «δεν είναι δουλειά των ΗΠΑ να δεχθούν την απόφαση της Λισαβόνας, που είναι απόφαση της ΕΟΚ», είπε⁴³.

Την Πέμπτη 7 Οκτωβρίου 1992 ο υπουργός Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας Μαλένσκι άφησε ανοιχτό το ενδεχόμενο συμβιβασμού με την Ελλάδα, μετά από συνάντηση που είχε με τον απεσταλμένο της βρετανικής Προεδρίας Ο' Νιλ στο πλαίσιο σύνταξης της

42 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 23 Σεπτεμβρίου 1992, σελ. 8

43 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 24 Σεπτεμβρίου 1992, σελ. 7

Έκθεσης Ο' Νιλ, που θα παρέδιδε λίγες εβδομάδες αργότερα⁴⁴. Ο πρέσβης Ρόμπιν Ο' Νιλ εκείνη την εποχή συζητούσε με τις δύο πλευρές το ενδεχόμενο διπλής ονομασίας, σύμφωνα με την Απόφαση της Λισαβόνας⁴⁵. Το ενδεχόμενο αυτό είχε γίνει αποδεκτό από την ελληνική πλευρά και μάλιστα κατά τη ενημέρωση των πολιτικών συντακτών στις 15 Οκτωβρίου 1992, ο Έλληνας κυβερνητικός εκπρόσωπος δήλωσε πως το πρόβλημα δεν είναι «πώς θα αυτοαποκαλούνται τα Σκόπια στο εσωτερικό τους, αλλά με ποια ονομασία θα αναγνωρισθούν από τη διεθνή κοινότητα»⁴⁶.

Παράλληλα, έντονες ήταν και οι διαβουλεύσεις για την επίλυση ενός άλλου προβλήματος της περιοχής, το οποίο προέκυψε με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Στις 3 Σεπτεμβρίου είχε ξεκινήσει η Διεθνής Διάσκεψη για την πρώην Γιουγκοσλαβία στη Γενεύη, υπό την κοινή προεδρία των μεσολαβητών της ΕΕ Λόρδου Όουεν και των ΗΠΑ Σάιρους Βανς. Οι δύο συμπρόεδροι στις 27 Οκτωβρίου κατέθεσαν ένα σχέδιο Συντάγματος για μια νέα Βοσνία, σύμφωνα με το οποίο το νέο κράτος θα έχει αποκεντρωμένο χαρακτήρα με επτά έως δέκα αυτόνομες επαρχίες. Το Σχέδιο Βανς – Όουεν απορρίφθηκε από τον ηγέτη των Σέρβων της Βοσνίας Κάρατζιτς, ο οποίος επέμενε στη διαίρεση του βοσνιακού κράτους βάση εθνικών κριτηρίων.

Την ίδια εποχή, σε ότι αφορά στο Ονοματολογικό, στις 9 Νοεμβρίου διαφάνηκε με ξεκάθαρο τρόπο το κλίμα που επικρατούσε στις ΗΠΑ για το θέμα. Κατά τη συζήτηση στον ΟΟΣΑ για το αίτημα συμμετοχής των Σκοπίων στις εργασίες του Οργανισμού και στην παροχή οικονομικής βοήθειας, ο εκπρόσωπος των ΗΠΑ αποκάλυψε τη χώρα με το τότε συνταγματικό της όνομα, ενώ τάχθηκε υπέρ της αποδοχής των αιτημάτων αποσυνδέοντάς την με την επίλυση του ζητήματος με την Ελλάδα⁴⁷.

Τον Νοέμβριο ο Έλληνας πρωθυπουργός επισκέπτεται τη Βόννη. Λίγο πριν ο εκπρόσωπος του Γερμανικού υπουργείου Εξωτερικών σε μια προσπάθεια να ασκήσει πίεση προς την Ελλάδα είχε δηλώσει ότι πρέπει

44 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 8 Οκτωβρίου 1992, σελ. 7

45 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 13 Οκτωβρίου 1992, σελ. 7

46 οπ. αναφ. στο *ΤΑ ΝΕΑ*, 14 Οκτωβρίου 1992, σελ. 9

47 οπ. αναφ. στο *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 11 Οκτωβρίου 1992, σελ. 20

να αναθεωρηθεί η απόφαση της Λισαβόνας (Λυγερός, 2008, p. 140), ωστόσο την επόμενη ημέρα της συνάντησης Μητσοτάκη – Κολ διευκρινίστηκε πως η Γερμανία δεν θα αναλάβει πρωτοβουλία για να αναθεωρηθεί στην επικείμενη συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Εδιμβούργο. Ο νέος Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Μιχάλης Παπακωνσταντίνου επισκέπτεται την Μόσχα σε μια ανεπιτυχή προσπάθεια να προκαλέσει καθυστέρηση στην τυπική αναγνώριση.

Μέσα σε αυτό το κλίμα, στις 22 Νοεμβρίου δημοσιεύεται στην εφημερίδα Μακεδονία επιστολή του Προέδρου της Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή προς τους ηγέτες των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, λέγοντάς τους: «πληροφορούμαι ότι υπάρχουν στους κόλπους της Κοινότητας ορισμένες ανεξήγητες τάσεις αναθεωρήσεων της αποφάσεως της Λισαβόνας». Σημειώνει πως μια αναθεώρηση της απόφασης της Λισαβόνας, αν συνέβαινε «θα άμβλυνε περεταίρω τη συνοχή της (Κοινότητας) με την αναγνώριση της θεμελιώδους αρχής της αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της και μάλιστα έναντι τρίτων»⁴⁸.

Στην επιστολή προσπαθεί να αποκρούσει τα επιχειρήματα πως η μη αναγνώριση της Βόρειας Μακεδονίας ενείχε τον κίνδυνο αποσταθεροποίησης της ευρύτερης περιοχής και ανάδυσης νέας κρίσης προς το νότιο τμήμα της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Και επισημαίνει πως συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο. Επιγραμματικά σημειώνει πως το επιχείρημα ότι «η αναγνώριση των Σκοπίων μπορεί να εμποδίσει την επέκταση των εχθροπραξιών στο νότο της τέως Γιουγκοσλαβίας» είναι ανεδαφικό, διότι οι αντίστοιχες αναγνωρίσεις σε Κροατία και Σερβία αντί να λύσουν τα προβλήματα, τα περιέπλεξαν. Υπογραμμίζει, δε, πως η επέκταση «των εχθροπραξιών στα Σκόπια» μπορεί να αποτραπεί μόνο με τη «συμμόρφωση των Σκοπίων με την απόφαση της Λισαβόνας» και αυτό διότι «η Ελλάς, εν αντιθέσει προς άλλους γείτονες, είναι η μόνη γειτονική χώρα των Σκοπίων που έχει συμφέρον να διατηρηθεί η ανεξαρτησία και η εδαφική ακεραιότητά τους». Και καταλήγει επισημαίνοντας ότι η απομάκρυνση από την απόφαση της Λισαβόνας «μπορεί να φέρει την Ελλάδα στην ανάγκη, για να προστατεύσει την ασφάλεια και την εθνική

48 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 108-110.

της αξιοπρέπειας, να κλείσει τα σύνορά της, με αποτέλεσμα οδυνηρά για τα Σκόπια και δυσάρεστα για την Ελλάδα και την Κοινότητα».

Στις 3 Δεκεμβρίου του 1992 κατατίθεται η έκθεση του ειδικού απεσταλμένου της Βρετανικής Προεδρίας για το ζήτημα, Πρέσβη Ρόμπιν Ο' Νιλ. Η έκθεση Ο' Νιλ παρουσιάζει ενδιαφέρον, καθώς εκεί αναπτύσσεται μια πολιτική ανάλυση επί του ζητήματος, η οποία όχι μόνο βρίσκεται εντός του πλαισίου του Συμβουλίου της 16^{ης} Δεκεμβρίου 1991, αλλά επιπλέον αποκαλύπτει το πολιτικό σκεπτικό που προσέγγιζαν το ζήτημα οι βασικοί δρώντες, εντός και εκτός ΕΕ. Συγκεκριμένα ο Βρετανός πρέσβης εντοπίζει το ζήτημα ως μια παράμετρος της ευρύτερης κρίσης στην περιοχή των Βαλκανίων μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.

Στις αρχές Δεκεμβρίου του 1992, λίγο πριν τη Σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Εδιμβούργο ο Πρόεδρος της Βόρειας Μακεδονίας Κίρο Γκλιγκόροφ επισκέπτεται το Λονδίνο για συνομιλίες με τον Βρετανό πρωθυπουργό και στέλνει άλλη μία επιστολή στους αρχηγούς των κρατών μελών, όπου εκεί επισημαίνει πως η αναγνώριση της ανεξαρτησίας της Βόρειας Μακεδονίας θα σήμαινε «την έκφραση αναγνώρισης της αρχής της αυτοδιάθεσης για ένα μικρό λαό, όπως και τη στήριξη της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή και αληθινό βήμα αποτροπής ενός νέου Βαλκανικού πολέμου» (Γκλιγκόροφ, 2000, p. 227).

Σε έκθεση του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ Μπούτρος Μπούτρος Γκάλι στις 9 Δεκεμβρίου περιγράφονται με συγκεκριμένο τρόπο οι ανησυχίες της ηγεσίας της Βόρειας Μακεδονίας. Στο αίτημα του Κίρο Γκλιγκόροφ για αποστολή κυανόκρανων του ΟΗΕ στη χώρα περιγραφόταν πως σε περίπτωση στρατιωτικής έντασης στο Κόσοβο, η Αλβανία θα κινητοποιούταν στέλνοντας χερσαίες δυνάμεις εκεί μέσω Βόρειας Αλβανίας λόγω ειδικού δικτύου. Σε μια τέτοια περίπτωση δε θα έμεναν έξω από την εμπόλεμη κατάσταση οι Αλβανοί της Βόρειας Μακεδονίας, με αποτέλεσμα να παρέμβει στη χώρα και ο Γιουγκοσλαβικός Στρατός και να γενικευθεί έτσι η πολεμική σύρραξη⁴⁹.

49 United Nation, Report of the Secretary – General on the Former Yugoslav Republic of Macedonia (1992), 9 December 1992, S/24923 (1992), διαθέσιμο στο: <https://undocs.org/en/S/24923> [ανακτημένο 12 Απριλίου 2021]

Στις 11 Δεκεμβρίου 1992 το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών με το Ψήφισμα 795 εξουσιοδότησε τον Γενικό Γραμματέα Μπούτρος Μπούτρος Γκάλι να εγκαταστήσει προστατευτικές δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών στη Βόρεια Μακεδονία. Στο Ψήφισμα υιοθετούνται οι ανησυχίες για πιθανές εξελίξεις που θα υπονόμειαν την ασφάλεια στη χώρα αυτή⁵⁰. Στο ίδιο πνεύμα, την επόμενη ημέρα στα Συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, γίνεται μεν αναφορά στην απόφαση της Λισαβόνας, αλλά και στην Έκθεση Ο' Νιλ, όμως αποτυπώνεται και η συμφωνία με την διάθεση οικονομικής στήριξης με τη μορφή τεχνικής και ανθρωπιστικής βοήθειας⁵¹. Στις 16 του ίδιου μήνα η Βόρεια Μακεδονία αποστέλλει ξανά αίτημα στα Ηνωμένα Έθνη για την εισδοχή της στον Οργανισμό.

Εκείνη την εποχή μαίνονταν οι μάχες ανάμεσα στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη με τους Βόσνιους Σέρβους να δείχνουν ότι επικρατούν. Σε διεθνές επίπεδο υπήρχε προβληματισμός για το κατά πόσο η εισδοχή των πρώην Γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών στον ΟΗΕ επικουρούσαν πράγματι την προσπάθεια για ειρήνευση στην περιοχή, ή προκαλούσαν τα αντίθετα αποτελέσματα. Χαρακτηριστικές ήταν οι επιστολές του πρώην Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Χαβιέ Περέζ ντε Γκουεγιάρ προς τον Ολλανδό υπουργό Εξωτερικών Βαν ντε Μπρούκ και τον Γερμανό αντικαγκελάριο και υπουργό Εξωτερικών Γκένσερ στις 10 και 14 Ιανουαρίου 1993 αντίστοιχα, όπου τους εξέφραζε την ανησυχία του ότι βιαστικές επιλεκτικές αναγνωρίσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε επέκταση της σύγκρουσης⁵².

Η εκλογή του Μπιλ Κλίντον στις ΗΠΑ έδειχνε ότι θα άλλαζε τα δεδομένα της αμερικανικής στάσης απέναντι στους Σέρβους και, σύμφωνα με τις προεκλογικές διακηρύξεις του, πλέον θα αναζητούνταν

50 United Nation, Security Council resolution 795 (1992), 11 December 1992, S/RES/795(1992), διαθέσιμο στο: [https://undocs.org/S/RES/795\(1992\)](https://undocs.org/S/RES/795(1992)) [ανακτημένο 4 Απριλίου 2021]

51 Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα της Προεδρίας Τμήμα Δ – Εξωτερικές Σχέσεις, 11-12 Δεκεμβρίου 1992, διαθέσιμο στο: https://www.consilium.europa.eu/media/20488/1992_december_-_edinburgh_gr_.pdf [ανακτημένο 4 Απριλίου 2021]

52 Βλ. Cruise, Daniel L. (1993). The Premature Recognition of Bosnia-Herzegovina: Letters from Javier Pérez de Cuéllar. *The Brown Journal of World Affairs*. Vol. 1, No. 1 (Winter 1993-1994), pp. 133-144, διαθέσιμο στο: <https://bjwa.brown.edu/1-1/the-premature-recognition-of-bosnia-herzegovina-letters-from-javier-perez-de-cuellar/>. [ανακτημένο 14 Απριλίου 2021]

νέες, πιο δυναμικές λύσεις. Επιπλέον η επανεκλογή του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς ως Πρόεδρος της Σερβίας αποδείχθηκε ιδιαίτερα κρίσιμη εξέλιξη για τη συνέχεια των πραγμάτων. Η επικράτηση του Σέρβου Προέδρου έφερε πιο κοντά μια στρατιωτική επέμβαση, της οποίας η αλυσιδωτές αντιδράσεις θα έπρεπε να περιοριστούν. Σε επιστολή που επιδόθηκε το βράδυ της 25^{ης} Δεκεμβρίου 1992 στον Σέρβο Πρόεδρο Μιλόσεβιτς και τον αρχηγό των σερβικών στρατιωτικών δυνάμεων Ζίβοτα Πάνιτς, ο απερχόμενος Πρόεδρος των ΗΠΑ Τζορτζ Μπους προειδοποίησε πως αν ξεκινήσουν συγκρούσεις στο Κοσσυφοπέδιο με σερβική υπαιτιότητα, ή αν δεχθεί επίθεση η UNPROFOR στη Βοσνία τότε θα πρέπει να θεωρείται βέβαιη η στρατιωτική παρέμβαση των ΗΠΑ⁵³. Η επιστολή Μπους απεστάλη καθώς οι κυανόκρανοι του ΟΗΕ μετά την απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας έφταναν στο έδαφος της Βόρειας Μακεδονίας. Όπως αποδείχθηκε η αλλαγή στην ηγεσία των ΗΠΑ από τον Πρόεδρο Μπους στον Πρόεδρο Κλίντον δεν επηρέασε ουδόλως τη θέση της χώρας ως προς αυτό το ζήτημα.

Η εκκρεμότητα της εισόδου της Βόρειας Μακεδονίας στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών από την πλευρά του διεθνούς συστήματος θα περιόριζε τη νομιμοποίηση της δυνατότητας κύριων διεθνών δρώντων, όπως οι ΗΠΑ, να παρέμβουν μέσω του Οργανισμού ή του NATO, στην περίπτωση που η στρατιωτική ένταση επεκτεινόταν και ο σερβικό στρατός παρέμβαινε στο Τέτοβο, δηλαδή σε μια περιοχή με έντονο το σερβικό στοιχείο, που όμως θα ήταν έδαφος κράτους μη μέλους του ΟΗΕ.

Το 1993 μπαίνει με διάχυτη αισιοδοξία για τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθώς από την πρώτη του Ιανουαρίου ξεκινά η Ενιαία Αγορά με την ελεύθερη διακίνηση προσώπων, εργαζόμενων, αγαθών και κεφαλαίων, ενώ φαίνεται ότι το κοινό πολιτικό όραμα αποτελεί το επόμενο ζητούμενο. Ωστόσο η κατάσταση στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας ρίχνει τη σκιά της στις αισιόδοξες προοπτικές της χρονιάς. Στις ΗΠΑ πλέον αρχίζει να προσεγγίζουν το ζήτημα της Γιουγκοσλαβίας ως ένα δομικό ζήτημα διεθνούς πολιτικής. Χαρακτηριστικό είναι το υπόμνημα της 13^{ης} Ιανουαρίου του μετέπειτα

53 οπ. αναφ. στο *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 3 Δεκεμβρίου 1993, σελ. 18

βοηθού Υπουργού Εξωτερικών Ριτσαρντ Χόλμπρουκ – ο οποίος θα διαδραμάτιζε αργότερα κομβικό ρόλο στην υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας – προς τον Υπουργό Εξωτερικών Γουόρεν Κρίστοφερ και τον Σύμβουλο Εθνικής Ασφαλείας Τόνυ Λέικ: «Η Βοσνία θα αποτελέσει τη δοκιμή – κλειδί για την αμερικανική πολιτική στην Ευρώπη. (...) Μια συνεχιζόμενη αδράνεια συνεπάγεται μακροπρόθεσμους κινδύνους, οι οποίοι θα επιδράσουν δυσμενώς στις σχέσεις Ηνωμένων Πολιτειών – Ευρώπης, θα αποδυναμώσουν το ΝΑΤΟ, θα αυξήσουν την ένταση σε Ελλάδα και Τουρκία, και θα αποβεί ολέθρια με τη Μόσχα» (Holbrooke, 1998, p. 72)

Από την 1^η Ιανουαρίου 1993 ξεκινάει ένας διεθνής μαραθώνιος όλων των πλευρών προκειμένου να βρεθεί μια συμβιβαστική λύση και στο Ονοματολογικό Ζήτημα. Η Βόρεια Μακεδονία θα πρέπει, έστω με προσωρινή ονομασία, να εισέλθει στους κόλπους του ΟΗΕ. Σε αυτή την προσπάθεια βασικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος καταθέτουν προτάσεις ώστε να αρθεί το διπλωματικό αδιέξοδο. Την πρώτη ημέρα του χρόνου ο Έλληνας πρωθυπουργός συναντάται στη Γενεύη με τον γενικό γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών.

Στο τέλος του 1992 και στις αρχές του 1993 εκδηλώνεται από την πλευρά της Γαλλίας μια προσπάθεια για εξεύρεση λύσης μέσω διεθνούς διαιτητικού οργάνου. Η πρόταση εκδηλώνεται από τον ίδιο τον Πρόεδρο της Γαλλίας Φρανσουά Μιτεράν προς τον Κίρο Γκλιγκόροφ κατά τη συνάντησή τους στο Μέγαρο των Ηλυσίων.

Η πρόταση επαναλαμβάνεται λίγο αργότερα μέσω επιστολών του Γάλλου υπουργού Εξωτερικών Ντυμά στους πρωθυπουργούς των δύο άμεσα ενδιαφερόμενων χωρών. Η συγκεκριμένη πρόταση συνοδευόταν και από μια άλλη πρόταση, την εξέταση μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης που να αφορούσαν τον σεβασμό των συνόρων και απουσία εδαφικών διεκδικήσεων⁵⁴. Η γαλλική πρόταση απορρίπτεται από τα Σκόπια με το σκεπτικό αφ' ενός ότι δεν μπορεί διεθνής διαιτησία να καθορίσει το όνομα μιας χώρας και αφ' ετέρου κάτι τέτοιο θα

54 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 127.

προκαλούσε την αναβολή της εισδοχής της στον ΟΗΕ (Γκλιγκόροφ, 2000, pp. 278-282). Από την πλευρά της η Ελλάδα δέχθηκε να συζητηθεί η γαλλική πρόταση.

Σε συνέχεια της γαλλικής πρότασης στα μέσα Ιανουαρίου 1993 ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ σε συνάντηση με τον πρωθυπουργό της Βόρειας Μακεδονίας του πρότεινε να αναγνωρισθεί η χώρα από τον ΟΗΕ με άλλο όνομα που θα συμφωνηθεί ανάμεσα στον ίδιο τον γενικό γραμματέα και τους συμπροέδρους Βανς και Όουεν. Ένα από τα ονόματα που το πρότεινε ήταν και το «Βόρεια Μακεδονία», κάτι που κι αυτό δεν έγινε αποδεκτό από τον Γκλιγκόροφ (Γκλιγκόροφ, 2000, p. 284).

Η επιδέξια πρόταση Μιτεράν, παρ' ότι απορρίφθηκε, διαμόρφωσε εκ των πραγμάτων ένα διαφορετικό πλαίσιο στη διαπραγμάτευση. Ο Κίρο Γκλιγκόροφ δεν πρόσεξε το blame game και τα Σκόπια εμφανίστηκαν αδιάλλακτα έναντι της Αθήνας, παραμονές της συζήτησης για την εισδοχή τους στον ΟΗΕ. Επιπλέον, για πρώτη φορά με την πρόταση της Γαλλίας συνδεόταν η εισδοχή της Βόρειας Μακεδονίας στον ΟΗΕ με έναν μηχανισμό μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης και προοικονομούσε με αυτόν τον τρόπο το πλαίσιο της συζήτησης στη Νέα Υόρκη. Αυτό δεν προκύπτει από πουθενά ότι έγινε αντιληπτό από την πλευρά του Γκλιγκόροφ εκείνη τη στιγμή και που η ελληνική πλευρά το εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο ώστε η εισδοχή, τελικά, να γίνει υπό όρους (Παπακωνσταντίνου, 1995, p. 260).

Στις 26 Ιανουαρίου 1993, ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής στέλνει επιστολή προς τον νέο Πρόεδρο των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον όπου επαναλαμβάνει την εκτίμηση για επέκταση του πολέμου προς τον νότο σε περίπτωση αναγνώρισης της ανεξαρτησίας της Βόρειας Μακεδονίας με το τότε συνταγματικό της όνομα⁵⁵. Στις 23 Μαρτίου 1993 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ απαντά τονίζοντας πως «οι ΗΠΑ δεν θα επιτρέψουν να απειληθεί η ασφάλεια ενός τόσο στενού συμμάχου του ΝΑΤΟ και φίλου όσο η Ελλάδα από ανεξέλεγκτη βία». Ενώ παράλληλα σημειώνει πως η επίλυση της διαφοράς μεταξύ της Ελλάδας και της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας για την επίσημη ένταξη της τελευταίας στα Ηνωμένα Έθνη θα αποτελούσε

55 Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 31 Ιανουαρίου 1993, σελ. 18

επίσης ένα σημαντικό βήμα στην αντιμετώπιση των κινδύνων από την αστάθεια»⁵⁶.

Στις 25 Ιανουαρίου και στις 3 Φεβρουαρίου αντίστοιχα, η Ελλάδα και η Βόρεια Μακεδονία με μνημόνιο στα Ηνωμένα Έθνη αναπτύσσουν τις θέσεις τους σχετικά με το αίτημα εισδοχής της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας^{57 58}. Και οι δύο πλευρές απέναντι στη διεθνή κοινότητα τονίζουν τα προβλήματα ασφάλειας που θα εγκυμονούνται από την εισδοχή και τη μη εισδοχή.

Συγκεκριμένα από την πλευρά της Ελλάδας επισημάνθηκαν τα εξής:

- Η εισδοχή θα εισαγάγει ένα περαιτέρω στοιχείο αποσταθεροποίησης της Νότιας Βαλκανικής.
- Το ζήτημα περιλαμβανόταν στην ημερήσια διάταξη του Συμβουλίου Ασφαλείας από το 1946 μέχρι το 1950.
- Η επεκτατική προπαγάνδα των Σκοπίων συνεχίζει αμείωτη.
- Το όνομα ενός κράτους αποτελεί σύμβολο και ως εκ τούτου υιοθετώντας το όνομα μιας ευρύτερης περιοχής μέρη της οποίας είναι εδάφη άλλων κρατών, προδίδει εδαφικές βλέψεις.
- Η εισδοχή της χώρας με το τότε συνταγματικό της όνομα θα διαιωνίζε και θα αύξανε την τριβή και την ένταση σε μια ήδη δοκιμαζόμενη περιοχή.

Από την πλευρά της Βόρειας Μακεδονίας επισημάνθηκαν τα εξής:

- Η καθυστέρηση της εισδοχής της χώρας στον ΟΗΕ απειλεί την ειρήνη και τη σταθερότητα στην περιοχή.
- Η Βόρεια Μακεδονία δήλωνε έτοιμη να υπογράψει συμφωνία με την Ελλάδα για εγγυήσεις στα σύνορα.
- Η αλλαγή στο όνομα της χώρας, δεδομένου ότι είναι αντίθετη στη θέληση του λαού, θα αποσταθεροποιούσε την ίδια τη χώρα.

56 Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 28 Μαρτίου 1993, σελ. 21

57 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 129.

58 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 138.

Ο δισταγμός από πλευράς ΕΕ και ΟΗΕ στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας της συγκεκριμένης Δημοκρατίας οδηγεί σε νέο βαλκανικό πόλεμο καθώς αφυπνίζει τα παλιά όνειρα για διαμελισμό της.

Στις 25 Ιανουαρίου 1993 η Βρετανία καταθέτει πρόταση με τρεις εναλλακτικές προσωρινές ονομασίες προκειμένου να συμφωνηθεί η είσοδος της Βόρειας Μακεδονίας στον ΟΗΕ. Μία εξ αυτών είναι και η «πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας».

Έτσι η Βρετανία, η Γαλλία και η Ισπανία προωθούν μαζί ένα σχέδιο ψηφίσματος σύμφωνα με το οποίο η Βόρεια Μακεδονία θα γινόταν δεκτή στον ΟΗΕ με την προσωρινή ονομασία Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, μέχρι να επιλυθεί το ζήτημα του ονόματος σε διεθνή διαιτησία. Την Κοινοτική αυτή πρόταση θα υποστηρίξουν στη συνέχεια και οι ΗΠΑ.

Τελικά θα αποφασιστεί η ανάληψη μιας διαδικασίας εξεύρεσης ονομασίας με την ταυτόχρονη ενεργοποίηση κάποιου μηχανισμού οικοδόμησης μέτρων εμπιστοσύνης. Γι' αυτό τον σκοπό διαμεσολαβητές ανέλαβαν ο πρώην υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Σάιρους Βανς και ο πρώην υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας λόρδος Όουεν.

Η Ελλάδα προκειμένου να δεχθεί την πρόταση καταθέτει μια σειρά προϋποθέσεων για τον μηχανισμό των μέτρων οικοδόμησης εμπιστοσύνης, καθώς και κάποιες παρατηρήσεις για τη διαδικασία εισδοχής, ανάμεσα στις οποίες συμπεριέλαβε και τη μη έπαρση της σημαίας που είχε υιοθετηθεί με τον Ήλιο της Βεργίνας. Σε συνάντηση που είχε ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Μιχάλης Παπακωνσταντίνου με τον γενικό γραμματέα του ΟΗΕ Μπούτρος Μπούτρος Γκάλι επέμεινε επ' αυτού σημειώνοντας πως πρόκειται για κλοπή της ελληνικής ιστορικής κληρονομιάς, η οποία συνιστά «διεθνή παρανομία που οδηγεί ευθέως σε σύγκρουση» (Παπακωνσταντίνου, 1995, p. 312). Τελικά η σημαία δεν υψώθηκε και ο Κίρο Γκλιγκόροφ σχολιάζει επ' αυτού: «γι' αυτή την ενέργεια καμία από τις αρμόδιες υπηρεσίες των Ηνωμένων Εθνών δεν μας είχε ενημερώσει επισήμως και δεν είχαν τη συγκατάθεσή μας» (Γκλιγκόροφ, 2000, p. 257).

Παρά τις αρχικές έντονες αντιδράσεις από πλευράς της Βόρειας Μακεδονίας στην Κοινοτική πρόταση, τελικά και τα δύο μέρη την αποδέχθηκαν.

Η απόφαση 817/1993 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ⁵⁹ αποδείχθηκε μια άσκηση ισορροπίας ανάμεσα στις δύο πλευρές: Εγκρίθηκε η εισδοχή της Βόρειας Μακεδονίας, όχι με το συνταγματικό της όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας», αλλά με το όνομα «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας», το οποίο περιελάμβανε τη λέξη Μακεδονία. Το όνομα προήλθε ύστερα από πρόταση της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ισπανίας. Επιπλέον καταγραφόταν η παρατήρηση ότι υφίσταται πράγματι ζήτημα ασφάλειας το οποίο συνδέεται με το όνομα και γι' αυτό η εισδοχή δεν έγινε δεκτή με το συνταγματικό όνομα του κράτους αυτού: «έχει προκύψει μια διαφορά γύρω από την ονομασία του κράτους, που είναι ανάγκη να επιλυθεί για το συμφέρον της διατήρησης σχέσεων ειρήνης και καλής γειτονίας στην περιοχή». Τέλος, αναφέρθηκε η επίλυση των διαφορών των δύο πλευρών σε συνεργασία με τους Συμπροέδρους της Συντονιστικής Επιτροπής της Διεθνούς Διάσκεψης για την πρώην Γιουγκοσλαβία, και την προώθηση μέτρων ανάπτυξης εμπιστοσύνης.

Στις 8 Απριλίου 1993 με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ η Βόρεια Μακεδονία έγινε το 181^ο μέλος του Οργανισμού⁶⁰.

Συμπεράσματα

Η εμφάνιση της βίας στα Βαλκάνια ως χαρακτηριστικό της διατακτικής αρχής που πλέον ήταν η αναρχία είχε ως αποτέλεσμα τον συμβιβασμό Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας στον ΟΗΕ⁶¹.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου οδήγησε σε αλλαγή στην κατανομή των δυνατοτήτων των δρώντων, η οποία σύμφωνα με τη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής του Waltz επικαθορίζει τη δομή του διεθνούς

⁵⁹ Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 147.

⁶⁰ United Nation, General Assembly – Forty-Seventh Session (1993), 8 April 1993, A/RES/47/225 (1993), διαθέσιμο στο: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/UNMembers%20ARES%2047%20225.pdf> [ανακτημένο 13 Απριλίου 2021]

⁶¹ Με βάση τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν προηγούμενα επιχειρούμε έναν αιτιακό μηχανισμό διεπόμενο από τους νόμους του Waltz.

συστήματος. Η δομική επίδραση που είχε οδηγήσει στη δημιουργία της Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας το 1946⁶² αντικαταστάθηκε με μια άλλη δομική επίδραση. Η νέα δομική επίδραση οδήγησε στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας ως ομοσπονδίας κρατών. Με τη σειρά της η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας σηματοδοτήθηκε από τη μετάβαση των ομόσπονδων γιουγκοσλαβικών κρατών, από ένα ιεραρχημένο σύστημα στην αναρχία. Η απουσία διαχειριστή και η αποτυχία της ΕΕ ως συμμαχίας ευρωπαϊκών κρατών να διατηρήσει τον έλεγχο της κατάστασης επιτάχυνε τη μετάβαση στην αναρχία. Η μετάβαση στην αναρχία συνδέθηκε με την εμφάνιση της βίας στην περιοχή. Η εμφάνιση της βίας προκάλεσε τον φόβο της Ελλάδας για το μέλλον της ελληνικής Μακεδονίας, αλλά και τον φόβο της Βόρειας Μακεδονίας για την ίδια την επιβίωσή της. Ο φόβος της Ελλάδας ενσαρκώθηκε στο ζήτημα της ονομασίας της Βόρειας Μακεδονίας και στα συνακόλουθα θέματα. Η επιβίωση της Βόρειας Μακεδονίας ενσαρκώθηκε επίσης στην ονομασία της. Έτσι γεννήθηκε το Ονοματολογικό Ζήτημα.

Η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας ανέδειξε τη Βόρεια Μακεδονία σε ανεξάρτητο κράτος, δηλαδή έναν εκ των δρώντων του διεθνούς συστήματος. Για να διατηρηθεί ως τέτοιος δρών και να μην κινδυνεύει η επιβίωσή του που αποτελεί τον κύριο στόχο του κάθε κράτους, θα έπρεπε πρωτίστως να αναγνωριστεί από τη διεθνή κοινότητα με την είσοδό της στον ΟΗΕ. Στο σύστημα αυτοβοήθειας που η Βόρεια Μακεδονία είχε εισέλθει, χωρίς ακόμα την παρουσία διαχειριστή, προείχε η άμεση επιβίωσή της και ακολουθούσε η αναγνώριση του συνταγματικού ονόματός της. Από πλευράς διεθνούς συστήματος η επιμονή στο συνταγματικό όνομά της συνεπαγόταν την καθυστέρηση της αναγνώρισης της κρατικής της οντότητας από τον ΟΗΕ και, έτσι, διακινδύνευε την επιβίωσή της. Έτσι η επιλογή να εισέλθει στον ΟΗΕ με μια προσωρινή ονομασία διαφορετική από το συνταγματικό όνομά της αποτέλεσε αναγκαίο επακόλουθο της πίεσης από το διεθνές σύστημα, η

⁶² Το 1946 ιδρύθηκε η Ομοσπονδιακή Λαϊκή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, η οποία μετονομάστηκε σε Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας το 1963. Χάριν εργασίας χρησιμοποιείται ο δεύτερος όρος.

οποία ήταν το αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης και του ανταγωνισμού της με την Ελλάδα.

Από την άλλη πλευρά, την Ελλάδα την αφορούσε η βία που είχε ξεσπάσει στη Γιουγκοσλαβία μετά την κατάρρευσή της. Η βία κινδύνευε άμεσα να επεκταθεί στη Βόρεια Μακεδονία μέχρι τα κοινά σύνορά τους. Ο ανταγωνισμός της Ελλάδας με τη Βόρεια Μακεδονία δομούσαν διαδικασίες και κινδύνους, πέραν των ελληνικών στόχων, που στην πράξη περιόριζαν την ποικιλία της συμπεριφοράς της Ελλάδας. Η ενέργεια της Βόρειας Μακεδονίας να αιτηθεί να ενταχθεί στους κόλπους των Ηνωμένων Εθνών έγινε δεχτεί από το διεθνές σύστημα ως ένα βήμα προς τη σταθεροποίηση των Βαλκανίων. Έτσι δημιουργήθηκε με την Ελλάδα μια προσωρινή ισορροπία ισχύος. Η Ελλάδα διαπραγματεύτηκε την είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας με προσωρινή ονομασία κερδίζοντας χρόνο, γιατί σε διαφορετική περίπτωση θα κλιμάκωνε τον κίνδυνο ανάπτυξης βίας στα σύνορά της και θα αύξανε την πίεση που θα δεχόταν από το διεθνές σύστημα.

Απρίλιος 1993 – Σεπτέμβριος 1995

Μετά την είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στον ΟΗΕ, το ζήτημα μπήκε σε μια νέα φάση. Στο διπλωματικό μέτωπο του Ονοματολογικού τον Απρίλιο του 1993 τεχνικά κλιμάκια της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας εργάζονταν εντατικά στη Νέα Υόρκη για τη διαμόρφωση ενός Συμφώνου Φιλίας, στο πρότυπο του αντίστοιχου Συμφώνου μεταξύ Γερμανίας και Πολωνίας. Κατά τη διαπραγμάτευση το ακανθώδες ζήτημα της ονομασία έμεινε για το τέλος, καθώς ήταν διάχυτο ότι οι δύο πλευρές δύσκολα θα επέρχονταν σε έναν συμβιβασμό. Στις διαπραγματεύσεις εκείνες τέθηκαν αρκετά ζητήματα, πέραν του ονόματος ή της γλώσσα, όπως: μια νέα τροποποίηση της Συντάγματος της Βόρειας Μακεδονίας, τα δικαιώματα διέλευσης σε αμοιβαία βάση μέσω ελληνικών λιμανιών και του εδάφους της Βόρειας Μακεδονίας, η προοπτική κατάργησης θεωρήσεων, η αναγνώριση των πανεπιστημιακών πτυχίων.

Το ενδιαφέρον των ΗΠΑ συνδυαζόταν με μια ενδεχόμενη στρατιωτική επιχείρηση στη Σερβία, όπου προβλεπόταν χρήση του

εδάφους της Βόρειας Μακεδονίας⁶³. Από την πλευρά της Ρωσίας, στο γιουγκοσλαβικό πεδίο τάσσονταν κατά της πολιτικής Μιλόσεβιτς, όπως επίσης και κατά μιας στρατιωτικής επέμβασης. Με αλληπάλληλες δηλώσεις τόσο ο τότε υπουργός Εξωτερικών Αντρέι Κοζίρεφ, όσο και ο υφυπουργός Εξωτερικών Βιτάλι Τσούρκιν καθιστούσαν σαφές ότι δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη για τη συμπεριφορά της σερβικής πλευράς⁶⁴. Ενδεικτικό της ρωσικής στάσης εκείνη την περίοδο ήταν η συμφωνία για κοινή στρατηγική με τις ΗΠΑ, όπως είχε ανακοινωθεί από τους υπουργούς Εξωτερικών των δύο χωρών Γουόρεν Κρίστοφερ και Αντρέι Κοζίρεφ στις 21 Μαΐου 1993⁶⁵. Πάντως η Ελλάδα είχε ενεργό ρόλο στη νατοϊκή επιχείρηση επόπτευσης της απαγόρευσης πτήσεων πάνω από τη Βοσνία, με τη συμμετοχή Ελλήνων πιλότων στα «ιπτάμενα ραντάρ» AWACS⁶⁶.

Στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων όσον αφορά στο όνομα διεφάνη ότι τόσο η Ελλάδα, όσο και η Βόρεια Μακεδονία ήταν, παρά τους ελιγμούς στους οποίους επιδίδονταν, τελικά ανυποχώρητες στο ζήτημα αυτό. Η μεν διεκδικούσε την πλήρη απάλειψη του όρου Μακεδονία στο όνομα και η δε μόνο τον όρο Μακεδονία χωρίς επιθετικό ή άλλο προσδιορισμό. Έτσι απορρίφθηκε και από τους δύο η πρόταση των Συμπροέδρων για Δημοκρατία της Νέας Μακεδονίας ή Δημοκρατία της Μακεδονίας – Σκόπια.

Στο μεταξύ την 1^η και 2^α Μαΐου 1993 έλαβε χώρα στην Αθήνα η Διάσκεψη της Βουλιαγμένης. Το Βελιγράδι είχε μεταπείσει τους Σέρβους της Βοσνίας να συζητήσουν επί της βάσης του σχεδίου Βανς και Όουεν. Η Διάσκεψη της Βουλιαγμένης υπό το πρίσμα της Αθήνας αποτέλεσε μια απόπειρα να ενδυναμώσει το διεθνές κύρος της και να επιβεβαιώσει τη δυνατότητά της να αποτελέσει γέφυρα συνεννόησης μεταξύ των Σέρβων – τόσο του Βελιγραδίου, όσο και της Βοσνίας – και της διεθνούς κοινότητας⁶⁷. Έτσι θα εξορθολόγησε ή και θα προήγαγε τη θέση της στο Ονοματολογικό πρόβλημα, όπου την καθιστούσε παράπλευρο μέρος της γιουγκοσλαβικής κρίσης (Παπακωνσταντίνου, 1995, ρ. 376). Τελικά,

63 Οπ. αναφ. στο *Τα Νέα*, 13 Απριλίου 1993, σελ. 7

64 Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 18 Απριλίου 1993, σελ. 18

65 Οπ. αναφ. στο *Τα Νέα*, 22 Μαΐου 1993, σελ. 55

66 Οπ. αναφ. στο *Τα Νέα*, 13 Απριλίου 1993, σελ. 8

67 Όπ. αναφ. στο *Η Καθημερινή*, 2 Μαΐου 1993, σελ. 1

αναφορικά με το βοσνιακό, κατόπιν ασφυκτικών πιέσεων προς τον Κάρατζιτς, επήλθε μια συμφωνία η οποία αφορούσε κάποιες τροποποιήσεις επί του χάρτη Βανς και Όουεν με ενεργότερο ρόλο των Ηνωμένων Εθνών μετά την κατάπαυση του πυρός, ωστόσο αργότερα απορρίφθηκε και αυτή από το κοινοβούλιο των Σέρβων της Βοσνίας.

Λίγες εβδομάδες αργότερα στις 10 Μαΐου, όταν είχε γίνει ορατή μια νατοϊκή επέμβαση στο Βοσνία, έπειτα το Συμβούλιο Πολιτικών Αρχηγών στην Ελλάδα αποφασίζει να μην υπάρξει ελληνική εμπλοκή καθ' οιοδήποτε τρόπο, ακόμα και αν η επέμβαση ετίθετο υπό την αιγίδα του ΟΗΕ και υπήρχε τουρκική στρατιωτική εμπλοκή⁶⁸.

Την ίδια περίοδο οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις επιβαρύνθηκαν σημαντικά, καθώς η κυβέρνηση των ΗΠΑ κατηγόρησε τον Ελληνοαμερικανό διπλωμάτη του υπουργείου Εξωτερικών των ΗΠΑ Στήβεν Λάλα για κατασκοπεία και απόσπαση απόρρητων εγγράφων τα οποία διοχέτευε σε Έλληνες αξιωματούχους «για τη Μακεδονία και την Τουρκία»⁶⁹.

Στις 14 Μαΐου 1993 οι δύο Συμπρόεδροι Βανς και Όουεν προτείνουν ένα σχέδιο Συμφωνίας για το Ονοματολογικό⁷⁰. Στο σχέδιο αυτό περιλαμβάνεται η αλλαγή του ονόματος της Βόρειας Μακεδονίας από ΠΓΔΜ, που είχε αναγνωρισθεί τότε στον ΟΗΕ, σε *Nova Makedonija*, «για όλες τις επίσημες ανάγκες». Επίσης τα δύο μέρη δεσμεύονται για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας στην περιοχή τους, για την μη επέμβαση στα εσωτερικά ζητήματα του άλλου, αλλά και για την εδαφική ακεραιότητα στη βάση των προϋποθέσεων του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Το σχέδιο Βανς – Όουεν απορρίπτεται με επιστολή στις 29 Μαΐου 1993 του Κίρο Γκλιγκόροφ προς τον γενικό γραμματέα του ΟΗΕ⁷¹. Επίσης είχε απορριφθεί και από την ελληνική πλευρά μέσω του ειδικού απεσταλμένου πρέσβη Γεώργιου Παπούλια στις 27 Μαΐου 1993⁷². Στην επιστολή του Έλληνα ειδικού απεσταλμένου δηλωνόταν και η διάθεση της Ελλάδας για πρώτη φορά να ξεκινήσουν απευθείας

68 Οπ. αναφ. στο *Τα Νέα*, 11 Μαΐου 1993, σελ. 18-19

69 Οπ. αναφ. στο *Τα Νέα*, 6 Μαΐου 1993, σελ. 8

70 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 152.

71 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 162.

72 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 168.

διαπραγματεύσεις. Επρόκειτο για έναν ελιγμό που εξυπηρετούσε και τις δύο πλευρές. Οι πρωθυπουργοί των δύο χωρών Μητσοτάκης και Γκλιγκόροφ είχαν μπροστά τους εκλογικές αναμετρήσεις και αναζητούσαν χρόνο αφ' ενός να προετοιμάσει έκαστος την κοινή γνώμη της χώρας του και αφ' ετέρου να διέλθει την σκόπελο των εκλογών (Παπακωνσταντίνου, 1995, pp. 405-412)⁷³.

Με την απόφαση 845/1993 της 18^{ης} Ιουνίου 1993, το Συμβούλιο Ασφαλείας παρότρυνε τα μέρη να συνεχίσουν τις προσπάθειες για τη διευθέτηση της διαφοράς⁷⁴, θέτοντας ως χρονικό όριο την 48^η Σύνοδο της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού τον ερχόμενο Σεπτέμβριο. Στις 23 Αυγούστου με κοινή δήλωση οι δύο αντιπροσωπείες γνωστοποιούν ότι θα αρχίσουν τις απευθείας συνομιλίες την 28 Σεπτεμβρίου 1993. Στην πραγματικότητα δεν υπήρξε καμία ουσιαστική εξέλιξη διμερώς μέχρι το τέλος του χρόνου, οπότε στις δύο χώρες ολοκληρώθηκαν οι εκλογικές διαδικασίες.

Όσο αναπτύχθηκε κινητικότητα εντός της ΕΕ για την ίδρυση πρεσβειών και σύναψης διπλωματικών σχέσεων με τα Σκόπια, με πρωτοβουλία της Γερμανίας, της Ιταλίας και της Βρετανίας⁷⁵. Ο λόγος που συνέβαινε αυτό ήταν η πεποίθηση που είχε κυριαρχήσει σε ευρωπαϊκές πρωτεύουσες πως πιθανόν η Σερβία να επιχειρούσε κάποιου είδους στρατιωτική ενέργεια στη Βόρεια Μακεδονία επεκτείνοντας τις συγκρούσεις στα Βαλκάνια⁷⁶. Στις 14 Δεκεμβρίου 1993 ο υπουργός Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας Στέβο Τσερβενκόφσκι συναντήθηκε με τον ειδικό μεσολαβητή του ΟΗΕ Σάιρους Βανς στη Νέα Υόρκη. Στη συνάντηση αυτή η πλευρά των Σκοπίων δεσμεύτηκε να εγκαταλείψει τη σημαία με το άστρο της Βεργίνας ως μια κίνηση καλής θέλησης προκειμένου να λάβει το αντάλλαγμα της αναγνώρισης του κράτους από ευρωπαϊκές κυβερνήσεις⁷⁷. Την ίδια ημέρα ο Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Κάρλος Παπούλιας είχε συνάντηση με τον Αμερικανό

73 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 30 Μαΐου 1993, σελ. 20

74 United Nation, Security Council resolution 845 (1993), 18 June 1993, S/RES/845(1993), διαθέσιμο: <http://unscr.com/en/resolutions/845> [ανακτημένο: 16 Απριλίου 2021]

75 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 28 Νοεμβρίου 1993, σελ. 20

76 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 5 Δεκεμβρίου 1993, σελ. 23

77 Οπ. αν. στο *Τα Νέα*, 15 Δεκεμβρίου 1993, σελ. 7

πρέσβη στην Αθήνα Τ. Νάιλς, όπου συζητήθηκε ένα είδος αμερικανικής διαμεσολάβησης πέραν των διεθνών οργανισμών⁷⁸.

Τη επόμενη ημέρα, 15 Δεκεμβρίου 1993, 6 χώρες της ΕΕ ανακοίνωσαν ταυτόχρονα τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων με τη Βόρεια Μακεδονία, δίνοντας έτσι μορφή πολιτικού μηνύματος στην ενέργειά τους. Οι χώρες αυτές ήταν οι: Γερμανία, Γαλλία, Βρετανία, Δανία, Ολλανδία και Ιταλία. Από την πλευρά τους οι ΗΠΑ, μολονότι διατηρούσαν στάση αναμονής στο ζήτημα της αναγνώρισης, όμως υπήρξαν συναντήσεις σε υψηλό πολιτικό επίπεδο: ο υφυπουργός Άμυνας Ουίλιαμ Πέρι επισκέφθηκε τα Σκόπια, ενώ ο υπουργός Εξωτερικών Ουόρεν Κρίστοφερ δέχθηκε τον ομόλογό του από τη Βόρεια Μακεδονία Στέβο Τσεβρενκόφσκι, στην Ουάσιγκτον.

Στις 10 και 11 Ιανουαρίου 1994 λαμβάνει χώρα έκτακτη Σύνοδος του ΝΑΤΟ στις Βρυξέλλες. Η συγκεκριμένη Σύνοδος ήταν η πρώτη μετά το 1991 και έγινε σε ένα πλαίσιο αναζήτησης του ρόλου της Συμμαχίας στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο, ενώ σηματοδότησε τους αμερικανικούς στόχους για διεύρυνση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Παράλληλα, το πρώτο εξάμηνο του 1994 η Ελλάδα ανέλαβε την προεδρία της ΕΕ. Ο Έλληνας Πρωθυπουργός Ανδρέας Παπανδρέου είχε την πρώτη συνάντησή του με τον Αμερικανό πρόεδρο Μπιλ Κλίντον στο πλαίσιο της έκτακτης Συνόδου του ΝΑΤΟ. Εκεί ο Αμερικανός πρόεδρος δήλωσε ότι οι ΗΠΑ δεν επιθυμούν την εμπλοκή της Ελλάδας στην βαλκανική κρίση και ότι ο σκοπός της παρουσίας των αμερικανικών δυνάμεων στη Βόρεια Μακεδονία υπήρξε η μη επέκταση της κρίσης προς το νότο⁷⁹. Στις συναντήσεις Κλίντον – Παπανδρέου η αμερικανική πλευρά ζήτησε μια αναδιαμόρφωση των ελληνικών θέσεων⁸⁰. Μετά το τέλος της Συνόδου του ΝΑΤΟ ο Έλληνας πρωθυπουργός υπογράμμισε τον κίνδυνο Βαλκανικού Πολέμου σε περίπτωση διαμελισμού της Βόρειας Μακεδονίας, άποψη που εξέφρασε και ο Βούλγαρος ομόλογός του την ίδια ημέρα⁸¹. Λίγες ημέρες μετά, στις 17 Ιανουαρίου 1994 η ελληνική

78 Ο.π.

79 Οπ. αν. στο *Τα Νέα*, 12 Ιανουαρίου 1994, σελ. 7

80 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 16 Ιανουαρίου 1994, σελ. 18

81 Οπ. αν. στο *Τα Νέα*, 13 Ιανουαρίου 1994, σελ. 8

πλευρά έδειξε ότι διατίθεται να συμμετέχει σε διμερή διάλογο, εφ' όσον η άλλη πλευρά θα υποχωρούσε σε ζητήματα συμβόλων, συνόρων και συντάγματος⁸². Πάντως το State Department απέστειλε θετική εισήγηση προς τον Λευκό Οίκο για διπλωματική αναγνώριση της Βόρειας Μακεδονίας, προετοιμάζοντας έτσι το έδαφος γι' αυτό που θα ακολουθούσε.

Στις 5 Φεβρουαρίου 1994 εκδηλώνεται αιματηρή επίθεση με δεκάδες νεκρούς και τραυματίες στην υπαίθρια αγορά του πολιορκημένου Σεράγεβο. Αναζωπυρώνονται έτσι οι ανησυχίες της διεθνούς κοινότητας για την κατάσταση στην περιοχή και επανέρχονται οι συζητήσεις για νατοϊκή στρατιωτική παρέμβαση.

Στις 9 Φεβρουαρίου 1994 οι ΗΠΑ αναγνωρίζουν τη Βόρεια Μακεδονία ως Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, προκαλώντας την έντονη αντίδραση της Ελλάδας. Πριν την ανακοίνωση της αναγνώρισης είχε προηγηθεί ανακοίνωση από τον Λευκό Οίκο για την οριστικοποίηση της συνάντησης του Αμερικανού Προέδρου με τον Έλληνα πρωθυπουργό στην Ουάσιγκτον στις 22 Απριλίου 1994⁸³. Οι ΗΠΑ ήταν το τελευταίο μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας που δεν είχε προχωρήσει σε αναγνώριση. Μέχρι εκείνη τη στιγμή περισσότερες από 90 χώρες είχαν αναγνωρίσει τη Βόρεια Μακεδονία με το τότε συνταγματικό της όνομα ή με το όνομα που είχε εισέλθει στον ΟΗΕ⁸⁴.

Στις 16 Φεβρουαρίου 1994 η Ελλάδα προχωρά στην ανακοίνωση του κλεισίματος του ελληνικού προξενείου στα Σκόπια και του λιμανιού της Θεσσαλονίκης. Η ενέργεια αυτή αποτέλεσε πίεση στην πίεση που δέχθηκε η ελληνική πλευρά από την αμερικανική αναγνώριση της Βόρειας Μακεδονίας. Ο τότε ειδικός απεσταλμένος του Αμερικανού Προέδρου Μάθιου Νίμιτς περιγράφει την κατάσταση όπως την είδαν οι ΗΠΑ ως εξής: «Η Ελλάδα δεν επέτρεπε τη διαμετακόμιση εμπορευμάτων. Και αυτό το νέο μικρό κράτος ήταν εύθραυστο, ήταν μόνο μια μικρή δημοκρατία μέσα στη Γιουγκοσλαβία, ήταν πιθανώς το πιο φτωχό μέρος της πρώην Γιουγκοσλαβίας και δεν είχε τα logistics ή την υποδομή ή την ηγεσία ως πούμε της Κροατίας ή της Σλοβενίας ή της

82 Οπ. αν. στο *Τα Νέα*, 18 Ιανουαρίου 1994, σελ. 5

83 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 6 Φεβρουαρίου 1994, σελ. 21

84 Οπ. αν. στο *Τα Νέα*, 11 Φεβρουαρίου 1994, σελ. 8

Σερβίας. Και αφού υπήρχαν διεθνείς κυρώσεις κατά της Σερβίας δεν μπορούσαν να πηγαиноέρχονται ή να στέλνονται αγαθά μέσω της Σερβίας. Εκείνη την εποχή σχεδόν όλοι οι δρόμοι που εξυπηρετούσαν ήταν βόρειοι και νότιοι, είτε μέσω Ελλάδας, είτε μέσω της Σερβίας, και οι δύο ήταν αποκλεισμένοι. Έτσι, δεν υπήρχαν σχεδόν καθόλου δρόμοι για μεταφορά εμπορευμάτων μέσω Βουλγαρίας και σίγουρα όχι μέσω Αλβανίας, δεδομένης της κληρονομιάς του Ψυχρού Πολέμου και του κομμουνιστικού καθεστώτος στη Βουλγαρία και ένα περίεργο είδος απομόνωσης του μαρξιστικό καθεστώτος στην Αλβανία» (Nimetz, 2020).

Στις 18 Φεβρουαρίου ως απάντηση στο ελληνικό αυτό εμπάργκο, η Τουρκία, η Βουλγαρία, η Αλβανία, η Ιταλία και η Βόρεια Μακεδονία συνομολόγησαν κείμενο συμφωνίας για την κατασκευή οδικού και σιδηροδρομικού διαδρόμου. Την ίδια ημέρα οι έξι χώρες της ΕΕ που αναγνώρισαν τη Βόρεια Μακεδονία πραγματοποίησαν ομαδικό διάβημα προς την Ελλάδα διαμαρτυρούμενες για τα ελληνικά μέτρα και εκφράζοντας την ανησυχία ότι η ελληνική ενέργεια αντίκειται στο πνεύμα διαλόγου του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών⁸⁵. Ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία της ΕΕ που εκδηλώθηκε ομαδικό διάβημα από πλευράς ευρωπαϊκών χωρών προς μια άλλη χώρα επίσης κράτους μέλους της ΕΕ. Ο επίτροπος για τις εξωτερικές υποθέσεις της ΕΕ Βαν Ντε Μπρουκ εξέφρασε την ανησυχία του στο πλαίσιο ενημέρωσης των δημοσιογράφων στις 21 Φεβρουαρίου 1994 ότι τα ελληνικά μέτρα θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε περαιτέρω αποσταθεροποίηση τα Βαλκάνια⁸⁶. Ο Βαν Ντε Μπρουκ εκπροσωπώντας την ΕΕ ταξίδεψε στην Αθήνα και τα Σκόπια σε μια προσπάθεια να εκτονωθεί την ένταση και να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την έναρξη του διαλόγου υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Εν τω μεταξύ η ΕΕ ζήτησε από την Ελλάδα νομικές διευκρινήσεις για τις κυρώσεις και στην απάντησή της η Ελλάδα σημείωσε την απειλή που αντιπροσωπεύει η συμπεριφορά των Σκοπίων για τη δημόσια τάξη και εθνική ασφάλεια της Ελλάδας και τη σοβαρή διεθνή ένταση που προκλήθηκε, η οποία αποτελεί απειλή πολέμου⁸⁷. Από την πλευρά της ΕΕ ο Βαν Ντε Μπρουκ επανήλθε με δηλώσεις του

85 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 20 Φεβρουαρίου 1994, σελ. 21

86 Οπ. αν. στο *Τα Νέα*, 22 Φεβρουαρίου 1994, σελ. 8

87 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.*, σελ. 440

λέγοντας ότι θα πρέπει πρώτα να αρθούν τα μέτρα για να ξεκινήσει μετά ο διάλογος, ενώ από την πλευρά των ΗΠΑ ο Γουόρεν Κρίστοφερ μιλώντας στην Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων της Αμερικανικής Βουλής ανέφερε πως δεν είναι «συνετό για τις ΗΠΑ να πιέσουν μια χώρα σαν τη Μακεδονία, που είναι τόσο μικρή και νέα στη διεθνή σκηνή» και συμπλήρωσε ότι «οι αμερικανικές πιέσεις θα ήταν λανθασμένες και θα προκαλούσαν παρεξηγήσεις»⁸⁸. Στο μεταξύ εκείνες τις ημέρες τέσσερις ακόμα χώρες ανακοίνωσαν τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων με τη Βόρεια Μακεδονία: το Βέλγιο, η Ιαπωνία, η Ινδονησία και η Σλοβακία. Στις 28 Φεβρουαρίου 1994 ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών Ντάγκλας Χερτ κατά την επίσκεψή του στην Αθήνα άσκησε πιέσεις για την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων υπογραμμίζοντας το πώς αντιλαμβανόταν η Βρετανία το ζήτημα: «Η Ελλάδα έχει δικαίωμα στην ασφάλεια. Η ασφάλεια εδράζεται πάνω σε βέβαια σύνορα που ο καθένας δέχεται και τα οποία παρέχουν αξιοπιστία. Αυτό πιστεύω ότι είναι η καρδιά του προβλήματος μεταξύ Ελλάδας και πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Μπορούμε να κάνουμε αυτά τα σύνορα σταθερά, έτσι ο καθένας να πιστεύει σε αυτά. Τότε, τα άλλα ζητήματα καθίστανται ευκολότερα για τη λύση τους»⁸⁹.

Στις 10 Μαρτίου 1994 στη Γενεύη ο ειδικός εκπρόσωπος του Γ.Γ. του ΟΗΕ Σάιρους Βανς συναντήθηκε ξεχωριστά με τον υπουργό Εξωτερικών της Ελλάδας Κάρολο Παπούλια και τον υπουργό Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας Στέβο Τσερβενκόφσκι, όπου παρουσιάστηκε ένα κείμενο προσυμφωνίας για την επανέναρξη του διαλόγου.

Στις 18 Μαρτίου 1994 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Μπιλ Κλίντον διορίζει ειδικό απεσταλμένο του στο ζήτημα τον Μάθιου Νίμιτς. Στην ανακοίνωση του Λευκού Οίκου αναφερόταν ότι «θα βοηθά στις προσπάθειες του ΟΗΕ για την επίλυση των διαφορών ανάμεσα στην Ελλάδα και την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας»⁹⁰. Στις 23 Μαρτίου 1994 ο Αμερικανός Πρόεδρος με επιστολή του στον Έλληνα πρωθυπουργό ζητεί λύση του ζητήματος το ταχύτερο δυνατόν, η

88 Οπ. αν. στο *Τα Νέα*, 25 Φεβρουαρίου 1994, σελ. 8-9

89 Οπ. αν. στο *Τα Νέα*, 1 Μαρτίου 1994, σελ. 8-9

90 Οπ. αν. στο *Τα Νέα*, 19 Μαρτίου 1994, σελ. 11

οποία «να είναι δίκαιη και για τις δύο πλευρές»⁹¹. Οι επαφές με τα δύο μέρη κλιμακώνονται από την πλευρά του ΟΗΕ, της ΕΕ και των ΗΠΑ. Στις 29 Μαρτίου 1994 ο ειδικός απεσταλμένος του Αμερικανού Προέδρου Μάθιου Νίμιτς συναντάται στα Σκόπια με την πολιτική ηγεσία της χώρας και στην Αθήνα με την αντίστοιχη πολιτική ηγεσία. Μετά τη συνάντησή του με τον Πρόεδρο Κίρο Γκλιγκόροφ και τον Υπουργό Εξωτερικών Στέβο Τσερβενκόφσκι, ο δεύτερος σε δηλώσεις του αναφέρει ότι «πληροφορηθήκαμε ότι ο κύριος Νίμιτς έχει συνεχή επαφή με τον Σάιρους Βανς»⁹². Κατά την συνάντηση με τον Έλληνα Πρωθυπουργό Ανδρέα Παπανδρέου και τον Υπουργό Εξωτερικών Κάρολο Παπούλια, ο κ. Νίμιτς διαμήνυσε ότι η επικείμενη επίσκεψη του Έλληνα Πρωθυπουργού στον Λευκό Οίκο αποτελεί «χρονικό όριο για την επίτευξη προόδου»⁹³. Ακόμα ο ειδικός απεσταλμένος του Αμερικανού Προέδρου είχε συνάντηση στην Αθήνα την ίδια ημέρα και με τον Επίτροπο της ΕΕ, Βαν ντερ Μπρουκ.

Στις 6 Απριλίου 1994 η Ελλάδα παραπέμπεται από την ΕΕ στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τον εμπορικό αποκλεισμό της Βόρειας Μακεδονίας, απ' όπου αργότερα απαλλάχθηκε. Στις 9 Απριλίου 1994 απορρίπτεται από τους 12 της ΕΕ η αίτηση της Βόρειας Μακεδονίας να ενταχθεί στη Συμφωνία για την Σταθερότητα στην Ευρώπη (Σχέδιο Μπαλαντίρ). Στις 22 Απριλίου 1994 ο Έλληνας Πρωθυπουργός πραγματοποιεί επίσημη επίσκεψη στον Λευκό Οίκο και συναντάται με τον Αμερικανό Πρόεδρο. Ένα από τα κύρια αντικείμενα της συνάντησης αυτής υπήρξε το ζήτημα της ονομασίας της Βόρειας Μακεδονίας. Στη συνάντηση αυτή η πλευρά των ΗΠΑ εκδήλωσε την επιθυμία να ληφθούν εκ νέου πρωτοβουλίες προς επίλυση του προβλήματος⁹⁴. Μέσα στον Μάιο εκείνης της χρονιάς ανακινήθηκαν οι τριγωνικές διαπραγματεύσεις με τη μεσολάβηση του εκπροσώπου του ΟΗΕ Σάιρους Βανς και την επικουρία του εκπροσώπου του Αμερικανού Προέδρου Μάθιου Νίμιτς, χωρίς όμως τελικά κάποιο αποτέλεσμα. Κατά τις διαπραγματεύσεις ενώ οι δύο πλευρές έρχονταν πολύ κοντά σε επιμέρους ζητήματα, η

91 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 27 Μαρτίου 1994, σελ. 21

92 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.* σελ. 446.

93 Οπ. πρ.

94 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 24 Απριλίου 1994, σελ. 22

απροθυμία συμβιβασμού στο ζήτημα του ονόματος εμπόδιζε την επίτευξη συμφωνίας⁹⁵. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αμερικανική πλευρά κατά τις διαπραγματεύσεις επανέφερε το όνομα Βόρεια Μακεδονία⁹⁶. Στις 28 Ιουλίου 1994 οι ΗΠΑ με ρηματική διακοίνωση ενημερώνουν την Ελλάδα ότι στο εξής θα αναγνωρίζουν τα διαβατήρια από τη Βόρεια Μακεδονία χορηγώντας θεωρήσεις με κανονική σφραγίδα⁹⁷.

Σε περιφερειακό επίπεδο εκείνους τους μήνες οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες. Τον Μάιο εκείνης της χρονιάς η Νέα Γιουγκοσλαβία υπό τον Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς απείλησε τους Σερβοβόσνιους να δεχθούν τις προτάσεις του ΟΗΕ και της ΕΕ (Βανς – Όουεν) ειδάλλως θα ελάμβανε οικονομικές κυρώσεις. Μετά την απόρριψη του σχεδίου από τους Σέρβους της Βοσνίας, τον Ιούλιο της ίδιας χρονιάς η Νέα Γιουγκοσλαβία επιβάλλει οικονομικές κυρώσεις εναντίον τους. Η πρωτοβουλία αυτή της Νέας Γιουγκοσλαβίας, δεν έτυχε μόνο της ικανοποίησης της Δύσης, αλλά απόλαυσε και την υποστήριξη της Ρωσίας, απ' όπου έγινε λόγος για «αυτόκλητο κοινοβούλιο του Πάλε»⁹⁸. Εν τω μεταξύ στις 12 Ιουλίου 1994 πραγματοποιήθηκε η πρώτη επίσημη επίσκεψη Αμερικανού Προέδρου στο Βερολίνο, έπειτα από την επανένωση των δύο Γερμανιών. Η ανησυχία των ΗΠΑ για την κατάσταση στη Βοσνία εντεινόταν, επειδή «συνέχιζε να επιδεινώνεται, γεννώντας σοβαρά ερωτηματικά για τη μετά τον Ψυχρό Πόλεμο φύση της δέσμευσης της Αμερικής απέναντι στην Ευρώπη» (Holbrooke, 1998).

Εν τω μεταξύ η Γερμανία την ίδια περίοδο ανέλαβε πρωτοβουλία διαμεσολάβησης μεταξύ των δύο πλευρών, Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας. Η Γερμανία, τόσο σε συνεννόηση με τη Γαλλία, όσο και με τη Βρετανία προτείνουν άρση του ελληνικού βέτο για την ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας στη ΔΑΣΕ και για την επανέναρξη των συνομιλιών. Τον Σεπτέμβριο του 1994 η Ελλάδα διαμηνύει στη Γερμανία μέσω επιστολής του Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών Κάρολου Παπούλια προς τον Γερμανό Υπουργό Εξωτερικών Κλάους Κίνκελ την προσήλωση στη σταθερότητα στην περιοχή. Η Ελλάδα σημειώνει ότι για να διαφυλαχθεί

95 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 15 Μαΐου 1994, σελ. 25

96 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 22 Μαΐου 1994, σελ. 22

97 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 31 Ιουλίου 1994, σελ. 14

98 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 7 Αυγούστου 1994, σελ. 18

η ειρήνη και η ασφάλεια στην περιοχή «πρέπει να διαφύγουμε από το αδιέξοδο στο οποίο είχαν φτάσει οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών»⁹⁹.

Στις 12 Νοεμβρίου 1994 υπογράφεται στα Σκόπια μνημόνιο αμυντικής συνεργασίας μεταξύ ΗΠΑ και Βόρειας Μακεδονίας. Στις 22 Νοεμβρίου 1994 η Ρωσία ανακοινώνει την αναβάθμιση των διπλωματικών σχέσεων της με τη Βόρεια Μακεδονία σε επίπεδο πρεσβειών.

Σε περιφερειακό επίπεδο, εκείνες τις ημέρες εκδηλώθηκε σφοδρή επίθεση των Σέρβων σε κροατικούς και μουσουλμανικούς στόχους στη Δυτική Βοσνία, γεγονός που κατέδειξε ότι ο πόλεμος κλιμακώνεται και ότι η κατάσταση στην ευρύτερη περιοχή χαρακτηρίζεται από ρευστότητα.

Στο τέλος Νοεμβρίου 1994 εκδηλώνεται επίσης και βρετανική πρωτοβουλία, με επιστολή του Βρετανού Υπουργού Εξωτερικών Χερντ προς τις δύο πλευρές, όπου ενθαρρύνονται τα δύο μέρη για την ταχύτερη επίλυση των διαφορών τους¹⁰⁰. Τον Δεκέμβριο, δε, του 1994 ο Μάθιου Νίμιτς συνεχίζει τις διαβουλεύσεις με Αθήνα και τα Σκόπια για το συγκεκριμένο θέμα κάνοντας προπαρασκευαστικές συναντήσεις για τη συνέχεια και πιέζοντας για την άρση του ελληνικού εμπάργκο¹⁰¹. Γίνεται φανερό πως οι ΗΠΑ διαδραματίζουν σταδιακά έναν αναβαθμισμένο ρόλο στο συγκεκριμένο ζήτημα. Παράλληλα στη Σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών του NATO τον Δεκέμβριο του 1994 προαναγγέλλεται ότι εντός του 1995 θα ξεκινήσει διάλογος με τα δυνητικά μέλη του NATO κάτι που καταδείκνυε ότι διαμορφωνόταν ένα συνολικό αμερικανικό σχέδιο για την περιοχή.

Σε ότι αφορά στο Ονοματολογικό Ζήτημα ο Υφυπουργός Εξωτερικών Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ διατηρούσε υπό τον δικό του έλεγχο τις διαβουλεύσεις μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών, της Ελλάδας και της Βόρειας Μακεδονίας. Στις 5 Ιανουαρίου 1995 κατά τη συνάντηση που είχε με τον Έλληνα Υφυπουργό Εξωτερικών Γιάννο Κρανιδιώτη ο Αμερικανός ομολόγός του επιβεβαίωσε ότι η Ουάσιγκτον υποστηρίζει

99 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 4 Σεπτεμβρίου 1994, σελ. 22

100 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 4 Δεκεμβρίου 1994, σελ. 27

101 Οπ. αν. στο *Το Βήμα*, 25 Δεκεμβρίου 1994, σελ. 14

μια λύση τριπλής ονομασίας, την οποία επεξεργάστηκαν ο ειδικός απεσταλμένος του Αμερικανού Προέδρου και ο ειδικός απεσταλμένος του ΓΓ του ΟΗΕ. Στις 8 Ιανουαρίου 1995 ο Αμερικανός Πρόεδρος σε συνέντευξή του στην ελληνική εφημερίδα Καθημερινή αναφέρει σχετικά με το θέμα πως είναι σημαντικό η κάθε πλευρά να αντιμετωπίσει με ευελιξία τις νόμιμες ανησυχίες της άλλης ώστε «να ενισχυθεί η σταθερότητα και οικονομική πρόοδος της περιοχής»¹⁰². Δέκα ημέρες μετά, στις 18 Ιανουαρίου 1995 αντιπροσωπεία του προγράμματος Phare της ΕΕ σε επίσκεψη στα Σκόπια ανακοίνωσε ότι θα ξεκινήσει η παροχή 23 εκ. ECU στη Βόρεια Μακεδονία, πλέον των 85 εκ. ECU που ήδη έχει χορηγήσει¹⁰³.

Στις 17 Μαρτίου 1995 οι δύο πλευρές τελικά αποδέχθηκαν Προσχέδιο Συμφωνίας για την οικοδόμηση μέτρων εμπιστοσύνης, το οποίο παρέλαβαν από τον ειδικό εκπρόσωπο του ΓΓ του ΟΗΕ. Οι αμερικανικές πιέσεις εξελίχθηκαν σε τρία επίπεδα: πρώτον, η Βόρεια Μακεδονία ανέμενε στις αρχές Απριλίου αμερικανική υποστήριξη στο αίτημά της προς το ΔΝΤ για άμεση παροχή οικονομικής βοήθειας, δεύτερον, η Ελλάδα είχε πειστεί να επιτρέψει τη μεταφορά μεγάλης ποσότητας πετρελαίου προς τη Βόρεια Μακεδονία παρά το γεγονός ότι το εμπάργκο ήταν σε ισχύ και, τρίτον, οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να προσφέρουν πολιτική βοήθεια στη Βόρεια Μακεδονία για την αποκλιμάκωση του «αλβανικού προβλήματος» στο εσωτερικό της χώρας αυτής¹⁰⁴. Στις 10 Απριλίου 1995 ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ ενημερώνει του εκπροσώπους της ΕΕ ότι έχει σημειωθεί πρόοδος στις διαπραγματεύσεις¹⁰⁵.

Εν τω μεταξύ στο μέτωπο της Γιουγκοσλαβίας στις 6 Ιουλίου 1995 ο Σερβοβόσνιος στρατηγός Μπλάνιτς απαντά στις επιθέσεις Κροατών και Μουσουλμάνων με τον βομβαρδισμό της Σρεμπρένιτσα. «Την εβδομάδα που ακολούθησε, πραγματοποιήθηκε η μεγαλύτερη μεμονωμένη μαζική δολοφονία στην Ευρώπη μετά τον ΄Β Παγκόσμιο Πόλεμο. (...) Η καταστροφή της Σρεμπρένιτσα κλόνισε συθέμελα τη Δυτική συμμαχία»,

102 Βλ. Βαληνάκης, *οπ. π.* σελ. 470

103 *Οπ. π.* σελ. 477

104 *Οπ. αν.* στο *Το Βήμα*, 19 Μαρτίου 1995, σελ. 24

105 *Οπ. αν.* στο *Το Βήμα*, 16 Απριλίου 1995, σελ. 24

σημειώνει ο Ρίτσαρντ Χόλμπρουκ στα απομνημονεύματά του (Holbrooke, 1998, pp. 112,114). Λίγες εβδομάδες μετά, στις 28 Αυγούστου 1995 σε αγορά του Σεράγεβο ένα βλήμα όλμου από την πλευρά των Σέρβων της Βοσνίας προκαλεί δεκάδες θανάτους, τη στιγμή που είχε εκδηλωθεί μια νέα προσπάθεια αποκλιμάκωσης από τις ΗΠΑ. Σημειώνει σχετικά ο Χόλμπρουκ: «έδειχνε όχι μόνο μια πράξη τρομοκρατίας εναντίον αθώων πολιτών του Σεράγεβο, αλλά ως η άμεση προσβολή προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. (...) το μυαλό μου έτρεχε πίσω στις πολλές αποτυχίες της Δύσης από άποψη άσκησης ηγετικού ρόλου μέσα στα τελευταία μερικά χρόνια και, ήλπιζα – προσευχόμουν – ότι αυτή τη φορά τα πράγματα θα ήταν διαφορετικά» (Holbrooke, 1998, pp. 146-147). Δύο ημέρες μετά ξεκινά «η μεγαλύτερη στρατιωτική δράση στην ιστορία του NATO» (Holbrooke, 1998, p. 160) με την επιχείρηση Deliberate Force κατά των Σέρβων της Βοσνίας. Φαίνεται ότι αυτή η αποφασιστικότητα για την άσκηση πιέσεων, δεν θα αφορούσε μόνο το Βοσνιακό Ζήτημα που θα οδηγούσε στη Συμφωνία του Ντέιτον, αλλά και το Ονοματολογικό Ζήτημα που θα οδηγούσε στην Ενδιάμεση Συμφωνία μόλις δύο εβδομάδες μετά. Άλλωστε, όπως σημειώνει και πάλι ο Χόλμπρουκ «η Ουάσιγκτον και η Δυτική Ευρώπη είχαν τον φόβο ότι η μικρή μεσόγεια χώρα θα ήταν το επόμενο καυτό σημείο στα Βαλκάνια».

Στις 4 Σεπτεμβρίου 1995, ανακοινώνεται από τον Αμερικανό επιτετραμένο Τομ Μίλερ η επανέναρξη των διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας στη Νέα Υόρκη. Η ανακοίνωση έγινε από τον Αμερικανό διπλωμάτη. Παράλληλα το αποτέλεσμα της διαμεσολάβησης εκληφθεί από τις ΗΠΑ ότι έτσι αποδείχθηκαν εκ νέου «δύο κεντρικές αλήθειες που ίσχυαν στην περιοχή: οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν η μόνη χώρα η οποία θα μπορούσε να υποχρεώσει όλες τις πλευρές να βρεθεί μια λύση» (Holbrooke, 1998, p. 200).

Εννέα ημέρες μετά, στις 13 Σεπτεμβρίου 1995 η Ελλάδα και η Βόρεια Μακεδονία υπέγραψαν την λεγόμενη Ενδιάμεση Συμφωνία.

Συμπεράσματα

Η εμπλοκή των ΗΠΑ, ως μοναδικός διαχειριστής του συστήματος, είχε ως αποτέλεσμα την Ενδιάμεση Συμφωνία¹⁰⁶.

Εκείνη την περίοδο είχε αρχίσει πλέον να διαφαίνεται ότι ο κόσμος είχε περάσει σε μια φάση μονοπολικού συστήματος. Ιδίως στα Βαλκάνια η Ρωσία πλέον, όχι μόνο κρατούσε αποστάσεις από την πολιτική Μιλόσεβιτς, αλλά είχε συναινέσει και σε μια κοινή στρατηγική με τις ΗΠΑ. Από την πλευρά της η ΕΕ εμφάνιζε αδυναμία συντονισμού, ενώ καμία ευρωπαϊκή χώρα ξεχωριστά από πλευράς κατανομής δυνατοτήτων δεν επηρέαζε τη νέα δομή του συστήματος. Σχετικά ο Waltz χαρακτηρίζει ως «αδράνεια καθώς η Γιουγκοσλαβία βυθιζόταν στο χάος και ο πόλεμος σηματοδοτούσε ότι η Ευρώπη δεν θα ενεργήσει για να σταματήσει τους πολέμους ακόμη και μεταξύ των κοντινών γειτόνων. Η Δυτική Ευρώπη ήταν ανήμπορη να χαράξει τη δική της εξωτερική και στρατιωτική πολιτική, ακόμα κι όταν ήταν μια οργάνωση έξι ή εννέα κρατών που ζούσαν με τον φόβο της Σοβιετικής Ένωσης. Με λιγότερη πίεση και περισσότερα μέλη, έχει ακόμη λιγότερες ελπίδες πλέον να το κάνει. Μόνο όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες αποφασίζουν σχετικά με μία πολιτική τα Ευρωπαϊκά κράτη είναι σε θέση να την ακολουθήσουν» (Waltz, 2000, ρ. 31).

Μετά την κλιμάκωση των πολεμικών συγκρούσεων οι ΗΠΑ, ως το κράτος με τη μεγαλύτερη ισχύ πλέον στον κόσμο, ανέλαβε διαχειριστής του συστήματος με στόχο την αποκλιμάκωση των προβλημάτων που είχαν ανακύψει από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Οι πολεμικές συγκρούσεις ώθησαν μεγάλες δυνάμεις του συστήματος να ασκήσουν πίεση σταθεροποίησης στο Ονοματολογικό Ζήτημα. Έξι χώρες της ΕΕ σύναψαν διπλωματικές σχέσεις με τη Βόρεια Μακεδονία και οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν την αναγνώρισή της με την προσωρινή ονομασία. Δεδομένου ότι οι αποφάσεις των κρατών λαμβάνονται στην παρουσία των άλλων κρατών και της αλληλεπίδρασης που ασκείται ανάμεσά τους, η Ελλάδα αντιδρώντας ανακοίνωσε την επιβολή του εμπάργκο. Το ελληνικό εμπάργκο προκάλεσε την απειλή για περεταίρω αποσταθεροποίηση των Βαλκανίων. Το ενδεχόμενο περεταίρω αποσταθεροποίησης στα Βαλκάνια ασκούσε πίεση στο διεθνές σύστημα.

¹⁰⁶ Με βάση τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν προηγούμενα επιχειρούμε έναν αιτιακό μηχανισμό διεπόμενο από τους νόμους του Waltz.

Η περισσότερη πίεση που δεχόταν το διεθνές σύστημα αύξανε την αλληλεπίδραση της Ελλάδας με τον μοναδικό διαχειριστή, τις ΗΠΑ. Η αλληλεπίδραση ΗΠΑ και Ελλάδας είχε ως επακόλουθο την άμεση εμπλοκή αμερικανικού παράγοντα στο Ονοματολογικό Ζήτημα, που μοναδικός διαχειριστής ήδη ταύτιζε τα συμφέροντά του με τη σταθερότητα. Η εμπλοκή του διαχειριστή οδήγησε στην αποκατάσταση των διμερών ισορροπιών. Η αποκατάσταση των διμερών ισορροπιών έφερε την αναζήτηση ρυθμίσεων μέσω αμοιβαίας προσαρμογής. Η αμοιβαία προσαρμογή ανάμεσα στις ΗΠΑ, την Ελλάδα και τη Βόρεια Μακεδονία ήταν η Ενδιάμεση Συμφωνία.

Ιούλιος 2003 - Απρίλιος 2008

Από το 1997 και μετά μια νέα εστία πολεμικών συγκρούσεων άνοιξε στο Κοσσυφοπέδιο. Παρά τη Συμφωνία της 13^{ης} Οκτωβρίου 1998 για την απόσυρση σερβικών δυνάμεων από το Κοσσυφοπέδιο, αυτή κατέρρευσε στις αρχές του 1999. Στις 24 Μαρτίου 1999 ξεκίνησαν οι νατοϊκοί βομβαρδισμοί στην περιοχή μέχρι τις αρχές Ιουνίου εκείνης της χρονιάς. Από τον Αύγουστο του 1999 άρχισε η κατασκευή του στρατοπέδου Μπονστιλ στο Κοσσυφοπέδιο, στα σύνορα της Βόρειας Μακεδονίας, το οποίο αποτελεί τη μεγαλύτερη στρατιωτική βάση των ΗΠΑ. Περισσότερο από δύο χρόνια μετά, ύστερα από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, αμερικανικές και βρετανικές δυνάμεις ξεκίνησαν τους βομβαρδισμούς στο Αφγανιστάν, εκτός πλαισίου NATO. Στο σχέδιο του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας», και πάλι εκτός πλαισίου NATO, αμερικανικές και βρετανικές δυνάμεις στις 20 Μαρτίου 2003 ξεκινούν η εισβολή στο Ιράκ, η οποία θα ολοκληρωνόταν στις 9 Απριλίου 2003 με την πτώση της Βαγδάτης.

Σημαντική εκείνη την περίοδο ήταν η επαναφορά της Ρωσίας ως βασικός δρών του συστήματος. Για παράδειγμα, η «Συμμαχία της Σαγκάης» που σύναψε με την Κίνα, το Καζακιστάν, την Κιρκιζία, το Τατζικιστάν και το Ουζμπεκιστάν, αλλά και με το Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας Ρωσίας – ΕΕ κατέδειξαν τις πολιτικές,

οικονομικές και ενεργειακές προοπτικές της Μόσχας ως ξεχωριστός πόλος στη διεθνή πολιτική.

Δύο μήνες μετά την Ενδιάμεση Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας το 1995, υπογράφηκε η Συμφωνία του Ντίετον με την οποία έληξε ο Πόλεμος της Βοσνίας. Κατά την ίδια περίοδο στο Ονοματολογικό Ζήτημα, ενώ οι πολιτικές διαπραγματεύσεις για το όνομα βρίσκονταν ουσιαστικά σε αδιέξοδο, οι δύο χώρες, Ελλάδα και Βόρεια Μακεδονία, ανέπτυξαν πολύ γρήγορα αυξημένες οικονομικές σχέσεις. Τον Αύγουστο του 2001 ξέσπασαν εθνοτικές συγκρούσεις στο εσωτερικό της Βόρειας Μακεδονίας που απείλησαν την ακεραιότητά της και έληξαν με τη Συμφωνία της Αχρίδας. Σημειώνεται ότι οι εθνοτικές συγκρούσεις προκάλεσαν το έντονο ενδιαφέρον και την ανάμειξη της διεθνούς κοινότητας «με πρωταρχικό στόχο τη σταθεροποίηση της κατάστασης στη νεόκοπη δημοκρατία» (Τζιαμπίρης, 2003, π. 284).

Τον Ιούλιο του 2003 οι ΗΠΑ και η Βόρεια Μακεδονία υπέγραψαν Συμφωνία για μη παράδοση στο πλαίσιο του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, όπου η δεύτερη αναφερόταν με το τότε συνταγματικό της όνομα. Ύστερα από ελληνική γραπτή διαμαρτυρία ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Κόλιν Πάουελ απέστειλε επιστολή στις 8 Ιουλίου 2003 στον Έλληνα Υπουργό Εξωτερικών Γιώργο Παπανδρέου όπου τον διαβεβαιώνει ότι ήταν γι' αυτή και μόνο τη συμφωνία¹⁰⁷. Μετά τις ελληνικές εκλογές τον Μάρτιο του 2004 ο νέος πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής επισκέπτεται επισήμως τις ΗΠΑ και στις 20 Μαΐου συναντάται με τον Αμερικανό Πρόεδρο Τζορτζ Μπους¹⁰⁸. Ο τότε πρέσβης της Ελλάδας στην Ουάσιγκτον Γιώργος Σαββαΐδης σε συνέντευξη για τις ανάγκες της παρούσης εργασίας θυμάται ότι στο γεύμα εργασίας ήρθε ερώτημα από τον Πρόεδρο Μπους προς τον Καραμανλή: «Μπορείτε να μας ενημερώσετε κ. πρωθυπουργέ για την κατάσταση των σχέσεών σας με την ΠΓΔΜ;». Ο Έλληνα πρωθυπουργός ενημέρωσε με αρκετή λεπτομέρεια και στο τέλος της ενημέρωσης ο παριστάμενος Υπουργός Εξωτερικών Κόλιν Πάουελ ευχαρίστησε λέγοντας ότι στις ΗΠΑ δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα η συνέχιση της εκκρεμότητας του Ονοματολογικού Ζητήματος, καθώς υπάρχουν μεγάλα αμερικανικά

107 Οπ. αναφ. στο *Τα Νέα*, 6 Νοεμβρίου 2004, σελ. 12

108 Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 20 Μαΐου 2004, σελ. 3

συμφέροντα στα Βαλκάνια, όπως το θέμα του Κοσόβου, του αλβανικού εθνικισμού, τα ζητήματα με τη Σερβία κλπ. Εκεί ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών ζήτησε να κλείσει το ταχύτερο δυνατόν αυτή η εκκρεμότητα. «Ήταν ένα μήνυμα πολύ ισχυρό ότι μετά την υπογραφή αυτής της Συμφωνίας που έγινε σε επίπεδο Πενταγώνου (μεταξύ ΗΠΑ και Βόρειας Μακεδονίας) ήρθε αυτή η προειδοποίηση», σημειώνει ο Έλληνας Πρέσβης (Σαββαΐδης, 2021).

Εν τω μεταξύ τον Ιούλιο του 2004 στη Βόρεια Μακεδονία άνοιξε η συζήτηση για τη διαμόρφωση του νέου νόμου περί αποκέντρωσης, στον οποίον θα εφαρμοζόταν η Συμφωνία της Αχρίδας του 2001. Σύμφωνα με τον νόμο θα διευρύνονταν οι τοπικές εξουσίες της αλβανικής μειονότητας. Ένα τμήμα του πληθυσμού μετά τη συγκέντρωση υπογραφών προκάλεσε δημοψήφισμα με στόχο την αποτροπή της εφαρμογής της Συμφωνίας της Αχρίδας, κάτι που ενδεχομένως να έθετε σε κίνδυνο τη σταθερότητα και την ακεραιότητα του κράτους. Το δημοψήφισμα προσδιορίστηκε για τις 7 Νοεμβρίου 2004.

Στις 23 Σεπτεμβρίου 2004 ο Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας συναντήθηκε με τον Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ στο πλαίσιο της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Εκεί ο Κόλιν Πάουελ βολιδοσκόπησε την ελληνική πλευρά για το ενδεχόμενο αναγνώρισης από τις ΗΠΑ με το τότε συνταγματικό όνομα της Βόρειας Μακεδονίας, ενώ έκανε λόγο για τον κίνδυνο να περιπέσει σε μια κατάσταση «αναρχίας» εξαιτίας των εθνοτικών διαιρέσεων¹⁰⁹.

Στις 11 Οκτωβρίου 2004 οι ΗΠΑ και η Βόρεια Μακεδονία υπογράφουν και άλλη συμφωνία συνεργασίας, αυτή τη φορά για τη μη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, όπου και πάλι αναφέρεται η Βόρεια Μακεδονία με το τότε συνταγματικό της όνομα. Η συμφωνία αυτή ήταν σε αναβαθμισμένο επίπεδο, σε αυτό των Υπουργών Άμυνας. Μάλιστα για την υπογραφή της συμφωνίας επισκέφθηκε τη χώρα ο τότε Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ Ντόναλντ Ραμσφελντ σε μια προσπάθεια υποστήριξης της κυβέρνησης που τασσόταν υπέρ της εφαρμογής της Συμφωνίας της Αχρίδας¹¹⁰. Μέσα σε αυτό το κλίμα κινητικότητας και ανησυχίας για την εξέλιξη του δημοψηφίσματος, στις 22 Οκτωβρίου 2004

109 Οπ. αναφ. στο *Τα Νέα*, 5 Νοεμβρίου 2004, σελ. 8

110 Οπ. αναφ. στο *Τα Νέα*, 6 Νοεμβρίου 2004, σελ. 12

ο τότε Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας Πέτρος Μολυβιάτης πραγματοποιεί επίσκεψη στα Σκόπια¹¹¹. Την 1^η Νοεμβρίου 2004 ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών αποστέλλει επιστολή στον Αμερικανό ομόλογό του, όπου διαμαρτύρεται για την αναφορά του τότε συνταγματικού ονόματος της Βόρειας Μακεδονίας στην τελευταία Συμφωνία ΗΠΑ – Βόρειας Μακεδονίας. Στις 2 Νοεμβρίου 2004 πραγματοποιούνται οι αμερικανικές εκλογές όπου αναδεικνύεται και πάλι Πρόεδρος των ΗΠΑ ο Τζορτζ Μπους. Στις 4 Νοεμβρίου 2004, τρεις ημέρες πριν από το δημοψήφισμα στη Βόρεια Μακεδονία, οι ΗΠΑ αναγνωρίζουν τη Βόρεια Μακεδονία με το τότε συνταγματικό της όνομα. Ήταν μια κίνηση που όπως εξηγήθηκε αποτέλεσε μια προσπάθεια σταθεροποίηση της χώρας και, κατ' επέκταση, της ευρύτερης περιοχής των Βαλκανίων. Συγκεκριμένα ο βοηθός Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Μάθιου Μπράιζα σε συνέντευξή του στο Βήμα της Κυριακής, ανέφερε σχετικά: «Τον Νοέμβριο του 2004 το καυτό ζήτημα ήταν το δημοψήφισμα που επρόκειτο να διοργανωθεί στη χώρα αυτή και υπήρχε η ανησυχία ότι θα μπορούσε να γείρει προς μια κατεύθυνσή η οποία θα υπονόμειε την ενότητά της (...) Αν αντιμετωπίζεις ένα πρόβλημα που είναι τόσο επικίνδυνο όσο αυτό, τότε η μακροχρόνια λύση άλλων προβλημάτων πρέπει να επιτευχθεί σε μακροχρόνιο επίπεδο»¹¹². Σε τηλεφωνική επικοινωνία που είχαν οι Κόλιν Πάουελ και Πέτρος Μολυβιάτης, ο πρώτος διαβεβαίωσε τον δεύτερο ότι η αμερικανική ενέργεια δεν στρέφεται κατά της Ελλάδας.

Παράλληλα από το 2005 και μετά ξεκινά η σύσφιξη των σχέσεων Ελλάδας και Ρωσίας με την επίσκεψη του Ρώσου Προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν στην Αθήνα στην Αθωνική Πολιτεία στις 8 Σεπτεμβρίου 2005. Στις 4 Σεπτεμβρίου 2006 οι ηγέτες της Ελλάδας, της Ρωσίας και της Βουλγαρίας υπέγραψαν Κοινή Διακήρυξη για την ευρύτερη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας. Ένα μήνα μετά επισκέπτεται την Ελλάδα ο Ρώσος πρωθυπουργός Μιχαήλ Φρανκκόφ, ο οποίος σε συνάντηση με τον Έλληνα ομόλογό του Κώστα Καραμανλή συζητούν την σχεδιαζόμενη κατασκευή του αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη. Στις 15 Μαρτίου 2017 η Ελλάδα, η Ρωσία και η Βουλγαρία υπογράφουν στην Αθήνα το

111 Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 23 Οκτωβρίου 2004, σελ. 12

112 Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 13 Απριλίου 2008, σελ. 31

τελικό κείμενο της συμφωνίας για την κατασκευή του αγωγού, στο πλαίσιο συνάντηση των ηγετών των τριών χωρών.

Εν τω μεταξύ από το 2004 και μετά οι διαπραγματεύσεις για το Ονοματολογικό Ζήτημα θα συνεχιστούν μέχρι το 2008 υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών ανάμεσα στις δύο πλευρές χωρίς αποτέλεσμα. «Οι διαπραγματεύσεις με τον Νίμιτς συνεχίζονταν όλο αυτό το διάστημα, χωρίς καμία πίεση από κανέναν. Δεν υπήρχε άμεση ανάγκη αποφάσεων», βεβαιώνει ο τότε πρέσβης της Ελλάδας στις ΗΠΑ και μετέπειτα στο ΝΑΤΟ (Σαββαΐδης, 2021). Την ίδια εποχή διεξάγεται ο χειρισμός μέσα στο ΝΑΤΟ του αιτήματος για ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας, η οποία ήταν ήδη μέλος στη Συνεργασία για την Ειρήνη.

Θα πρέπει να υπογραμμιστεί σε αυτό το σημείο ότι σε διεθνές επίπεδο η Ρωσία με πολύ δυνατό τρόπο είχε στο μεταξύ διακηρύξει τις προθέσεις για το μέλλον. Από τον Φεβρουάριο του 2007 από το βήμα της Διάσκεψης για την Παγκόσμια Ασφάλεια του Μονάχου, ο Ρώσος Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν είχε προιδεάσει με πολύ ηχηρό τρόπο ότι η Ρωσία είναι αποφασισμένη να πιέσει το διεθνές σύστημα σε μια μετάβαση από τον μονοπολικό κόσμο τον σχεδόν μέχρι τότε 30 ετών. Είχε τονίσει πως η Ρωσία θα βρεθεί απέναντι σε ένα «σενάριο ενός μονοπολικού κόσμου, με ένα κέντρο εξουσίας, ένα κέντρο ισχύος, ένα κέντρο λήψης αποφάσεων. Ενός κόσμου με έναν αφέντη, έναν ηγεμόνα»¹¹³.

Τον Φεβρουάριο του 2008 στην επίσκεψη της Ελληνίδας Υπουργού Εξωτερικών Ντόρας Μπακογιάννη στις ΗΠΑ ξεκαθάρισε την ελληνική θέση ότι μέχρι τον Απρίλιο αν δεν λυθεί το θέμα δεν θα υπάρξει απόφαση εισδοχής στο Βουκουρέστι για τη χώρα αυτή. Τον Μάρτιο του 2008 επίσης στη Σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών των κρατών μελών του ΝΑΤΟ στις Βρυξέλλες η ελληνική πλευρά επανέλαβε αυτή τη θέση (Σαββαΐδης, 2021).

Παραμονές της Συνόδου Κορυφής, παρά τις προτάσεις του ειδικού απεσταλμένου του ΓΓ του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς, δεν επιτυγχάνεται σύμπλευση απόψεων μεταξύ των δύο πλευρών με αποτέλεσμα στη

¹¹³ Οπ. Αναφ. στο *Kathimerini.gr*, 18 Φεβρουαρίου 2007. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/world/277895/i-rosia-vgainei-apo-ti-cheimeria-narki/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 27 Δεκεμβρίου 2021].

Σύνοδο του NATO στο Βουκουρέστι να προσέλθουν τα μέρη χωρίς να υπάρχει προοπτική άμεσης λύσης. Στο επίσημο δείπνο της Συνόδου ο Έλληνας πρωθυπουργός ξεκαθάρισε πως η Ελλάδα δεν μπορεί να δεχθεί την ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας στο NATO χωρίς την προηγούμενη επίλυση του Ονοματολογικού Ζητήματος. Την ελληνική θέση υποστήριξαν κι άλλες χώρες, όπως η Γαλλία, η Γερμανία, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ιταλία.

Να σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη Σύνοδος του NATO είχε μια ευρύτατη ατζέντα που περιείχε βαριές υποθέσεις διεθνούς πολιτικής όπως τη διεύρυνση του NATO στα Δυτικά Βαλκάνια, η συμμετοχή της Συμμαχίας στις πολεμικές επιχειρήσεις στο Αφγανιστάν, όπως και η επέκταση της πυραυλικής ασπίδας των ΗΠΑ στην Ευρώπη. Σημαντικές προμηνύονταν οι συζητήσεις σχετικά με την αναβάθμιση της συνεργασίας του NATO με τη Γεωργία και την Ουκρανία.

Μέχρι την έναρξη της Συνόδου, αλλά και κατά τη διάρκειά της, ήταν έντονες οι πιέσεις κυρίως από την αμερικανική πλευρά προς την Ελλάδα, ώστε να συναινέσει στην είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας¹¹⁴. Η Ελλάδα είχε ήδη κάνει ένα βήμα πίσω, αποδεχόμενη ως εθνική θέση τη σύνθετη ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό *erga omnes*. Τελικά στη Σύνοδο η διαφωνία ΗΠΑ με Γερμανία για την Ουκρανία και τη Γεωργία βοήθησε να πέσει το βάρος αλλού και όχι μόνο στην Ελλάδα (Σαββαΐδης, 2021). Καταληκτικά, η Βόρεια Μακεδονία δεν παίρνει πρόσκληση για την είσοδό της στη Συμμαχία

Στο κείμενο των Συμπερασμάτων αναφέρεται: «συμφωνήσαμε ότι μια πρόσκληση στην πΓΔΜ για ένταξη στη Συμμαχία θα δοθεί ευθύς αμέσως μόλις μια αμοιβαία αποδεκτή λύση στο ζήτημα της ονομασίας έχει επιτευχθεί»¹¹⁵. Αργότερα μιλώντας στη Βουλή των Ελλήνων ο Έλληνας πρωθυπουργός αναφερόμενος στο θέμα τόνισε: «θέλουμε λύση που να υπηρετεί την περιφερειακή ασφάλεια, να συμβάλλει στην ενδυνάμωση των διμερών σχέσεων και να οδηγεί τη γειτονική χώρα στις

114 Οπ. αναφ. στο *tovima.gr*, 1 Απριλίου 2008, Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2008/11/25/politics/klima-apomonwsis-tis-elladas-sti-synodo-kalliergoyn-oi-ipa/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 29 Οκτωβρίου 2021].

115 Οπ. αναφ. στο *tovima.gr*, 4 Απριλίου 2008, Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2008/11/25/politics/mi-lysi-mi-prosklisi/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 29 Οκτωβρίου 2021].

ευρωπαϊκές φιλοδοξίες της». Πρόσθεσε, δε, ότι η Ελλάδα επιδιώκει «μια πρακτική, εφαρμόσιμη λύση, που να αντανakλά τις πραγματικότητες της περιοχής». Και υπογράμμισε λέγοντας πως «χρειάζεται λύση που δεν θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως φορέας για ανιστόρητες πολιτικές, δεν θα μπορεί να επιστρατευθεί σαν όχημα στην εξυπηρέτηση εθνικιστικής και αλυτρωτικής λογικής, δεν θα μπορεί να υπηρετεί αντιλήψεις που ανήκουν στο χειρότερο βαλκανικό παρελθόν». (Καραμανλής, 2008).

Συμπεράσματα

Η ασυνέχεια του μονοπολικού συστήματος οδήγησε στη μη επίτευξη συναίνεσης στη Σύνοδο του NATO στο Βουκουρέστι¹¹⁶.

Το διάστημα αυτό το διεθνές σύστημα εισερχόταν σε ασυνέχεια και αμφισβητούταν ο ρόλος των ΗΠΑ ως ο μόνος διαχειριστής. Η Θεωρία Ισορροπίας Ισχύος άλλωστε προέβλεπε ότι η ισορροπία θα αποκατασταθεί – χωρίς να μπορεί να προβλέψει όμως το πότε θα γίνει αυτό. «Ο Τσαρλς Κέγκλεϋ έχει πει, σχετικά, ότι αν ο κόσμος γίνει πολυπολικός για άλλη μια φορά, οι ρεαλιστές θα δικαιωθούν. Σπάνια τα σημάδια δικαίωσης εμφανίζονται τόσο γρήγορα. (...) Η εντελώς αναπόφευκτη μετακίνηση από τη μονοπολικότητα στην πολυπολικότητα λαμβάνει χώρα όχι στην Ευρώπη, αλλά στην Ασία», γράφει το 2000 ο Kenneth N. Waltz (Waltz, 2000, pp. 30,32). Όμως η μετακίνηση αυτή τα επόμενα χρόνια θα ήταν ορατή και στην Ευρώπη.

Η ασυνέχεια στη δομή του διεθνούς συστήματος οδήγησε στην απόφαση των ΗΠΑ για περαιτέρω επέκταση του NATO, μετά τη μεγάλη επέκταση του 2004. Ωστόσο η ασυνέχεια στη δομή του διεθνούς συστήματος οδήγησε, επίσης, κράτη μέλη του NATO να διατηρούν επιφυλάξεις απέναντι στον μέχρι πρότινος διαχειριστή, τις ΗΠΑ. Κράτη όπως η Γερμανία, η Γαλλία και η Ελλάδα εμφανίζονταν πλέον να αντιστέκονται σε πιέσεις του διαχειριστή χωρίς να πληρώνουν κόστος και παράλληλα εκδήλωναν την επιφυλακτικότητά τους στο να προκαλούν

¹¹⁶ Με βάση τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν προηγούμενα επιχειρούμε έναν αιτιακό μηχανισμό διεπόμενο από τους νόμους του Waltz.

την αναδυόμενη Μόσχα. Συγκεκριμένα, ο μέχρι τότε μοναδικός διαχειριστής του συστήματος πίεζε για την επέκταση σε Ουκρανία, Γεωργία και Βόρεια Μακεδονία. Ωστόσο στη Σύνοδο του NATO φάνηκε ότι η πίεση των ΗΠΑ δεν ήταν έκφραση συστημικής πίεσης, αλλά ήταν πίεση στο επίπεδο των μονάδων, δηλαδή στις σχέσεις Ελλάδας – ΗΠΑ. Η μη άσκηση συστημικής πίεσης, κατά την ασυνέχεια του μονοπολικού συστήματος, είχε ως επακόλουθο τον συντονισμό δυνάμεων και, τελικά, μπλοκάρισμα της επέκτασης του NATO στη Βόρεια Μακεδονία (αλλά και τη Γεωργία και την Ουκρανία), πριν από την επίλυση του Ονοματολογικού Ζητήματος. Η αναγνώριση της Βόρειας Μακεδονίας από τις ΗΠΑ το 2004 με το συνταγματικό όνομά της μπορεί να εξασφάλισε τη διμερή ισορροπία ΗΠΑ – Βόρειας Μακεδονίας, όμως διατάραξε τη διμερή ισορροπία ΗΠΑ – Ελλάδα σε αυτό το ζήτημα και δεν σημειώθηκε καμία εξέλιξη τα επόμενα χρόνια για να αποκατασταθεί. Γενικότερα στο Βουκουρέστι είχε διαμορφωθεί μια νέα κατάσταση στο περιβάλλον της δράσης των κρατών με αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να μην καταφέρουν να επιβάλλουν τις θέσεις τους ευρύτερα – και όχι μόνο αναφορικά με το Ονοματολογικό Ζήτημα – έχοντας απέναντι άλλους κρίσιμους δρώντες. Χαρακτηριστικό είναι το σχόλιο του Μάθιου Νίμιτς, 12 χρόνια μετά: «Ειλικρινά εγώ ήμουν ιδιαίτερα έκπληκτος που η Ουάσιγκτον παρουσίασε την είσοδο της χώρας που αποκαλούσαμε ανεπίσημα FYROM στο NATO, χωρίς να έχει εξασφαλίσει την υποστήριξη για τη θέση της από τα άλλα μέλη. Εγώ το εξέλαβα αυτό ως μια πραγματική έκπληξη και μια αποτυχία της αμερικανικής διπλωματίας. Ήταν στο μυαλό μου ένα παράδειγμα υπερβολικής αυτοπεποίθησης από μια υπερδύναμη που είχε συνηθίσει να περνάει το δικό της στα περισσότερα θέματα, ειδικά στο NATO» (Nimetz, 2020).

Απρίλιος 2008 – Μάρτιος 2020

Πέντε μήνες μετά τη Σύνοδο του NATO στο Βουκουρέστι, τον Αύγουστο του 2008, η Ρωσία κατισχύει έναντι της Γεωργίας σε έναν σύντομο πενθήμερο πόλεμο. Έξι χρόνια μετά, το 2014, η Ρωσία

επεμβαίνει στην Ουκρανία σε έναν πόλεμο που καταλήγει στην απόσχιση της Κριμαίας. Τον επόμενο χρόνο, το 2015, στα Συμπεράσματα του Συμβουλίου της ΕΕ διαπιστώνεται ότι «το παγκόσμιο και Ευρωπαϊκό περιβάλλον ασφάλειας έχει αλλάξει δραματικά τα τελευταία έτη»¹¹⁷. Εν τω μεταξύ το ΝΑΤΟ είχε ήδη επεκταθεί το 2009 σε Αλβανία και Κροατία, ενώ μέλος του ΝΑΤΟ έγινε το 2017 το Μαυροβούνιο. Παράλληλα η Κίνα, αναδυόταν ισχυρός διαχειριστής του διεθνούς συστήματος φτάνοντας με την οικονομική ισχύ της μέχρι και τη συγκεκριμένη περιοχή του κόσμου

Το ΝΑΤΟ επιθυμούσε να εντάξει στους κόλπους του τη Βόρεια Μακεδονία και η Βόρεια Μακεδονία να ενταχθεί στους κόλπους του ΝΑΤΟ, αλλά το αγκάθι του Ονοματολογικού Ζητήματος παρέμενε. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με τη σταθερή υποστήριξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από το 2009 προέτρεψε στην έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, ενώ και από την πλευρά της Βόρειας Μακεδονίας αποστέλλοταν συνεχώς το μήνυμα του άμεσου ενδιαφέροντος ένταξης στην ΕΕ. Αλλά και από την πλευρά του ειδικού απεσταλμένου του ΓΓ του ΟΗΕ, Μάθιου Νίμιτς, το 2013 υπογραμμίζοταν σε επίπεδο δηλώσεων το σταθερό ενδιαφέρον αυτό: «οι συνομιλίες στα Ηνωμένα Έθνη δεν μπορούν να ξεκλειδώσουν πόρτες για άλλα φόρα ή οργανισμούς. Προφανώς, υπάρχει ενδιαφέρον στην ΠΓΔΜ να προχωρήσει σε σχέση με την ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Θα ήθελα να επισημάνω ότι αποτελεί στόχο όλης της περιοχής η ένταξη στην ΕΕ και στην Ατλαντική Συμμαχία. Ελπίζω ότι κάποια στιγμή, θα επιλύσουμε το ζήτημα της ονομασίας. Το τι κάνει το ΝΑΤΟ ή η ΕΕ δεν είναι κάτι που μπορούμε να ελέγξουμε ή για το οποίο διαπραγματευόμαστε»¹¹⁸.

Παράλληλα, η Τουρκία εξελισσόταν σε αναθεωρητική δύναμη και οι εντάσεις με την Ελλάδα κλιμακώνονταν σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Η ΕΕ αντιμετώπιζε πολλαπλές οικονομικές κρίσεις στο εσωτερικό της και είχε απομακρυνθεί μερικώς από την ενεργό εμπλοκή

¹¹⁷ Council of the EU, Council conclusions on CSDP, 8947/15 CSDP/PSDC 278 COPS 149 CFSP/PESC 157 POLMIL 60 CIVCOM 84, 18 May 2015. Διαθέσιμο στο: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8971-2015-INIT/en/pdf>

¹¹⁸ Οπ. αναφ. στο tovima.gr, 26 Οκτωβρίου 2013. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2013/10/26/politics/gallia-lypatai-gia-to-adieksodo-stis-synomilies-elladas-pgdm/> [Ανακτήθηκε: 27 Δεκεμβρίου 2021]

της στα Βαλκάνια, ενώ η οικονομική κρίση στην Ελλάδα βρισκόταν στην καρδιά των πολλαπλών αυτών ευρωπαϊκών κρίσεων. Ένα νέο προσφυγικό κύμα δημιούργησε πολιτικές εντάσεις ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ, αλλά και εντός των Βαλκανίων. Στα μέσα της δεκαετίας του 2010 η Βόρεια Μακεδονία έκλεισε τα σύνορά της με την Ελλάδα προκειμένου να ανακόψει τη ροή του προσφυγικού κύματος από το έδαφός της. Σε αυτό το πλαίσιο η Ρωσία, η Τουρκία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα επιδίωκαν την ενίσχυση της επιρροής τους στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων με πυρήνα το σερβικό και μουσουλμανικό στοιχείο, εκμεταλλευόμενα ρήγματα και ασάφειες τόσο στη Βόρεια Μακεδονία, το Μαυροβούνιο και τη Βοσνία. Στο μεταξύ και διεθνικές εντάσεις στα Βαλκάνια επέστρεφαν κατά καιρούς, κυρίως ανάμεσα σε Βόρεια Μακεδονία και Αλβανία, καθώς και ανάμεσα σε Σερβία και Κόσοβο.

Σε ότι αφορά στο Ονοματολογικό Ζήτημα, πιάνοντας το νήμα από την επαύριον της Συνόδου του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι, οι πρώτες αντιδράσεις από πλευράς ΗΠΑ καταδεικνυαν την αποφασιστική επιμονή για την είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στη Βορειοατλαντική Συμμαχία, σημειώνοντας ότι η Ελλάδα δεν έχει να ανησυχεί για πιθανή αλλαγή συνόρων. Ο Αμερικανός αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών Ντάνιελ Φλιντ σε δηλώσεις του προς δημοσιογράφους σημείωσε ότι «ο μακεδονικός λαός και η μακεδονική γλώσσα υπάρχουν, δεν είναι επονομαζόμενοι» και πρόσθεσε ότι η ιστορική επαρχία της Μακεδονίας είναι διαφορετική από τη σημερινή χώρα της «Μακεδονίας» και πως «η κυβέρνηση των Σκοπίων, όπως την αποκαλεί η Ελλάδα, ή της Μακεδονίας, όπως την αποκαλούμε οι Αμερικανοί, δεν εγείρει διεκδικήσεις»¹¹⁹. Την επόμενη ημέρα, ωστόσο, ο αναπληρωτής εκπρόσωπος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ Τομ Κέισι διευκρίνισε ότι «οι ΗΠΑ δεν παρέχουν επίσημη αναγνώριση γλώσσας ή εθνότητας και κάθε συζήτηση περί μακεδονικής γλώσσας δεν πρέπει να έχει καμία συνέπεια στην επίλυση του ζητήματος της ονομασίας μεταξύ Ελλάδας και Μακεδονίας»¹²⁰.

Λίγους μήνες μετά τη Σύνοδο του Βουκουρεστίου, στις 17 Νοεμβρίου 2008, η Βόρεια Μακεδονία προσφεύγει στο Διεθνές

¹¹⁹ Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 8 Απριλίου 2008, σελ. 5

¹²⁰ Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 9 Απριλίου 2008, σελ. 5

Δικαστήριο της Χάγης. Συγχρόνως εκείνη την περίοδο, παρατηρήθηκε κινητικότητα από μια πλευρά του διεθνούς συστήματος για επανέναρξη των διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο άμεσα εμπλεκόμενων πλευρών. Από τις Βρυξέλλες ο Ύπατος Εκπρόσωπος της ΕΕ για την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και πολιτική Ασφαλείας Χαβιέρ Σολάνα προϋδέασε ότι ο ειδικός μεσολαβητής Μάθιου Νίμιτς να καταθέσει νέες προτάσεις άμεσα¹²¹. Ο Αμερικανός Πρέσβης στην Αθήνα Ντάνιελ Σπέκχαρντ εξέφρασε την ενθάρρυνση των ΗΠΑ για «μια σωστή σχέση της Ελλάδας με τον βόρειο γείτονά της»¹²².

Η πρόθεση των ΗΠΑ για άμεση επίλυση του Ζητήματος εκείνη την εποχή ήταν ξεκάθαρη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ταξίδι της μόνιμης αντιπροσώπου των ΗΠΑ στο ΝΑΤΟ Βικτόριας Νούλαντ στα Σκόπια απ' όπου δήλωσε ότι το ζήτημα της ονομασίας «θα πρέπει να επιλυθεί εντός μερικών ημερών ή εβδομάδων και όχι μηνών»¹²³. Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν μπόρεσε να συμβεί, λόγω τόσο μη άμεσων πιέσεων από το διεθνές σύστημα προς όλους τους δρώντες, αλλά και όσο εκλογικών διαδικασιών στη Βόρεια Μακεδονία και τις ΗΠΑ εκείνο το έτος, αλλά και στην Ελλάδα το 2009.

Στο τέλος του 2009 παρουσιάστηκε μια κινητικότητα ξανά, μετά τη συνάντηση των πρωθυπουργών Γιώργου Παπανδρέου και Νίκολα Γκρουέφσκι στις Βρυξέλλες στις 29 Οκτωβρίου 2009, ύστερα από τις εκλογές στην Ελλάδα. Μετά τη συνάντηση αυτή από την ελληνική πλευρά τονίστηκε ότι δεν τίθεται ζήτημα απ' ευθείας διαπραγμάτευσης¹²⁴, ενώ επαφές με τις δύο πλευρές αμέσως μετά είχε και ο ειδικός απεσταλμένος του ΓΓ του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς. Συναντήσεις των δύο πρωθυπουργών επαναλήφθηκαν στις 19 Μαΐου 2010 στο περιθώριο των εργασιών της Συνόδου Κορυφής Ε.Ε. – Λατινικής Αμερικής στη Μαδρίτη, στις 23 Ιουνίου 2010 κατά το γεύμα της Συνόδου Κορυφής των χωρών - μελών της Διαδικασίας Συνεργασίας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (SEECP) στην Κωνσταντινούπολη και στις 24 Μαρτίου 2011 στο περιθώριο του

¹²¹ Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 9 Απριλίου 2008, σελ. 5

¹²² Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 9 Απριλίου 2008, σελ. 5

¹²³ Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 10 Απριλίου 2008, σελ. 14

¹²⁴ Οπ. αναφ. στο *Το Βήμα*, 30 Οκτωβρίου 2009, σελ. 4

Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις Βρυξέλλες, χωρίς κάποια ουσιαστική πρόοδο.

Τον Δεκέμβριο του 2011 το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης εκδίδει απόφαση και διαπίστωσε ότι η Ελλάδα παραβίασε το άρθρο 11 παρ. 1 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, αλλά απέρριψε τα αιτήματα της Βόρειας Μακεδονίας που αφορούσαν στο μέλλον. Ωστόσο η απόφαση του Δικαστηρίου δεν προκάλεσε κατά κανένα τρόπο πιέσεις από το διεθνές σύστημα. Μετά την ανακοίνωση της απόφασης ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ Αντερς Φογκ Ράσμουσεν δήλωσε πως η εξέλιξη αυτή δεν θα επηρεάσει την απόφαση της Συνόδου του Βουκουρεστίου το 2008 τονίζοντας τα εξής: «συμφωνήσαμε ότι θα απευθυνθεί πρόσκληση στην ΠΓΔΜ μόλις εξευρεθεί κοινά αποδεκτή λύση στο θέμα της ονομασίας»¹²⁵. Ενδεικτικό του κλίματος που πλέον επικρατούσε ήταν το γεγονός ότι την ημέρα της έκδοσης της απόφασης του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης στην Ελλάδα βρισκόταν ο τότε Αντιπρόεδρος και μετέπειτα Πρόεδρος των ΗΠΑ Τζο Μπάιντεν, ο οποίος δεν προέβη σε καμία δήλωση πίεσης ύστερα από το γεγονός αυτό. Η διεθνής οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 από τις ΗΠΑ, είχε φτάσει στην ΕΕ με επίκεντρο την Ελλάδα και το ενδιαφέρον του διεθνούς συστήματος για την επίτευξη σταθερότητας είχε αλλάξει τη διάταξη των σημαντικών προς επίλυση ζητημάτων.

Εντούτοις αξίζει να αναφερθεί η άποψη του τότε ειδικού απεσταλμένου του ΓΓ του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς σχετικά με το πώς η δικαστική διαδικασία λειτούργησε ως αφορμή απουσίας αλληλεπίδρασης μεταξύ των άμεσα ενδιαφερόμενων: «Το γεγονός ότι εκκρεμούσε δικαστική υπόθεση έδωσε δικαιολογία στην κυβέρνηση των Σκοπίων να μην διαπραγματευτεί σοβαρά γιατί η υπόθεση εκκρεμούσε, και έδωσε και στην Αθήνα μια δικαιολογία να μην διαπραγματεύεται σοβαρά αφού ο βόρειος γείτονάς τους είχε εμπλακεί σε δικαστική υπόθεση εναντίον της» (Nimetz, 2020).

Στα χρόνια που ακολούθησαν στις διμερείς σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας οι διαπραγματεύσεις είχαν ουσιαστικά εισέλθει σε κατάσταση αδράνειας. Η βαθιά κρίση δημοσίου χρέους στην οποία είχε περιέλθει η Ελλάδα από τις αρχές της δεκαετίας του 2010 και

¹²⁵ Οπ. αναφ. στο [naftemporiki.gr](https://m.naftemporiki.gr/story/312050), 5 Δεκεμβρίου 2011. Διαθέσιμο στο: <https://m.naftemporiki.gr/story/312050> [Ανακτήθηκε: 27 Δεκεμβρίου 2021]

η οποία επηρέαζε άμεσα το ευρωπαϊκό σύστημα δεν δημιουργούσαν εύφορο περιβάλλον συνεννόησης και συμβιβασμού.

Οι βασικοί δρώντες του συστήματος, ΗΠΑ και χώρες της ΕΕ, είχαν σταματήσει να ασκούν πιέσεις, παρά το ενδιαφέρον μερικών για την επέκταση της νατοϊκής συμμαχίας που παρέμενε ζωντανό. Ως προς το ενδιαφέρον αυτό είναι χαρακτηριστικό πως σε επίσκεψη της Ύπατης Εκπροσώπου της ΕΕ για την εξωτερική πολιτική Κάθριν Άστον τον Απρίλιο του 2013 στα Σκόπια χαρακτήρισε «μαύρες τρύπες» την Βόρεια Μακεδονία και το πρόβλημα Σερβίας – Κοσόβου¹²⁶. Υπογραμμίζεται, εντούτοις, ότι σε επίπεδο Βορειοατλαντικής Συμμαχίας το 2015 η κυβέρνηση της Βόρειας Μακεδονίας αποφάσισε τη συμμετοχή της χώρας στη νατοϊκή ειρηνευτική αποστολή (Resolute Support) στο Αφγανιστάν.

Όλο αυτό το διάστημα και ιδίως στα μέσα της δεκαετίας του 2010 η Ρωσία αύξησε την παρουσία και επιρροή της στη Βόρεια Μακεδονία, η Τουρκία διατήρησε στενές σχέσεις, ενώ η επιρροή της Κίνας σε κοινωνικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο δεν θεωρείται τελικά ιδιαίτερα σημαντική, συγκριτικά με άλλες χώρες των Βαλκανίων (Neckev & Nikolovski, 2021).

Η αποκλιμάκωση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα από το 2015 και η αλλαγή των κυβερνήσεων στην Ελλάδα και τη Βόρεια Μακεδονία, το 2015 και το 2017 αντίστοιχα, θα αποδεικνύονταν καθοριστικές για την εξέλιξη του ζητήματος. Ο νέος Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Νίκος Κοτζιάς μετά την ορκωμοσία του συναντάται για πρώτη φορά με τον ομόλογό του Νικολά Ποπόσκι στις 7 Μαρτίου 2015 στο πλαίσιο της άτυπης διάσκεψης των ΥΠΕΞ της ΕΕ στη Ρίγα, όπου του εξέφρασε την επιθυμία για λύση του προβλήματος «με δίκαιο τρόπο, με θετική προοπτική για τις σχέσεις των δύο κρατών και των κοινωνιών μας» (Κοτζιάς, 2020, π. 635). Σε συνέντευξη για τις ανάγκες της παρούσης εργασίας ο πρώην υπουργός Εξωτερικών εξηγεί τη στάση του υπό το πρίσμα της διεθνούς πολιτικής: «Δική μου πολιτική τότε ήταν: πρώτον ότι η Ελλάδα πρέπει να λύσει τα προβλήματα που μπορεί να λύσει με δικές της πρωτοβουλίες για να μπορεί να συγκεντρωθεί και να λύσει τα

¹²⁶ Οπ. αναφ. στο tovima.gr, 17 Απριλίου 2016. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2013/04/17/politics/perigrafiki-kai-xwris-systaseis-i-endiamesi-ekthesi-gia-tin-pgdm/> [Ανακτήθηκε: 27 Δεκεμβρίου 2021]

ζητήματα με την Τουρκία, και δεύτερον ότι πρέπει να τελειώνει με την αρνητική ατζέντα προκειμένου να ασχοληθεί με τη θετική ατζέντα που ήταν το κύριο μοτίβο της εξωτερικής πολιτικής» (Κοτζιάς, 2021). Η συνάντηση των δύο υπουργών Εξωτερικών επαναλήφθηκε περίπου ένα μήνα μετά, στις 7 Απριλίου 2015 στην Ουγγαρία στη Σύνοδο για την Ενέργεια. Οι δύο υπουργοί Εξωτερικών συναντήθηκαν ξανά στις 13 Μαΐου 2015 στην Αττάλεια στο περιθώριο της Διάσκεψης των ΥΠΕΞ του ΝΑΤΟ. Τρεις εβδομάδες αργότερα στις 4 Ιουνίου 2015 ο αντιπρόεδρος της Βόρειας Μακεδονίας Φατμίρ Μπεσίμι επισκέφθηκε την Ελλάδα. Στις 24 Ιουνίου 2015 πρώτη φορά Έλληνας υπουργός Εξωτερικών επισκέφθηκε τη Βόρεια Μακεδονία επίσημα. Τον Ιούλιο της ίδιας χρονιάς η Γερμανίδα Καγκελάριος Άνγκελα Μέρκελ εξαίρεσε τη Βόρεια Μακεδονία από ταξίδι της στα Δυτικά Βαλκάνια, κάτι που ερμηνεύτηκε ως συνέχεια των γερμανικών πιέσεων που οδήγησαν στην αφαίρεση από τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ιουνίου της ευρωπαϊκής προοπτικής της χώρας αυτής¹²⁷.

Πέντε μήνες μετά, στις 7 Δεκεμβρίου 2015 ο υπουργός Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας ανταπέδωσε την επίσκεψη και ταξίδεψε στην Ελλάδα. Εν τω μεταξύ έπειτα από ενέργειες του τότε Έλληνα Υπουργού Εξωτερικών πέντε κράτη μέλη της ΕΕ αποχώρησαν από την λεγόμενη «Ομάδα Φίλων της Μακεδονίας», στις 3 Νοεμβρίου 2015. Λίγες ημέρες μετά, για πρώτη φορά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν εισηγήθηκε την έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων της ΕΕ με τη Βόρεια Μακεδονία, αλλά και αργότερα ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου εμφανίστηκε να κάνει συστάσεις προς την ορθή χρήση του όρου «Μακεδονία», ενώ στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ υπήρξε η δέσμευση να λαμβάνονται υπ' όψιν οι ελληνικές παραστάσεις σε ότι αφορά στον αλυτρωτισμό κατά τις επισκέψεις αντιπροσωπειών στη Βόρεια Μακεδονία (Κοτζιάς, 2020, pp. 643-644). Μέχρι τις 22 Σεπτεμβρίου 2016 πύκνωσαν οι συναντήσεις μεταξύ των Υπουργών Εξωτερικών Κοτζιά και Ποπόσκι, χωρίς ουσιαστικά να συζητείται το Ονοματολογικό Ζήτημα σε βάθος. Ωστόσο προωθήθηκαν Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης ανάμεσα στις δύο

¹²⁷ Οπ. Αναφ. στο tovima.gr, 9 Ιουλίου 2015. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2015/07/09/world/merkel-eksairese-apo-tin-periodeia-tis-tin-pgdm/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 15 Οκτωβρίου 2021].

πλευρές και απεστάλη ένα μήνυμα σε τρίτους πως υπάρχει βούληση τουλάχιστον από τη μία πλευρά για επίλυση του ζητήματος, ενώ καλλιεργήθηκαν συστηματικά από την πλευρά της Αθήνας σχέσεις με πολιτικές δυνάμεις που στη συνέχεια θα διαδραμάτιζαν ρόλο στο Ζήτημα.

Μια σειρά από εσωτερικές εξελίξεις (εκλογές, πολιτική αστάθεια) στη Βόρεια Μακεδονία δεν επέτρεψαν περεταίρω συζητήσεις μέχρι τις 31 Μαΐου του 2017, οπότε άλλαξε η κυβέρνηση στη Βόρεια Μακεδονία και πρωθυπουργός αναδείχθηκε ο Ζόραν Ζάεφ, ενώ υπουργός Εξωτερικών ο Νικόλας Δημητρώφ. Από εκεί και πέρα ο ειδικός απεσταλμένος του ΓΓ του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς εργαζόταν από την πλευρά του για τη διαμόρφωση θετικού κλίματος, τόσο σε επίπεδο διεθνούς συστήματος, όσο και στο επίπεδο των δύο ενδιαφερόμενων μονάδων: «το 2017, είχα κάποιες συζητήσεις και με τις δύο πλευρές, καθώς και με την ΕΕ και τις ΗΠΑ και άλλες μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες. Αναπτύχθηκε μια συναίνεση, την οποία νομίζω ότι βοήθησα να τονωθεί, ότι το 2018 θα είναι η κατάλληλη στιγμή για να γίνει μια σημαντική ώθηση» (Nimetz, 2020).

Ο Υπουργός Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας Νικόλα Δημητρώφ στις 14 Ιουνίου 2017 πραγματοποίησε επίσκεψη στην Αθήνα και σε συνέντευξή του αποσαφηνίζει τις προθέσεις του για διαπραγμάτευση λέγοντας μεταξύ άλλων για τη διαφορά ότι «αν και επί της ουσίας διμερής, οι επιπτώσεις της μη επίλυσης μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την περιφερειακή σταθερότητα»¹²⁸.

Στις 18 Ιουλίου 2017 σε δηλώσεις του ο ειδικός απεσταλμένος του ΓΓ του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς σημειώνει ότι επίκειται νέα ώθηση των διαπραγματεύσεων προσθέτοντας: «η κυβέρνηση στα Σκόπια επιθυμεί διακαώς να παίξει ενεργό διπλωματικό ρόλο στην περιοχή και προφανώς

¹²⁸ Οπ. αναφ. στο tovima.gr, 12 Ιουνίου 2017. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2017/06/12/politics/nikola-ntimitrof-sto-bima-oso-syntomotera-prosklithoyme-sto-nato-toso-kalyteres-oi-prooptikes-gia-tin-ellada/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 11 Νοεμβρίου 2017].

το ζήτημα της ονομασίας είναι σημαντικό εμπόδιο στην πορεία της προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και την ένταξη στο ΝΑΤΟ»¹²⁹.

Ο τότε Έλληνας υπουργός Εξωτερικών Νίκος Κοτζιάς διαβεβαιώνει ότι έκανε «πιο πιθανή τη λύση» και πως «οι ΗΠΑ ήταν απασχολημένες με άλλα ζητήματα» (Κοτζιάς, 2020, π. 673). Το πρώτο ταξίδι του νέου Υπουργού Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας ήταν στην Αθήνα, γεγονός που κατέδειξε εξ αρχής τις προθέσεις και της άλλης πλευράς. Ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών ανταπέδωσε την επίσκεψη στις 31 Αυγούστου 2017. Στις 11 Σεπτεμβρίου 2017 πραγματοποιήθηκε άλλη μία συνάντηση. Εκεί ο Υπουργός Εξωτερικών της Βόρειας Μακεδονίας ανακοίνωσε στον Έλληνα ομόλογό του την πρόθεση της κυβέρνησής του να αλλάξει την ονομασία «Μέγας Αλέξανδρος» της κεντρικής λεωφόρου ανάμεσα στα ελληνικά σύνορα και τα Σκόπια και του αεροδρομίου. Παράλληλα κατέθεσε αίτημα που είχε ευρύτερο διεθνές ενδιαφέρον: η Ελλάδα να μην παρεμποδίσει ξανά την εισδοχή της χώρας του στην Πρωτοβουλία «Ιόνια - Αδριατική», καθώς και να άρει το βέτο για το δεύτερο μέρος της Συμφωνίας Σύνδεσης της Βόρειας Μακεδονίας με την ΕΕ (Κοτζιάς, 2020, pp. 677-678). Επίσης συμφωνήθηκε συνάντηση των δύο πρωθυπουργών στο Νταβός.

Οι εξελίξεις στο Ονοματολογικό Ζήτημα έγιναν αντικείμενο συζήτησης του Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ με τον ομόλογό του της Βόρειας Μακεδονίας κατά τη συνάντηση που είχαν στην Ουάσιγκτον την 1^η Δεκεμβρίου 2017. Σε ανακοίνωση που εξέδωσε αμέσως μετά το Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών χαρακτήρισε τη Βόρεια Μακεδονία ως «επιθυμητό πλήρες μέλος της ευρωπαϊκής κοινότητας»¹³⁰. Στις 6 Δεκεμβρίου 2017 σε μια παρέμβασή του ο πρωθυπουργός της Βόρειας Μακεδονίας Ζόραν Ζάεφ σημείωσε ότι για τη χώρα του δεν υπάρχει εναλλακτικός δρόμος παρά μόνο εκείνος που οδηγεί στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ, διακηρύττοντας με αυτόν τον τρόπο την πρόθεσή του για επίλυση

¹²⁹ Οπ. αναφ. στο [tanea.gr](https://www.tanea.gr), 18 Ιουλίου 2017. Διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/2017/07/18/politics/nimits-yparxei-nea-wthisi-gia-to-thema-tis-onomasias-apo-tin-pgdm/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Οκτωβρίου 2021].

¹³⁰ Οπ. αναφ. στο [tovima.gr](https://www.tovima.gr), 1 Δεκεμβρίου 2017. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2017/12/01/world/i-onomasia-tis-pgdm-sto-trapezi-tilerson-ntimitrof/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 27 Δεκεμβρίου 2021].

του Ζητήματος¹³¹. Η φιλοδυτική στάση της νέας κυβέρνησης Ζάεφ επιδείνωσε τις ήδη τεταμένες σχέσεις με τη Μόσχα (Neckev & Nikolovski, 2021, p. 202).

Οι συζητήσεις είχαν μπει πλέον σε τροχιά συζήτησης των επί μέρους ακανθωδών θεμάτων. Παρουσία του ειδικού απεσταλμένου του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς έγιναν δύο συναντήσεις: στις Βρυξέλλες στις 11 και 12 Δεκεμβρίου 2017 και στη Νέα Υόρκη στις 17 Ιανουαρίου 2018, όπου παρουσιάστηκε από την πλευρά των Ηνωμένων Εθνών μια δέσμη ιδεών που θεωρήθηκε βάση διαπραγμάτευσης. Ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Νίκος Κοτζιάς σημειώνει για τις προτάσεις Νίμιτς: «είχαν χρώμα ρεαλισμού και αποτελούσαν καλή βάση για διαπραγμάτευση» (Κοτζιάς, 2020, p. 725).

Στις 24 Ιανουαρίου 2018 έγινε η πρώτη συνάντηση μεταξύ των πρωθυπουργών Αλέξη Τσίπρα και Ζόραν Ζάεφ στο Νταβός, χωρίς την παρουσία του Μάθιου Νίμιτς. Τρίτες χώρες εξέφρασαν τότε την ενθάρρυνσή τους για μια λύση. Ένα τέτοιο παράδειγμα ήταν η Αυστρία, όπου σε ανακοίνωσή του το Υπουργείο Εξωτερικών σημείωσε: «η ταχεία ενσωμάτωση των Δυτικών Βαλκανίων στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι μία προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής της Αυστρίας. Στην περίπτωση της "Μακεδονίας", το άλυτο ζήτημα του ονόματος στέκεται εμπόδιο στα περαιτέρω βήματα ενσωμάτωσης, γι' αυτό χαιρετίζουμε εξαιρετικά το ότι τώρα υπάρχει η πολιτική βούληση στις δύο πλευρές, να επιλύσουν αυτό το υπάρχον εδώ και καιρό πρόβλημα»¹³². Την ικανοποίησή της εξέφρασε και η τότε Γερμανίδα Καγκελάρια Άνγκελα Μέρκελ σε συνάντηση με τον Ζόραν Ζάεφ¹³³. Η δε Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε έκθεσή της ανέφερε πως η διαφορά «πρέπει να λυθεί επειγόντως»¹³⁴. Από την

131 Οπ. αναφ. στο *tanea.gr*, 6 Δεκεμβρίου 2017. Διαθέσιμο στο: <https://www.tanea.gr/2017/12/06/world/pgdm-mazi-me-tin-ellada-na-boyme-apodekti-onomasia/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Οκτωβρίου 2021].

132 Οπ. αναφ. στο *capital.gr*, 30 Ιανουαρίου 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.capital.gr/politiki/3270055/austriako-upex-xairetizei-tin-politiki-boulisi-athinas-kai-skopion-gia-tin-exeuresi-lusis> [Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Οκτωβρίου 2021].

133 Οπ. αναφ. στο *tovima.gr*, 21 Φεβρουαρίου 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/02/21/world/ikanopoiisi-merkel-gia-tis-syzytiseis-elladas-pgdm/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Οκτωβρίου 2021].

134 Οπ. αναφ. στο *tovima.gr*, 17 Απριλίου 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/04/17/politics/komision-to-zitima-tis-onomasias-tis-pgdm-prepei-na-lythei-epeigontws/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Οκτωβρίου 2021].

πλευρά του ο ΓΓ του NATO Γενς Στολτενμπεργκ ενθάρρυνε τις συζητήσεις σημειώνοντας πως «εάν επιλυθεί το ζήτημα του ονόματος, τότε το NATO θα καλέσει την ΠΓΔΜ να γίνει μέλος»¹³⁵.

Από εκείνη την ημέρα ξεκίνησε συνεχής ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των ενδιαφερομένων πλευρών για τα δύσκολα ζητήματα της διαπραγμάτευσης. Πραγματοποιήθηκε σειρά συναντήσεων στο πλαίσιο του NATO, της ΕΕ, αλλά και φόρουμ μεταξύ Βαλκανικών κρατών. Οι συναντήσεις πραγματοποιούνταν ως επί το πλείστον χωρίς την παρουσία του ειδικού διαπραγματευτή των Ηνωμένων Εθνών. Στις 17 Ιουνίου 2018 υπογράφηκε στις Πρέσπες η ομώνυμη Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι δύο εβδομάδες μετά την υπογραφή της Συμφωνίας των Πρεσπών, στις 11 Ιουλίου 2018 η Ελλάδα απέλασε δύο Ρώσους διπλωμάτες με το σκεπτικό ότι προέβαιναν σε ενέργειες που αποσκοπούσαν στην εμπλοκή της επίλυσης του Ζητήματος. Το Αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών εξέδωσε σχετική ανακοίνωση χαρακτηρίζοντας ως απαράδεκτες τις προσπάθειες παρέμβασης άλλων χωρών στις δημοκρατικές διαδικασίες και στήριξε την Ελλάδα στην υπεράσπιση της κυριαρχίας της. Αντίστοιχα από το Ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών εκδόθηκε σχετική ανακοίνωση που πέρα από τη δυσaréσκεια που εκφραζόταν, παράλληλα σημειώθηκε το εξής: «Η απορρόφηση της ΠΓΔΜ στο NATO με το ζόρι επιβεβαιώνει ότι η πολιτική των “ανοιχτών θυρών” έχει γίνει αυτοσκοπός και ένα εργαλείο με στόχο τη γεωπολιτική επιρροή»¹³⁶. Πάντως ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Νίκος Κοτζιάς διαβεβαιώνει πως η Ελλάδα δεν δέχθηκε ποτέ πίεση για την επίλυση ή τη μη επίλυση του Ονοματολογικού Ζητήματος, ούτε από τις ΗΠΑ, ούτε από τη Ρωσία αντίστοιχα (Κοτζιάς, 2021). Μία ημέρα μετά, σχολιάζοντας το γεγονός της απέλασης ο Γενικός Γραμματέας του NATO Γενς Στολτενμπεργκ δήλωσε: «Κάθε επέμβαση από άλλη χώρα είναι απαράδεκτη. Καλωσορίζομε τη συμφωνία Αθήνας

¹³⁵ Οπ. αναφ. στο [tovima.gr](https://www.tovima.gr), 9 Μαΐου 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/05/09/politics/stoltenmpergk-an-epilythi-to-onomatologiko-tha-kalesoyme-tin-pgdm-sto-nato/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Οκτωβρίου 2021].

¹³⁶ Οπ. αναφ. στο [tovima.gr](https://www.tovima.gr), 12 Ιουλίου 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/07/12/world/jpa-rwsia-diplwmatikos-polemos-gia-pgdm/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Οκτωβρίου 2021].

– Σκοπίων. Είναι ευκαιρία που δίνεται μια φορά στη ζωή κάποιου και καλούμε τους πολίτες της ΠΓΔΜ να την αδράξουν»¹³⁷.

Στις 6 Σεπτεμβρίου 2018 ο Αμερικανός Πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ σε επιστολή του προς τον Πρόεδρο της Βόρειας Μακεδονίας Γκιόργκι Ιβάνοφ αναφέρει πως η Συμφωνία των Πρεσπών είναι μια “ιστορική” συμφωνία που μαζί με την ένταξη της χώρας στο ΝΑΤΟ θα ενισχύσει “την ασφάλεια, τη σταθερότητα και την ευημερία σ’ ολόκληρη την περιοχή”¹³⁸.

Σε αυτή την περίοδο δεν υπήρξε παρέμβαση ή άμεση πίεση από δρώντες του διεθνούς συστήματος – με την έννοια της παρουσίας ή της δυναμικής μεσολάβησης ενός εκ των κύριων δρώντων όπως συνέβη τις προηγούμενες περιόδους. Ήταν κάτι το ξεχωριστό, όχι μόνο συγκρίνοντάς το με άλλες περιόδους του ίδιου ζητήματος, αλλά συγκρίνοντάς το και με άλλες συμφωνίες στην περιοχή. Στο τέλος αυτής της περιόδου υπογράφηκε η Συμφωνία των Πρεσπών, με την οποία επιλύεται το Ονοματολογικό Ζήτημα. Ο Μάθιου Νίμιτς επισημαίνει σχετικά: “Η Συμφωνία του Ντέιτον αποφασίστηκε στο Ντέιτον σε μεγάλο βαθμό από τους Αμερικανούς, η Συνθήκη του Βερολίνου αποφασίστηκε στο Βερολίνο σε μεγάλο βαθμό από τους Γερμανούς, η Συνθήκη του Λονδίνου οριστικοποιήθηκε στο Λονδίνο, η Συμφωνία των Βερσαλλιών μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο αποφασίστηκε στις Βερσαλλίες. Έχω αυτή τη θεωρία ότι τα περισσότερα από τα θέματα στην περιοχή αποφασίστηκαν από εξωτερικούς παράγοντες”. Και συνεχίζει σχετικά: “Οι ηγεσίες των δύο χωρών (Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας) και οι λαοί τους πρέπει να είναι περήφανοι που πέτυχαν αυτή τη συμφωνία κυρίως εντός της δικής τους περιοχής, μέσα από δικές τους προσπάθειες. Η Συμφωνία των Πρεσπών, κατά την άποψή μου, αποτελεί ένα καλό μάθημα, ένα καλό παράδειγμα ότι οι άνθρωποι της περιοχής μπορούν

¹³⁷ οπ. Αναφ. στο tovima.gr, 12 Ιουλίου 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/07/12/politics/stoltenmpergk-meta-apo-aytin-ti-synodo-koryfis-to-nato-einai-pio-enwmeno/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 11 Νοεμβρίου 2021].

¹³⁸ οπ. αναφ. στο tovima.gr, 6 Σεπτεμβρίου 2018. Διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2018/09/06/world/tramp-se-ibanof-istoriki-i-symfwnia-twn-prespwn/> [Ημερομηνία πρόσβασης: 14 Οκτωβρίου 2021].

πράγματι να επιλύσουν θέματα, αν όντως προσπαθήσουν να εργαστούν πάνω σε αυτά μόνοι τους με καλή πίστη, και όχι να στηρίζονται σε εξωτερικούς παράγοντες” (Nimetz, 2020).

Στις 27 Μαρτίου 2020 η Βόρεια Μακεδονία εντάχθηκε επισήμως στο ΝΑΤΟ ως το 30^ο μέλος του.

Συμπεράσματα

Η μεταλλαγή της δομής του διεθνούς συστήματος επέδρασε στην Ελλάδα και τη Βόρεια Μακεδονία μέσω της κοινωνικοποίησης που έφερε ως αποτέλεσμα τη Συμφωνία των Πρεσπών¹³⁹.

Έτσι είκοσι και πλέον χρόνια μετά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας η κατάσταση στο διεθνές σύστημα, στα βαλκάνια ήταν αρκετά διαφορετική, γεγονός που επηρέαζε την εξέλιξη του Ονοματολογικού Ζητήματος. Οι ΗΠΑ μπορεί για κάποια χρόνια να ήταν μόνες τους στον κόσμο από την άποψη του διαχειριστή του διεθνούς συστήματος, αλλά όπως είχε εκτιμήσει ο Waltz, σαν τη φύση που απεχθάνεται το κενό, η διεθνής πολιτική αποστρέφεται την ανισόρροπη εξουσία και «αντιμέτωπα με μια μη ισορροπημένη δύναμη, ορισμένα κράτη προσπαθούν να αυξήσουν τη δύναμή τους ή να συμμαχήσουν με άλλους προκειμένου να φέρουν σε ισορροπία τη διεθνή κατανομή ισχύος» (Waltz, 2000, p. 28). Ο κόσμος είχε γίνει πλέον πολυπολικός και ταυτόχρονα το ενδιαφέρον σημαντικών δρώντων είχε στραφεί αλλού. Άλλωστε βρισκόμασταν σε μια περίοδο που οι ΗΠΑ έστρεφαν το ενδιαφέρον τους στην περιοχή της Ασίας, ενώ ταυτόχρονα εμφάνιζαν τάσεις απομονωτισμού, ιδίως την εποχή Τραμπ. Η ΕΕ ασχολούταν περισσότερο με τα του οίκου της λόγω οικονομικής κρίσης και η Βρετανία αποχώρησε από αυτήν. Η Ρωσία ενίσχυσε την παρουσία της στα Βαλκάνια, η Κίνα διεισδούσε οικονομικά, ενώ σημαντική ήταν η επιρροή της Τουρκίας και των ΗΑΕ για δικό τους λογαριασμό.

¹³⁹ Με βάση τα δεδομένα που παρουσιάστηκαν προηγούμενα επιχειρούμε έναν αιτιακό μηχανισμό διεπόμενο από τους νόμους του Waltz.

Σε ένα πολυπολικό σύστημα όπως αυτό της δεκαετίας του 2010 κυριαρχούσε η αβεβαιότητα για το ποιος ασχολούταν με τα προβλήματα της διεθνούς πολιτικής, δηλαδή με το ποιος είναι ο διαχειριστής, αλλά επίσης κυριαρχούσε και η σύγχυση για το ποιος αποτελούσε κίνδυνο. Ένας λανθασμένος υπολογισμός των κύριων δρώντων, ή στην ανατολική Μεσόγειο ή στην Ουκρανία, αποτελούσε πηγή κινδύνου για τις δύο αυτές χώρες. Ο κίνδυνος αυτός οδηγούσε στην ανάγκη αλληλεξάρτησης, καθώς η Ελλάδα και η Βόρεια Μακεδονία, ανησυχούσε η κάθε μια ξεχωριστά, για τους πιθανούς συνδυασμούς τρίτων δυνάμεων που θα επηρέαζαν τη θέση της. Τα δύο αυτά κράτη άλλαξαν τη συμπεριφορά τους μέσω της νέας δομής, η οποία είχε συγκροτηθεί εξ αιτίας και μέσω της δικής τους αλληλεπίδρασης με άλλα κράτη. Η αλλαγή συμπεριφοράς λόγω της νέας δομής έφερε την αλληλεπίδραση με τη μορφή των άμεσων διαπραγματεύσεων για πρώτη φορά στην ιστορία του Ονοματολογικού Ζητήματος. Παρ' ότι έγινε προσπάθεια να διαταραχθεί η διαπραγμάτευση από τρίτους, οι δύο χώρες υπέγραψαν τη Συμφωνία των Πρεσπών, που εμβάθυνε τις σχέσεις τους τόσο σε διμερές επίπεδο, όσο και σε επίπεδο NATO.

Γενικά Συμπεράσματα

Σε όλη τη φάση της εξέλιξης του Μακεδονικού/Ονοματολογικού Ζητήματος από το 1870 έως το 2020 η εκάστοτε δομή διεθνούς συστήματος έθετε περιορισμούς σε όλους τους δρώντες. Ειδικότερα σε αυτό το κεφάλαιο επιχειρούμε μια συγκριτική επισκόπηση των τεσσάρων περιόδων από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έως το 2020 και μια συνολική αποτίμηση της επίδρασης των μεγάλων δυνάμεων.

Δεδομένων των παραπάνω επιχειρούμε μέσω της μεικτής μεθόδου συμφωνίας και διαφοράς κατά την εκδοχή του Mill τη διαμόρφωση του παρακάτω πίνακα. Αρχικά στον πίνακα καταγράφονται οι έννοιες που ορίσαμε κατά την επισκόπηση της Θεωρίας Διεθνούς Πολιτικής, εξειδικεύοντάς τες στο παράδειγμα του Ονοματολογικού Ζητήματος. Οι συνθήκες που καταγράφονται στο παράδειγμα συνδιακυμαίνονται. Οι περιπτώσεις που λαμβάνουμε υπ' όψιν είναι οι τέσσερις περίοδοι του Ζητήματος, όπως τις περιγράψαμε παραπάνω στην εργασία. Διαπιστώνουμε ότι έχουμε διακυμάνσεις στα αποτελέσματα των περιπτώσεων. Μόνο σε μία περίπτωση, η τέταρτη περίοδος, εμφανίζεται συμβιβασμός – λύση στο Ονοματολογικό Ζήτημα, αν και σε άλλες δύο περιπτώσεις στο τέλος της περιόδου είχαμε προσωρινό συμβιβασμό.

Περίπτωση	Αλλαγή/ασυνέχεια στη δομή του διεθνούς συστήματος	Σταθερότητα στο περιφερειακό σύστημα των Βαλκανίων	Κάποιος διαχειριστής – δρών του διεθνούς συστήματος ανέλαβε συστημικές και άμεσες πρωτοβουλίες ασκώντας πιέσεις προς τους άμεσα ενδιαφερόμενους δρώντες	Σχέση/αλληλεπίδραση μέσω απευθείας διαπραγμάτευσης μεταξύ των άμεσα ενδιαφερόμενων δρώντων	Χρήση άμεσης πολιτικής ισχύος από τους άμεσα ενδιαφερόμενους δρώντες	Χρήση βίας από τους δύο άμεσα ενδιαφερόμενους ή κάποιον εξωτερικό τρίτο	Έλεγχος από κάποιον από τους δύο άμεσα ενδιαφερόμενους δρώντες	Συμβιβασμός	Λύση του Ονοματολογικού Ζητήματος
1η Περίοδος (1990-1993)	V	X	X	X	X	X	X	V	X
2η Περίοδος (1993-1996)	V	X	V	X	V	X	X	V	X
3η Περίοδος (2003-2008)	V	V	V	X	X	X	X	X	X
4η Περίοδος (2008-2020)	V	V	X	V	X	X	X	V	V

Το V συμβολίζει ΝΑΙ/Παρούσα συνθήκη, το X συμβολίζει ΟΧΙ/Απούσα συνθήκη

Στην πρώτη περίπτωση φαίνεται ότι η ασυνέχεια στη δομή του διεθνούς συστήματος, η αστάθεια στα Βαλκάνια και η απουσία διαχειριστή που θα δρούσε άμεσα δημιούργησε τις προϋποθέσεις για τη γέννηση του Ονοματολογικού Ζητήματος, αλλά ταυτόχρονα και τις προϋποθέσεις συμβιβασμού, καθώς οι δύο χώρες αναζητούσαν την επιβίωση. Παράλληλα, συγκεκριμένα για τη Βόρεια Μακεδονία, η ασυνέχεια στη δομή του διεθνούς συστήματος κατά την πρώτη περίοδο χαρακτηρίστηκε ακόμα και από την αναζήτηση πρόσδεσης στο άρμα του ισχυρού από την πλευρά της Βόρειας Μακεδονίας. Ωστόσο είναι απαραίτητο να επισημάνουμε πως στη μη άμεση επίλυσή του Ονοματολογικού Ζητήματος στους πρώτους μήνες που εμφανίστηκε συνέβαλε και η απουσία διαχειριστή, πέραν της λανθασμένης εκτίμησης ότι η Γιουγκοσλαβία δεν θα διαλυθεί, οπότε θα περιοριζόταν το ζήτημα επιβίωσης για τις δύο πλευρές. Η ασυνέχεια στη δομή του διεθνούς συστήματος επέφερε τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, η οποία με τη σειρά της συνδέθηκε με τον φόβο της επιβίωσης σε ένα βαθμό και για τα δύο μέρη, ο οποίος κλιμάκωσε των ανταγωνισμό των δύο κρατών, Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας, περιορίζοντας τη συμπεριφορά τους. Τα όρια που τέθηκαν εκατέρωθεν εκείνη την περίοδο συγκρατήθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό μέχρι τη Συμφωνία των Πρεσπών. Η μεν Ελλάδα αντιδρούσε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σαν να επέστρεφε το

διεθνές σύστημα γενικότερα και Μακεδονικό Ζήτημα ειδικότερα στην περίοδο των Βαλκανικών Πολέμων και νωρίτερα, οπότε ο φόβος των εδαφικών διεκδικήσεων και του προσηλυτισμού πληθυσμών προκαλούσε προβληματισμούς σχετικά με την επιβίωση του ίδιου του ελληνικού κράτους και πίεση στο διεθνές σύστημα. Από την άλλη πλευρά, η Βόρεια Μακεδονία συμπεριφερόταν σαν να μην είχε αλλάξει για την ίδια το διεθνές σύστημα, άρα σαν να μην χρειαζόταν να αλλάξει τις σταθερές της, αρκεί να έβρισκε ένα άλλο άρμα ισχυρού να προσδεθεί προς αντικατάσταση του Βελιγραδίου. Η πίεση από το διεθνές σύστημα και προς τις δύο πλευρές, όμως, αποδείχθηκε αμείλικτη. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Βρετανός πρέσβης Ρόμπιν Ο' Νιλ στην έκθεσή του αναφέρεται στο διεθνές/περιφερειακό σύστημα, χωρίς να επικαλείται κάποιο ιστορικό ή πολιτιστικό στοιχείο ή να καταγράφει κάποια αναφορά ταυτολογικού ή γλωσσολογικού χαρακτήρα. Ο Ο' Νιλ αρκείται στο να καταλήξει σε ένα σχετικό, αλλά χρηστικό συμπέρασμα στον βαθμό που άπτεται απλά και μόνο της διεθνούς ασφάλειας: «η χρήση του ονόματος “Μακεδονία” δεν μπορεί να υπονοεί εδαφικές διεκδικήσεις εναντίον άλλου κράτους». Κι αυτή η προσέγγιση από πλευράς διεθνούς συστήματος αποδείχθηκε μέσα στα χρόνια ότι αποτελούσε την κυρίαρχη προσέγγιση.

Στη δεύτερη περίοδο η διαμόρφωση της νέας δομής του διεθνούς συστήματος, η αστάθεια στην περιοχή και η άσκηση ισχύος από την πλευρά της Ελλάδας προκάλεσαν την παρέμβαση εκείνου που είχε προκύψει ως διαχειριστής, δηλαδή των ΗΠΑ. Έτσι οδηγηθήκαμε και πάλι σε συμβιβασμό, χωρίς όμως τα κλείνει η εκκρεμότητα. Σε αυτή τη νέα δομή που έλαβε το διεθνές σύστημα το ποιος ασχολείται με τα προβλήματα της διεθνούς πολιτικής ήταν γνωστό, όπως γνωστά ήταν και τα συμφέροντά του. Η απόκτηση πλεονεκτικής θέσης των ΗΠΑ στο σύστημα δεν προκαλούσε κοινή δράση από άλλους δρώντες, αλλά το αντίθετο: προκαλούσε τον συνασπισμό ή, έστω, τη συμπόρευση. Μια ενδεχόμενη απώλεια της ισχύος του διαχειριστή δεν αποτελούσε κέρδος για κάποια άλλη δύναμη, τουλάχιστον άμεσα, αλλά – πάντα σε επίπεδο διεθνούς συστήματος – προκαλούσε το φόβο της αστάθειας. Σε αυτό το πλαίσιο, από πλευράς διεθνούς συστήματος, σε συνέχεια των διατυπώσεων Ο' Νιλ, ούτε οι ΗΠΑ, ούτε άλλες δυνάμεις, όπως η Ρωσία ή

οι μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες, θεώρησαν ότι η αναγνώριση της Βόρειας Μακεδονίας προκαλούσε αστάθεια στην περιοχή. Συνέβαινε ακριβώς το αντίθετο. Η μη αναγνώρισή της ήταν εκείνη που προκαλούσε φόβους αστάθειας. Μετά την είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στον ΟΗΕ ο ανταγωνισμός περιήλθε σε διμερές επίπεδο και δεν ανήλθε σε συστημικό επίπεδο παρά μόνο μέσω της άσκησης ισχύος (βλ. εμπάργκο '95).

Στην τρίτη περίοδο υπήρχε σταθερότητα στα Βαλκάνια (από το 2003 και έπειτα όπου εξετάζεται) συγκριτικά με τα προηγούμενα χρόνια. Σε συνδυασμό με την ασυνέχεια που παρουσίασε ξανά το διεθνές σύστημα, οι ΗΠΑ πίεζαν για την ένταξη της Βόρειας Μακεδονίας στο ΝΑΤΟ. Η ενέργεια αυτή υποδηλώνει πως το Ονοματολογικό Ζήτημα εν μέρει συνδέθηκε με έναν νέο φόβο αστάθειας που ενδέχεται να προκαλούταν στο μέλλον από τον επανααναδυόμενο ανταγωνισμό ΗΠΑ - Ρωσίας στη συγκεκριμένη περιοχή. Οι διεθνείς συνθήκες είχαν αλλάξει και ο φόβος αυτός των ΗΠΑ δεν ήταν αποδεκτός από τους συμμάχους τους στο ΝΑΤΟ, καθώς λόγω ασυνέχειας δεν δέχονταν όλοι πως η σταθερότητα εξακολουθούσε να ταυτίζεται με τα συμφέροντα του μέχρι πρότινος διαχειριστή. Ως εκ τούτου οι διμερείς ισορροπίες χαρακτηρίζονταν από δυσχέρεια και ανελαστικότητα. Σε ότι αφορά στην αντιμετώπιση του Ζητήματος, μετά την αλληλεπίδραση με τις ΗΠΑ, μπορεί η Ελλάδα να στάθηκε εμπόδιο στην είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στο ΝΑΤΟ, ωστόσο αμέσως μετά εμφανίστηκε διαλλακτική και για πρώτη φορά υιοθέτησε τη θέση της σύνθετης ονομασίας, στέλνοντας μηνύματα ότι άρχισε να κατανοεί την προσέγγιση του διεθνούς συστήματος όπως αυτή αποτυπώθηκε στην έκθεση Ο' Νιλ.

Κατά την τέταρτη περίοδο, ένας νέος πολυπολικός κόσμος είχε γεννηθεί πλέον. Για τους δύο άμεσα ενδιαφερόμενους δρώντες, Ελλάδα και Βόρεια Μακεδονία, οι κίνδυνοι αστάθειας που απέρρεαν από τον ανταγωνισμό τους είχαν πλέον κατανοηθεί ως χαμηλής αντοχής. Οι κίνδυνοι για την Ελλάδα είχαν άλλη πηγή, το ίδιο και για τη Βόρεια Μακεδονία. Το πλαίσιο είχε διαμορφωθεί και οι δύο χώρες ανταποκρίθηκαν σε αυτό. Ωστόσο η αλλαγή στάσης των δύο χωρών σε μια συγκεκριμένη στιγμή δεν μπορεί να εκτιμηθεί, ούτε να προβλεφθεί από τη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής. Αυτό που μπορεί να εκτιμηθεί είναι

η αποδοχή της από το διεθνές σύστημα – κάτι που έγινε, τελικά – από όλους τους βασικούς δρώντες. Ο αυξημένος συντελεστής κοινωνικοποίησης των δύο πλευρών, δεδομένης της επίσης αυξημένης σταθερότητας στην περιοχή των Βαλκανίων συγκριτικά με άλλες εποχές, ήταν καθοριστικός για την εξεύρεση συμφωνίας. Ωστόσο, ο πολυπολικός κόσμος που είχε γεννηθεί κάθε άλλο παρά εγγύηση μπορούσε να αποτελέσει, σε συστημικό, επίπεδο για το μέλλον και, επομένως, οι συμμαχίες γίνονταν πιο αναγκαίες.

Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα του πίνακα βλέπουμε τα παρακάτω. Από τον πίνακα που διαμορφώσαμε προκύπτουν τρία είδη περιπτώσεων αποτελεσμάτων. Στην πρώτη κατηγορία το αποτέλεσμα ήταν ο συμβιβασμός χωρίς λύση, στη δεύτερη ο μη συμβιβασμός και η μη λύση, και στην τρίτη ο συμβιβασμός και η λύση.

Ως προς τις συγκρίσεις των αποτελεσμάτων της προτελευταίας στήλης και της τελευταίας στήλης προκύπτουν δύο κατηγορίες συγκρίσεων. Από την προτελευταία στήλη προκύπτει σύγκριση μεταξύ των περιόδων που είχαν ως αποτέλεσμα συμβιβασμό και μη συμβιβασμό και από την τελευταία στήλη προκύπτει σύγκριση μεταξύ των περιόδων που είχαν ως αποτέλεσμα τη μη λύση και τη λύση. Σε ότι αφορά στην πρώτη κατηγορία του συμβιβασμού/μη συμβιβασμού δημιουργείται μια υποομάδα από την πρώτη, τη δεύτερη και την τέταρτη περίοδο που καταλήγει σε συμβιβασμό, την οποία συγκρίνουμε με την τρίτη περίοδο που δεν καταλήγει σε συμβιβασμό. Οι μεταβλητές της βίας και ελέγχου απουσιάζουν από όλες τις περιόδους και θεωρούμε ότι δεν επηρεάζουν τα αποτελέσματα. Βλέποντας τα χαρακτηριστικά της υποομάδας που αποτελείται από την πρώτη, τη δεύτερη και την τέταρτη περίοδο διαπιστώνουμε ότι καμία μεταβλητή δεν είναι και στις τρεις παρούσα ή απύσα και, επομένως, συγκρίνοντάς τες με την τρίτη περίοδο δεν προκύπτει μόνο μία μεταβλητή που να διαφοροποιείται, ώστε να τη θεωρήσουμε αιτία της διαφοράς. Διαπιστώνουμε πως μια αλλαγή στη δομή του διεθνούς συστήματος εμφανίζεται σε όλες τις περιόδους, έτσι κι αυτή δεν μπορούμε να τη χαρακτηρίσουμε αιτία του αποτελέσματος.

Σε ότι αφορά στην κατηγορία της λύσης/μη λύσης τα πράγματα είναι διαφορετικά. Εδώ συγκροτείται υποομάδα από την πρώτη, τη δεύτερη και την τρίτη περίπτωση. Σε αυτή την υποομάδα διαπιστώνεται

η κοινή απουσία μιας μεταβλητής: η μεταβλητή της αλληλεπίδρασης μέσω διπλωματικών διαπραγματεύσεων. Κι αυτό δεν θα είχε σημασία, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της βίας και του ελέγχου, εάν η αλληλεπίδραση ήταν απύσχα και στην τέταρτη περίπτωση. Ωστόσο, συγκρίνοντας την υποομάδα με την περίπτωση της τέταρτης περιόδου βλέπουμε ότι η άμεση αλληλεπίδραση αποτελεί μια διαφοροποιούμενη μεταβλητή. Γι' αυτόν τον λόγο τη δεχόμαστε ως αίτιο της διαφοράς με την υποομάδα. Συνεπώς, ως αίτιο της λύσης, λαμβάνουμε τη σχέση που αναπτύχθηκε μέσω της αλληλεπίδρασης των απευθείας διαπραγματεύσεων μεταξύ των δύο άμεσα ενδιαφερόμενων δρώντων.

Τη σημασία της αλληλεπίδρασης μέσω διαπραγματεύσεων επιβεβαιώνει και ο Matthew Nimetz: "Οι ηγεσίες των δύο χωρών (Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας) και οι λαοί τους πρέπει να είναι περήφανοι που πέτυχαν αυτή τη συμφωνία κυρίως εντός της δικής τους περιοχής, μέσα από δικές τους προσπάθειες. Η Συμφωνία των Πρεσπών, κατά την άποψή μου, αποτελεί ένα καλό μάθημα, ένα καλό παράδειγμα ότι οι άνθρωποι της περιοχής μπορούν πράγματι να επιλύσουν θέματα, αν όντως προσπαθήσουν να εργαστούν πάνω σε αυτά, μόνοι τους, με καλή πίστη, και όχι να στηρίζονται σε εξωτερικούς παράγοντες" (Nimetz, 2020).

Παρ' όλα αυτά, το γεγονός ότι κατά τη μέθοδο της συμφωνίας και διαφοράς διαπιστώνεται σε όλες τις περιπτώσεις αλλαγή της δομής του διεθνούς συστήματος, κρίνεται απαραίτητο να διερευνηθούν οι πραγματικές επιδράσεις της αλλαγής της δομής, για τις οποίες δεν μας δίνει καμία πληροφορία ο πίνακας που δημιουργήσαμε.

Σύμφωνα με τη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής για να αλλάξουν οι περιορισμοί που τέθηκαν από μια δομική επίδραση, θα έπρεπε να αναμένεται μια άλλη δομική επίδραση. Υπό την έννοια αυτή, μόνο στην περίπτωση που δεν παρουσιάζονταν ασυνέχειες στη δομή του συστήματος, το διεθνές σύστημα δεν θα διαφοροποιούσε τους περιορισμούς του. Όμως εμφανίζονταν συνεχώς δομικές επιδράσεις, αλλά δεν άλλαζαν οι περιορισμοί που ετίθεντο από τη διαχείριση των μεγάλων δυνάμεων. Το γιατί αποτελεί το ερώτημα που επιχειρούμε να απαντήσουμε στο τελευταίο στάδιο της εργασίας.

Για να το κάνουμε αυτό θα προχωρήσουμε λαμβάνοντας υπ' όψιν τους νόμους πιθανοκρατικού χαρακτήρα που εξαγάγαμε από τη Θεωρία. Επειδή η διατακτική αρχή του διεθνούς συστήματος είναι η αναρχία, παρατηρήσαμε ότι μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας τα ομόσπονδα κράτη πέρασαν από την κατάσταση της ιεραρχίας στην αναρχία. Σε συστημικό επίπεδο, η νίκη του ενός εκ των δύο μεγάλων συνασπισμών του διπολικού κόσμου προκάλεσε τη χαλάρωση στην περιοχή των νικητών με αποτέλεσμα η Ελλάδα να βρεθεί επί τριάντα χρόνια σε μια θέση που σχεδόν σταθερά διαφοροποιούταν από τους διεθνείς συμμάχους της – και όχι μόνο.

Σε ότι αφορά στην κατανομή των δυνατοτήτων, το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και η κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας, ενίσχυσαν τις δυνατότητες παρέμβασης των ΗΠΑ στη Βόρεια Μακεδονία κάτι που παρέμεινε σταθερό στις αλλαγές της δομής του διεθνούς συστήματος, τουλάχιστον στο βαθμό που ακουμπούσε στη συγκεκριμένη αυτή περιοχή του κόσμου. Ιδιαίτερα διαφωτιστική είναι η παρατήρηση του ειδικού απεσταλμένου του Προέδρου των ΗΠΑ Matthew Nimetz, για την προσέγγιση των ΗΠΑ στο Ζήτημα στις αρχές της δεκαετίας του 1990, δεδομένου ότι οι δύο άμεσα ενδιαφερόμενες πλευρές δεν είχαν απευθείας διαπραγματεύσεις: “Το όνομα του νέου κράτους ήταν ένα κρίσιμο γεγονός, αλλά το σκεφτόμασταν μέσα από το πρίσμα της πτώσης της Γιουγκοσλαβίας. Στο Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ, και από την αμερικανική πλευρά, το θέμα αυτό προσεγγιζόταν περισσότερο μέσα από το πρίσμα της πτώσης της Γιουγκοσλαβίας και λιγότερο ως ζήτημα ελληνικών ανησυχιών για την ασφάλεια: το κύριο ερώτημα ήταν το πώς μαζεύεις τα κομμάτια όταν η Γιουγκοσλαβία θρυμματίζεται” (Nimetz, 2020). Οι περιορισμοί αυτοί, παρά το γεγονός των αλλαγών του διεθνούς συστήματος, δεν άλλαζαν μέσα στα χρόνια.

Σύμφωνα με τον Waltz οι περιορισμοί προσδιορίζουν τις ενέργειες των κρατών και οι ενέργειες των κρατών δημιουργούν ισορροπίες ισχύος. Λαμβάνοντας υπ' όψιν αυτή την παραδοχή, διαπιστώνεται ότι τα δύο μέρη, η Ελλάδα και η Βόρεια Μακεδονία, σε ένα στενό πλαίσιο περιορισμών από το σύνολο του διεθνούς συστήματος και από τη θέση που είχαν σε αυτό πολύ γρήγορα εισήλθαν σε μια τροχιά εξισορρόπησης ανεξαρτήτως των στόχων τους, όπως ακριβώς προβλέπεται από τη

Θεωρία Ισορροπίας Ισχύος. Θα πρέπει να επισημανθεί εδώ ότι ακόμα και η μη λύση ερμηνεύεται από τη Θεωρία Ισορροπίας Ισχύος. Τα δύο κράτη εξισορροπούσαν, χωρίς να μεγιστοποιούν την ισχύ τους στο Ζήτημα της ονομασίας, αλλά και ευρύτερα. Από τη μια πλευρά η Ελλάδα είχε τη δυνατότητα να διαμορφώνει το πλαίσιο στους διεθνείς Οργανισμούς κάτι που της επέτρεπαν οι πολιτικές δυνατότητές της. Από την άλλη πλευρά, όμως, σε διμερείς σχέσεις με δεκάδες άλλες χώρες είχε πια επικρατήσει το πρώην συνταγματικό όνομα της Βόρειας Μακεδονίας.

Ας δούμε πιο συγκεκριμένα τι συνέβαινε σε επίπεδο Οργανισμών σε συνδυασμό με τις διμερείς σχέσεις. Η ΕΕ και το ΝΑΤΟ ως Οργανισμοί, που ενδιέφεραν τη Βόρεια Μακεδονία, μπορεί να μην επηρέασαν σε καμία φάση καθοριστικά το Ζήτημα, όμως μακροχρόνια η παρουσία και οι επισημάνσεις τους επιβεβαίωναν τους περιορισμούς του διεθνούς συστήματος σαν να μην μεταβαλλόταν, παρ' ότι μεταβαλλόταν. Η Ελλάδα είχε στα βόρεια σύνορά της μία χώρα που, προϊόντος του χρόνου, σε διμερές επίπεδο, έχαιρε της αναγνώρισης με το τότε, δυσάρεστο για την Ελλάδα, συνταγματικό όνομά της από όλους τους βασικούς δρώντες του διεθνούς συστήματος. Δεδομένου ότι εξάγουμε από τη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής ότι οι διεθνείς Οργανισμοί εμφανίζονται ανίκανοι να δράσουν, τότε το γεγονός ότι διατηρούταν η προσωρινή ονομασία μόνο εντός των Οργανισμών, και όχι σε επίπεδο μονάδων, πιθανώς στο μέλλον η προσωρινή ονομασία να αποδεικνυόταν τελικά κενό γράμμα για την Ελλάδα και σε μια ασυνέχεια και μεταβολή της δομής του διεθνούς συστήματος να έμενε σκέτη η τότε συνταγματική ονομασία της Βόρειας Μακεδονίας. Κι αυτό στον βαθμό που δυνητικές εντάσεις στην περιοχή των Βαλκανίων συνδέονταν με το όνομα της χώρας αυτής. Η Βόρεια Μακεδονία, από την άλλη πλευρά, ως πολυεθνικό κράτος με ποικίλα προβλήματα, στήριζε τη διάλυσή της ή μη, στην αυτοβοήθεια. Έπρεπε να ενισχυθεί ώστε να μην είναι πλέον τόσο ευάλωτη σε περιόδους ασυνέχειας και αλλαγών της δομής του συστήματος. Οπότε, σε ένα σύστημα αυτοβοήθειας η μη λύση ήταν ένα είδος ανασφαλούς προσωρινής λύσης χωρίς υπογραφή και πολιτικές εγγυήσεις βάθους. Οι όροι της μη λύσης επιβάλλονταν από τους αμετακίνητους, επί μια τριαντακονταετία, περιορισμούς του διεθνούς συστήματος προς τους άμεσα ενδιαφερόμενους δρώντες, χωρίς αντίστροφες πιέσεις

εκατέρωθεν και έλεγχο των κινήσεων τους προς το σύστημα. Αυτή η πραγματικότητα δεν καθησύχαζε τις δύο πλευρές. Στην περίπτωση της Βόρειας Μακεδονίας, την έφερνε ακόμα και μπροστά στο ενδεχόμενο της διάλυσής της, ενώ στην περίπτωση της Ελλάδας την έφερνε απέναντι σε μια ενδεχόμενη αλλαγή συνόρων στα βόρεια σύνορά της ή, ακόμα και, απέναντι στον έλεγχο της Βόρειας Μακεδονίας από τρίτη δύναμη πέραν των ΗΠΑ.

Από την είσοδο της Βόρειας Μακεδονίας στον ΟΗΕ μέχρι την Ενδιάμεση Συμφωνία και από την Ενδιάμεση Συμφωνία μέχρι τη Σύνοδο του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι τα δύο μέρη εξισορροπούσαν συνεχώς στη βάση της διαχείρισης των μεγάλων δυνάμεων, καθώς η δομή του διεθνούς συστήματος άλλαζε, προετοιμάζοντας μια «Συμφωνία των Πρεσπών». Οι δικές τους επιλογές που δεν ερμηνεύονται από τη Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής θα προσδιόριζαν το μέλλον τους. Όμως οι περιορισμοί του διεθνούς συστήματος είτε το ήθελαν, είτε όχι, δεν άλλαζαν στο όνομα της σταθερότητας. Οι ισορροπίες ισχύος δημιουργούνταν σε αυτό το πλαίσιο. Την έννοια της σταθερότητας ακόμα και αν οι διεθνείς δρώντες την εκλάμβαναν διαφορετικά, παρατηρούταν το σπάνιο φαινόμενο να την έχουν δρομολογήσει από την πρώτη στιγμή και να την εκφράζουν με τον ίδιο τρόπο, παρά τις αλλαγές στη δομή του διεθνούς συστήματος, δια της αναγνώρισης της Βόρειας Μακεδονίας με το συνταγματικό της όνομα.

Σύμφωνα με τον Waltz, η δομή επιδρά στους δρώντες μέσω της κοινωνικοποίησης. Και οι δύο δρώντες βρίσκονταν σε μια στενή και συνεχή κοινωνικοποίηση με τις ΗΠΑ. Οι δύο άμεσα ενδιαφερόμενοι δρώντες ήταν και οι δύο προσδεδεμένοι διαχρονικά με κάποιον τρόπο στο άρμα των ΗΠΑ, με τις οποίες αλληλεπιδρούσαν. Άρα δεδομένου ότι οι δύο άμεσα ενδιαφερόμενοι δρώντες ήταν προσδεδεμένοι στο δυτικό άρμα, η κάθε νέα δομική επίδραση που δεν εκτόπιζε τις ΗΠΑ από τη θέση του βασικού δρώντα και την επιρροή που ασκούσε στα Βαλκάνια, δεν θα ήταν πολύ πιθανό να αλλάξει τους περιορισμούς. Καμία από τις δύο χώρες, Ελλάδα και Βόρεια Μακεδονία, δεν αναζήτησε μακροπρόθεσμα την μετατόπισή της στο διεθνές σύστημα, ούτε την πρόσδεση/συμμαχία στο άρμα κάποιου άλλου ισχυρού. Οπότε η κάθε νέα ασυνέχεια και μεταλλαγή δεν δημιουργούσε νέα δεδομένα, διαφορετικά από αυτά που

είχαν διαμορφωθεί μέχρι τότε δια της κοινωνικοποίησης με τις ΗΠΑ. Επίσης, όπως προαναφέρθηκε, οι υπόλοιπες μεγάλες δυνάμεις ήταν ανάμεσα σε αυτές τις χώρες που είχαν αναγνωρίσει τη Βόρεια Μακεδονία με το τότε συνταγματικό της όνομα. Έτσι το Ονοματολογικό Ζήτημα δεν αναβαθμίστηκε σε ζήτημα ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων. Η πρόσδεση στο άρμα των ΗΠΑ και η κοινή στάση των μεγάλων δυνάμεων απέναντι στο Ονοματολογικό Ζήτημα, ανεξαρτήτως της θέσης που βρίσκονταν στο διεθνές σύστημα κάθε φορά, οδηγούσε τα πράγματα στο να μην επηρεάζεται το Ονοματολογικό Ζήτημα από τις αλλαγές στη δομή του διεθνούς συστήματος.

Κλείνοντας συμπεραίνουμε πως το Ονοματολογικό Ζήτημα αποτέλεσε ένα ζήτημα στο οποίο δεν επιβεβαιώνεται σε όλες τις εκφάνσεις του ο νόμος πιθανοκρατικού χαρακτήρα πως κάθε δομική επίδραση προκαλεί αλλαγές που δημιουργήσε μια άλλη δομική επίδραση. Αυτό επιβεβαιώνεται μόνο στην πρώτη και την τελευταία περίοδο, καθώς στην πρώτη περίοδο η δομική επίδραση προκάλεσε τη γέννηση του Ονοματολογικού Ζητήματος και στην τέταρτη περίοδο προκάλεσε την αλληλεπίδραση των μερών που οδήγησε στη λύση. Η αλλαγή της δομικής επίδρασης από μόνη της δεν διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στις πιέσεις που ασκεί και δέχεται από τις μονάδες το διεθνές σύστημα, αλλά χρειάζεται περαιτέρω μελέτη για το αν κάθε δομική επίδραση αποτελεί αναγκαία συνθήκη προκειμένου να αλλάξει το αποτέλεσμα που είχε επιφέρει μια προηγούμενη δομική επίδραση.

Βιβλιογραφία

- Adler, E. S. & Clark, R., 2019. *Κοινωνική Έρευνα - Μια ξενάγηση στις Μεθόδους και στις Τεχνικές*. Αθήνα: Τζιόλας.
- Bieder, F. & Τζιφάκης, Ν., 2021. *Τα Δυτικά Βαλκάνια στον κόσμο*. Αθήνα: Πεδίο.
- Chalmers, A. F., 2014. *Τι είναι αυτό που το λέμε Επιστήμη;*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Fischer, M., 1995. Machiavelli's theory of foreign politics. *Security Studies*, 5(2).
- Fischer, M., 2019. On the Ontology of Structural Realism. *Open Journal of Political Science*, 15 January, pp. 145-162.
- Hempel, C. G., 1965. *Aspects of scientific explanation: And other essays in the philosophy of science..* New York: The Free Press.
- Hessen, Β., Γαβρόγλου, Κ. & Μπαλτάς, Α., 2010. *Μαρξισμός και Επιστήμες*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Heywood, Α., 2013. *Διεθνείς σχέσεις και πολιτική στην παγκόσμια εποχή*. Αθήνα: Κριτική.
- Holbrooke, R., 1998. *Σταματήστε τον πόλεμο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Jackson, R. & Sørensen, G., 2006. *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Gutenberg.
- Kaplan, R., 2002. *Φαντάσματα των Βαλκανίων*. Αθήνα: Ροές.
- Kofos, E., 1986. THE MACEDONIAN QUESTION: THE POLITICS OF MUTATION. *Balkan Studies* , Issue 27, pp. 157-172.
- Kotzias, N. & Liakouras, P. επιμ., 2006. *EU - US Relations Repairing the Transatlantic Rift*. Athens: Palgrave Macmillan.
- Kuhn, T., 2020. *Η Δομή των επιστημονικών επαναστάσεων*. Αθήνα: Σύγχρονα Θέματα.
- Little, D., 2012. *Φιλοσοφία των Κοινωνικών Επιστημών - Είδη Κοινωνικής Εξήγησης*. Αθήνα: Οκτώ.
- Miller, S. T., 2018. *Νεότερη και σύγχρονη ευρωπαϊκή Ιστορία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Mill, J. S., 2011. *A System of Logic, Ratiocinative and Inductive*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Morgenthau, H., 2011. *Επιστήμη και πολιτική της ισχύος*. Αθήνα: Τουρίκη.
- Morgenthau, H. J., 2018. *Η Πολιτική μεταξύ των Εθνών*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Neckev, Z. & Nikolovski, I., 2021. Βόρεια Μακεδονία: Γόνιμο έδαφος για εξωτερικές επιρροές. Στο: Β. Florian & Τ. Νικόλαος, επιμ. *Τα Δυτικά Βαλκάνια στον κόσμο*. Αθήνα: Πεδίο, pp. 193-220.

Nimetz, M., 2020. The Macedonian “Name” Dispute: The Macedonian Question—Resolved?. *Nationalities Papers*, March, 48(Special Issue 2: Special Issue on National Cultural Autonomy in Diverse Political Communities: Practices, Challenges, and Perspectives), pp. 205 - 214.

Nimetz, M., 2020. *Αδημοσίευτη συνέντευξη* [Συνέντευξη] (15 Οκτώβριος 2020).

Nimetz, M., 2021. *Αδημοσίευτη συνέντευξη* [Συνέντευξη] (25 Μάρτιος 2021).

Olson, M., 1991. *Η λογική της συλλογικής δράσης*. Αθήνα: Παπαζήση.

Rosenberg, A., 2017. *Φιλοσοφία των Κοινωνικών Επιστημών*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Ryan, M., 2020. Η συγκριτική μέθοδος. Στο: V. Lowndes, D. Marsh & G. Stoker, επιμ. *Θεωρία και Μέθοδοι της Πολιτικής Επιστήμης*. Αθήνα: Πεδίο, pp. 443-472.

Spencer, N., 2000. *On the significance of distinguishing ontology and epistemology*. s.l., s.n.

Steans, J. & Pettiford, L., 2005. *Εισαγωγή στη Θεωρία των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Τουρίκη.

Toshkov, D., 2020. Σχεδιασμός έρευνας. Στο: V. Lowndes, D. Marsh & G. Stoker, επιμ. *Θεωρία και Μέθοδοι της Πολιτικής Επιστήμης*. Αθήνα: Πεδίο, pp. 361-387.

Tziampiris, A., 2000. The Macedonian question as linguistic struggle: The case of Greece. Στο: T. Kostopoulos, επιμ. *The Forbidden Language: State Suppression of Slavic Dialects in Greek*. Athens: Black List, pp. 179-186.

Tziampiris, A., 2002. The Macedonian name dispute and European Union accession. *Southeast European and Black Sea Studies*, March, p. 153–171.

Tziampiris, A., 2006. Kosovo’s future sovereignty: A role for. *Southeast European and Black Sea Studies*, May, pp. 285-299.

Tziampiris, A., 2009. Assessing Islamic terrorism in the Western Balkans: the state of the debate. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, June, pp. 209-219.

Tziampiris, A., 2011. Greece and the Macedonian Question: an assessment of recent claims and criticisms. *Southeast European and Black Sea Studies*, March, pp. 69-83.

Tziampiris, A., 2017. Foreign Policy Against Austerity: Syriza’s Multifaceted. Στο: S. Litsas & A. Tziampiris, επιμ. *Foreign Policy under austerity: Greece’s return to normality?*. London: Palgrave Macmillan, pp. 261-292.

Van Evera, S., 2003. *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης*. Αθήνα: Ποιότητα.

Waltz, K. N., 1967. *Foreign policy and democratic politics*. Boston and Toronto: Little, Brown and Company.

Waltz, K. N., 2000. Structural Realism after the Cold War. *International Security*, Summer, pp. 5-41.

Waltz, K. N., 2003. Thoughts about Assaying Theories. Στο: C. Elman & M. F. Elman, επιμ. *Progress in International Relations Theory*. Massachusetts: Belfer Center for Science and International Affairs, pp. vii-xii.

Waltz, K. N., 2008. *Realism and International Politics*. New York: Routledge.

Waltz, K. N., 2011. *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα.

Waltz, K. N., 2011. *Ο Άνθρωπος, το Κράτος και ο Πόλεμος*. Αθήνα: Ποιότητα.

Watson, A., 2010. *Η εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας*. Αθήνα: Ποιότητα.

Zotiades, G., 1961. *The Macedonian Controversy*. 2η επιμ. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών .

Αντωνιάδης, Χ., επιμ., 2018. *Βαλκάνια, η μεγάλη τρικυμία*. Αθήνα: Κασταλία.

Αρβανιτόπουλος, Κ., 2003. *Η αμερικανική εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*. Αθήνα: Ποιότητα.

Αρμακόλας, Ι. & Ντόκος, Θ. επιμ., 2010. *Από τα Βαλκάνια στη Νοτιοανατολική Ευρώπη*. Αθήνα: Σιδέρης.

Βαζιούλιν, Β., 2020. *Το γίνεσθαι της μεθόδου επιστημονικής έρευνας του Κ. Μαρξ*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Βακαλόπουλος, Κ., 1993. *Το Μακεδονικό Ζήτημα*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Βαληνάκης, Γ., επιμ., 2010. *Ελληνική εξωτερική πολιτική και ευρωπαϊκή πολιτική 1990-2010*. Αθήνα: Σιδέρης.

Βαλντέν, Σ., 1994. *Βαλκανική συνεργασία και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση*. Αθήνα: ΕΚΕΜ Παπαζήση.

Βαρβιτσιώτης, Γ., 2017. *Όπως τα έζησα Βιβλίο 'Β (1981-1993)*. Αθήνα: Πατάκη.

Βερέμης, Θ., επιμ., 1995. *Βαλκάνια: Από τον διπολισμό στη νέα εποχή*. Αθήνα: Γνώση.

Γέμτος, Π., 1987. *Μεθοδολογία των Κοινωνικών Επιστημών*. Αθήνα, Παπαζήσης.

Γκλιγκόροφ, Κ., 2000. *Απομνημονεύματα*. Αθήνα: Κούριερ .

Γούναρης, Β., 2010. *Το Μακεδονικό Ζήτημα από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Γρυλλάκης, Ν., 2008. *Η Μακεδονία χθες, σήμερα και αύριο*. Αθήνα: Λιβάνης.

Δελαστίκ, Γ., 2008. *Το τέλος των Βαλκανίων*. Αθήνα: Α.Α.Λιβάνη.

Δουδούμης, Γ., 2001. *Η γιουγκοσλαβική αποσύνθεση (1991-2001)*. Αθήνα: Βαλκανικές Εκδόσεις.

Ζαχαράκης, Χ., 2008. *Άκρως Απόρρητο Ειδικού Χειρισμού*. Αθήνα: Α.Α.Λιβάνης.

Ζωτιάδης, Γ. Β., 1973. *Πολιτική και Διπλωματική Ιστορία των νεώτερων χρόνων*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Σάκκουλα.

Καλπαδάκης, Γ., 2012. *Το Μακεδονικό Ζήτημα 1962-1995*. Αθήνα: Καστανιώτης.

- Καράβας, Σ., 2019. *Οι Μακεδονίες των άλλων*. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Καραμανλής, Κ., 1994. Η Μετακομμουνιστική αναστάτωση στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Στο: Σ. Νταλής, επιμ. *Ευρωπαϊκή ενοποίηση και βαλκανική πολυδιάσπαση*. Αθήνα: Σιδέρης, pp. 39-80.
- Καραμανλής, Κ., 1995. *Επίλεκτα Κείμενα*. Αθήνα: Μορφωτική Εστία.
- Καραμανλής, Κ., 2008. *Πρακτικά Βουλής των Ελλήνων Περίδος: ΙΒ, Σύνοδος: Α΄, Συνεδρίαση: ΡΚΓ΄ 10/04/2008*. Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων.
- Καρπόζηλος, Κ. & Χριστόπουλος, Δ., 2018. *10+1 ερωτήσεις και απαντήσεις για το Μακεδονικό*. Αθήνα: Πόλις.
- Καρτάλης, Γ., 1992. Η σύγκρουση ενισχύει τη σκοπιανή αδιαλλαξία. *Το Βήμα*, 29 Μάρτιος, Issue 12160, p. 4.
- Κεντρωτής, Κ., 1995. Βουλγαρία. Στο: Θ. Βερέμης, επιμ. *Βαλκάνια - Από τον διπολισμό στη νέα εποχή*. Αθήνα: Γνώση, pp. 219-433.
- Κιντή, Β., 2021. *Φιλοσοφία της Ιστορίας*. Αθήνα: Πόλις.
- Κοππά, Μ., 1994. *Μια εύθραυστη Δημοκρατία*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Κοτζιάς, Ν., 2018. Πρόλογος. Στο: *Οι μεταλλάξεις του Μακεδονικού*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, pp. 9-16.
- Κοτζιάς, Ν., 2020. *Η Λογική της Λύσης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κοτζιάς, Ν., 2021. *Προσωπική Συνέντευξη [Συνέντευξη] (5 Οκτώβριου 2021)*.
- Κοτζιάς, Ν. & Κοτρώτσος, Σ., 2019. *Η μεγάλη διαπραγμάτευση Πρέσπες*. Αθήνα: Πατάκης.
- Κουζινόπουλος, Σ., 2008. *Τα παρασκήνια του Μακεδονικού ζητήματος*. Αθήνα: Πατάκη.
- Κουρβετάρης, Γ., Ρουδομέτωφ, Β., Κουτσούκης, Κ. & Κουρβετάρης, Α. επιμ., 2009. *Τα νέα Βαλκάνια*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Κούρτοβικ, Δ., 2008. *Τι ζητούν οι βάρβαροι*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λυγερός, Σ., 2008. *Εν ονόματι της Μακεδονίας*. Αθήνα: Α.Α. Λιβάνης.
- Μέρτζος, Ν., 2019. *Οδός Πρεσπών*. Αθήνα: Μίλητος.
- Μητσοτάκης, Κ., 1996. Επιστολή 23ης Ιουνίου 1992 του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Μητσοτάκη προς τους ηγέτες των χωρών - μελών τη; ΕΕ. Στο: Γ. Βαληνάκης & Σ. Νταλής, επιμ. *Το Ζήτημα των Σκοπίων*. Β επιμ. Αθήνα: Ι. Σιδέρης, pp. 97-99.
- Παναγής, Δ., 2018. *σκεπτόμαστε λογικά;*. Αθήνα: Andy's Publishers.
- Παπακωνσταντίνου, Μ., 1992. Υπαρκτές και ανύπαρκτες Εθνότητες. *Το Βήμα*, 9 Φεβρουάριος, Issue 12153, p. Α25.
- Παπακωνσταντίνου, Μ., 1995. *Το ημερολόγιο ενός πολιτικού*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας.

Παπαχελάς, Α., 2019. *Ο Κωνσταντίνος Μητσοτάκης με τα δικά του λόγια Τόμος 'Β' (1974-2016)*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Πλατιάς, Α., 2011. Εισαγωγή: ο Kenneth Waltz και ο πολιτικός ρεαλισμός. Στο: *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα.

Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ., 2015. *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*. Αθήνα: Δίαυλος.

Ροζάκης, Χ., 1996. *Πολιτικές και νομικές διαστάσεις της Μεταβατικής Συμφωνίας της Νέας Υόρκης*. Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ Σιδέρης.

Ροζάκης, Χ., 2005. Η Κρίση στη Γιουγκοσλαβία. Στο: Θ. Βερέμης, επιμ. *Βαλκάνια - Από τον διπολισμό στη νέα εποχή*. Αθήνα: Γνώση, pp. 27-71.

Σαββαΐδης, Γ., 2019. *Ανάλεκτα ελληνικής διπλωματίας*. Αθήνα: Παπαζήση.

Σαββαΐδης, Γ., 2021. *Αδημοσίευτη συνέντευξη [Συνέντευξη] (6 Οκτωβρίου 2021)*.

Σβολόπουλος, Κ., 1974. *Το Βαλκανικόν Σύμφωνον και η ελληνική εξωτερική πολιτική 1928 - 1934*. Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της "Εστίας".

Σιούσιουρας, Π., 2009. Μεγάλη ιδέα και εθνική ολοκλήρωση. Στο: Γ. Κουρβετάρης, και συν. επιμ. *Τα Νέα Βαλκάνια - Η Γεωπολιτική της Διεθνούς Ασφάλειας και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση*. Αθήνα: Ηρόδοτος, pp. 587 - 610.

Σιούσουρας, Π., 2010. *Το Μακεδονικό Ζήτημα και η ελληνική εξωτερική πολιτική*. Αθήνα: Ποιότητα.

Σκυλακάκης, Θ., 1995. *Στο όνομα της Μακεδονίας*. Αθήνα: Ελληνική Ευρωεκδοτική.

Σούρλας, Π., 1995. *Justi atque injusti scientia. Μια εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου*. Αθήνα: Σάκκουλας.

Στεφανίδης, Ι., Βλασίδης, Β. & Κωφός, Ε. επιμ., 2008. *Μακεδονικές ταυτότητες στον χρόνο*. Αθήνα: Πατάκη.

Στέφος, Ν., 2018. *Ώρα Ελλάδος, Βουκουρέστι....* Αθήνα: Έναστρον.

Στέφος, Ν., 2018. *Ώρα Ελλάδος, Βουκουρέστι....* Αθήνα: Έναστρον.

Συρίγος, Ά. & Χατζηβασιλείου, Ε., 2018. *Η Συμφωνία των Πρεσπών και το Μακεδονικό*. Αθήνα: Πατάκη.

Σφέτας, Σ., 2003. *Η διαμόρφωση της Σλαβομακεδονικής Ταυτότητας - Μια επώδυνη διαδικασία*. Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Σφέτας, Σ., 2007. *Στη σκιά του Μακεδονικού*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Σφέτας, Σ., 2018. *Οι μεταλλάξεις του Μακεδονικού*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Σφέτας, Σ., 2020. *Όψεις της βουλγαρικής κατοχής στην Ανατολική ΜΑκεδονία, 1916-1918*. Αθήνα: Επίκεντρο.

Σωτηρίου, Σ., 1996. *Έλληνες και Σέρβοι*. Αθήνα: Αρμός.

Τάρκας, Α., 1995. *Πίσω από τις κλειστές πόρτες - 'Β Τόμος*. Αθήνα: Λαβύρινθος.

Τάρκας, Α., 1995. *Πίσω από τις κλειστές πόρτες - Ά Τόμος*. Αθήνα: Λαβύρινθος.

Τζιαμπίρης, Α., 2003. *Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα*. Αθήνα: ΕΛΙΑΜΕΠ.

Τζιαμπίρης, Α., 2003. Το θέμα της ονομασίας στην ΠΓΔΜ μετά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας. Στο: Ε. Κωφός & Β. Βλασίδης, επιμ. *Αθήνα-Σκόπια: Η επτάχρονη συμβίωση (1995-2002)*. Αθήνα: Παπαζήση, pp. 265-296.

Τζίμας, Σ., 2014. *Η κατάρρευση της Γιουγκοσλαβίας και οι ελληνικές φαντασιώσεις*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Τζίμας, Σ., 2018. *Το Μακεδονικό πίσω από τη σκηνή*. Αθήνα: Καθημερινή.

Τρότσκι, Λ., 1993. *Τα Βαλκάνια και οι Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913*. Αθήνα: Θεμέλιο.